

DOSSIER: LA VEGUERIA DE L'ALT PIRINEU I ARAN

ALBONS AMB EL MASSIS DEL CARLIT DE FONS (FOTO: GAEI PIGUILLEM).

Grup de Recerca
de Cerdanya

Diputació de Girona

Diputació de Lleida
municipis, territori i tu

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCs
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

ÍNDEX

- PÀG. 04** Entre comtats, vegueries i corregiments. Alfred Pérez-Bastardas
- PÀG. 06** Puigcerdà, una comunitat d'homes lliures al segle XII d'Esteve Albert i Corp. Albert de Montjuïc
- PÀG. 08** Memòria gràfica: destileries Parera (Barcelona 1866-1970). Guillem Sendred
- PÀG. 14** A les telúries: El bla, bla, bla ecologista. Enric Quílez
- PÀG. 16** Ciència Ficció: Vampiro, los orígenes. Txema Montero
- PÀG. 19** Poesia: Gabriel Ferrater i Soler (1922-1972)
- PÀG. 20** El túnel de Toses a l'autovia A-26 entre el Ripollès i la Cerdanya. Joan Maria Solà Franquesa
- PÀG. 24** Els primers Casamitjana establerts a Bolvir. Núria Casamitjana
- PÀG. 28** Els orígens jueus de Catalunya. Josep Bastardas
- PÀG. 37** La vacunació contra la verola a Barcelona. Alfred Pérez-Bastardas
- PÀG. 38** Petita història d'una tenda de campanya. Guillem Sendred
- PÀG. 41** Elogi de l'art de passejar. Joan Ganyet i Solé
- PÀG. 43** Parlem de pel·lícules rodades íntegrament o en part a la Cerdanya... L'absence. Martí Solé i Irla
- PÀG. 47** Va pujar el puigcerdanès Joan Trigall al Puigpedrós i al Carlit al principi del segle XVII? Manel Figuera
- PÀG. 54** Pobles amb més habitants, però amb menys vida. Guillem Lluch Torres
- PÀG. 55** La macrofesta de la repressió. Alfons Mills Munt
- PÀG. 57** L'auge de les Criptomonedes arriba a La Cerdanya. Estalvis en risc, estructures piramidals, menors d'edat i altres perills associats. Joan Pujol
- PÀG. 59** Història de la Cerdanya. Joaquim Nadal i Farreras
- PÀG. 62** Un transatlàntic encallat. Josep Roig
- PÀG. 65** Erasmus en temps de pandèmia. Jordi Llaudó
- PÀG. 68** Bombolla Immobiliària 2.0. Bernat Pous
- PÀG. 70** Viatge al nord de Navarra. Miquel Llimona
- PÀG. 74** Entrevista al Jordi Alís, corredor i esquiador de muntanya. Enric Quílez Castro
- PÀG. 76** Lliurament dels premis Josep Egozcue i Sebastià Bosom-Vila de Puigcerdà 2021

DOSSIER: LA VEGUERIA DE L'ALT PIRINEU I ARAN

- PÀG. 79** L'Alt Pirineu en la cruïlla. Joan Ganyet i Solé
- PÀG. 81** Un llarg camí: intentar el reconeixement de la vegueria de l'Alt Pirineu i l'Aran. Amadeu Gallart Sort
- PÀG. 87** És viable la vegueria de l'Alt Pirineu? Guillem Lluch Torres
- PÀG. 90** La vegueria, un intent de substituir la província. Xavier Arbós Marín
- PÀG. 94** La vegueria de l'Alt Pirineu i Aran, una realitat que es resisteix. Isidre Domenjó
- PÀG. 97** L'Aran i l'interregne veguerial. Amador Marqués Atés
- PÀG. 99** Com m'agradaria la vegueria de l'Alt Pirineu i Aran? Gerard Sabarich i Fernández-Coto
- PÀG. 102** La Vegueria, un instrument necessari? Jordi Abella Pons

EDITORIAL

En el número 29 de la revista Querol podreu trobar una gran varietat d'articles de temàtica cultural diversa, així com alguns articles d'opinió sobre temàtiques d'actualitat, com són els macrobotellots en l'era de la covid-19, l'auge de les criptomonedes entre el jovent de Cerdanya, la nova bombolla immobiliària cerdana que s'està gestant, etcètera.

Vull destacar la ressenya que ens ha fet en Joaquim Nadal sobre "Història de Cerdanya", l'obra magna de recent presentació sobre la història de la Cerdanya fins a l'actualitat, en la qual hi han contribuït un munt d'historiadors i que difícilment serà superada durant molt de temps i que esdevindrà un clàssic de referència per qualsevol persona que vulgui introduir-se a la història de la nostra comarca.

Iniciem una nova secció d'entrevistes a joves talents pirinencs, en aquest cas el corredor de muntanya i esquiador alturgellenc Jordi Alís, lligat també a Cerdanya.

Pel que fa al Dossier, tractarem un tema que fa pocs anys va estar de rabiosa actualitat a l'Alt Pirineu i que actualment sembla dormir el somni dels justos. Parlem de la Veguera de l'Alt Pirineu (i Aran). Hem volgut tenir diferents enfocaments sobre el tema: econòmics, polítics, jurídics... i també des de les diferents comarques d'aquest Alt Pirineu i Aran que es tracta d'articular, ja que cada terra fa sa guerra i les comarques tenen diferents opinions sobre la qüestió.

Querol REVISTA CULTURAL DE Cerdanya

Grup de Recerca
de **Cerdanya**

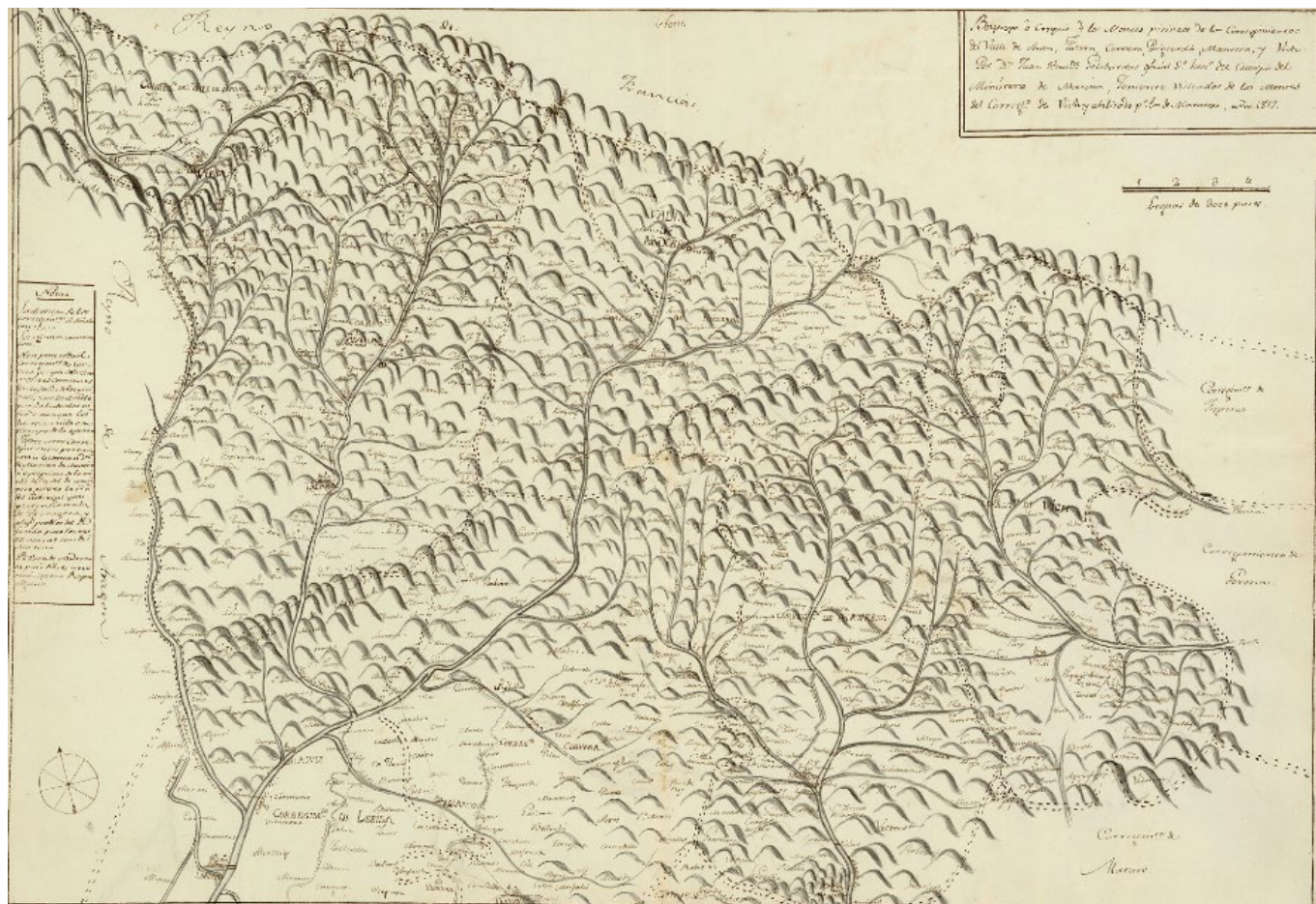
CONSELL DE REDACCIÓ

Alfred Pérez-Bastardas, Coordinador
Enric Quílez
Núria Casamitjana

ISSN 2696-2373

Entre comtats, vegueries i corregiments

ALFRED PÉREZ-BASTARDAS (*)

Aquest número de la QUEROL, té el dossier dedicat a la Vegueria de l'Alt Pirineu i Aran. És un dels grans temes que encara hem d'afrontar per "normalitzar" la vida política i per dotar el Pirineu de les infraestructures polítiques adequades i viables en aquest tram del segle XXI.

I s'ha escrit molt sobre aquestes temàtiques, per això ara ho tornem a repassar per entendre de nou les peculiaritats i els canvis que potser s'hi poden introduir; des de l'època dels comtats, el 798 fins al 1241, més d'una vintena de comtes han dirigit aquest territori. Un repàs general ens cal per saber on ens trobem.

Si bé estàvem a punt per començar aquest període d'assaig, tot se'n va anar en orris amb el 155 i les altres mesures repressives.

Amb aquest dossier voldríem estudiar-ne els problemes i les solucions per donar a conèixer quines pos-

sibilitats tenim per tornar a encarar la Vegueria amb èxit i fixar-la en el territori. És clar que les vegueries són una reivindicació històrica i més propera a l'esperit comarcal tradicional, i les províncies que encara regeixen ens tenen tenallats, entre altres coses, perquè com que encara regeixen les diputacions, que en el fons són l'estructura de les províncies de 1833, aquesta doble estructura no pot ser equiparable per sempre i en un moment o altre caldrà canviar-la. I si bé és cert que després de les vegueries tradicionals, l'administració va estructurar el territori en corregiments (amb un calc afrancesat), per mitjà de la reacció borbònica amb el Decret de Nova Planta, la distribució municipal va fer la feina de donar al territori un poder important que les vegueries podien mig suplir. Ningú va poder fer marxa enrere i Catalunya va esdevenir un país molt calcat a Castella; no cal dir que la llengua

va sortir-ne represaliada, que els exiliats, potser uns seixanta mil, ja no van tornar, que els empresonats i executats també van ser nombrosos, i finalment que les vegueries van desaparèixer.

Voldríem ara donar un bon cop d'ull al procés de canvi de la nova estructura del poder territorial que va passar de la vegueria al corregiment. I si bé és cert que el canvi va durar quatre anys, prou es van cuidar les noves autoritats que fos modèlica perquè no se n'escapés cap esclatxa per a la dominació del país.

La Nova Planta, doncs, va ser la llei municipal de la Catalunya del segle XVIII; històricament el nombre de vegueries va ser variable.

En l'època d'Alfons II van ser 10, en temps de Jaume II, 18, i segons el recompte del professor Josep M. Torras i Ribé, el 1304 eren 19, però s'havien reduït a 14 vers el 1368, per tornar a ser 18, el 1493. I en el moment en què foren abolides, existien les de Girona, Barcelona, Vilafranca del Penedès, Tarragona, Montblanc, Tortosa, Vic, Manresa, Cervera, Tàrraga, Agramunt, Lleida, Balaguer, Camprodon i Puigcerdà.

Un cop traspassats a corregiments, la de Puigcerdà, per exemple incloïa l'antiga vegueria i la sotsvegueria de Ribes, arribant fins a la Seu d'Urgell. L'altre corregiment de l'Alt Pirineu abraçava Talarn, tot el Pallars i la conca de Tremp. En definitiva, quan el gener del 1719 es varen estructurar de nou els corregiments, la norma quedava regulada en un decret de la *División y confines de los doce corregimientos de Catalunya y distrito del Valle de Aran*, signada pel marquès de Castel-Rodrigo. Cal dir tanmateix que les noves demarcacions "aporten elements de racionalització de la geografia catalana", pel fet que les antigues vegueries medievals havien quedat un pèl obsoletes. Però els corregiments van servir com a elements repressius de l'organització territorial de Catalunya a la vegada que modernitzaven l'administració.

Quan el 1937, la Generalitat de Catalunya va aprovar la nova divisió territorial de Catalunya, la vegueria va quedar estructurada en nou regions. L'Alt Pirineu i Aran actual van quedar englobades dins la Regió VI i la Regió IX.

Així, les viles de Puigcerdà, Llívia, Bellver, Alp, Camprodon, Ripoll i Vic, van quedar incorporades a la Regió VI; el total de municipis era de 98, amb 118.381 habitants, englobant les comarques de Cerdanya, Osona i Ripollès. Aquesta nova divisió trencava

els corregiments antics i les províncies que havien sigut promulgades el 1833.

Amb aquest número de la Querol volem donar una visió sobre les vegueries i la seva nova situació, que comportaria, és clar, la desaparició a Catalunya de les antigues províncies, que a la Cerdanya trenquen el territori i desfan les comarques tradicionals. Així doncs, la vegueria ha de ser una estructura moderna que englobi i sigui eficaç per recollir les exigències modernes del territori de l'Alt Pirineu i Aran. L'estudi està fet, el que caldrà ara és implantar-ho. Vull agrair la col·laboració del Xavier Arbós, de l'Amadeu Gallart, del Joan Ganyet, del Guillem Lluch, de l'Amador Marqués, del Jordi Abella, del Gerard Sabarich i de l'Isidre Domenjó. A tots ells els volem agrair la seva col·laboració desinteressada i el seu interès en aquests temes que anem tractant.

**Alfred Pérez-Bastardas, historiador.*

De la Societat Catalana d'Estudis Històrics.

Coordinador de Querol i Ker.

Il·lustració Maria Rius

Puigcerdà, una comunitat d'homes lliures al segle XII d'Esteve Albert i Corp

ALBERT DE MONTJUÏC

Qualsevol esdeveniment és bo per donar a conèixer un llibre o un document. En aquest cas, Esteve Albert ens ofereix una meravellosa història de Puigcerdà, que si bé la seva fundació el 1177, va ser fruit d'una decisió reial, estratègica diria jo, a causa de les necessitats de defensa i de control, també donà lloc a ser una vila lliure de feudalisme i plena de prosperitat en el mateix segle XII.

Esteve Albert, fent honor a la història diu que "Puigcerdà era una vila d'homes lliures i socialment ben atesos; és a dir, que tenien assegurat un plat a taula i un llit per dormir, el menjar, el vestit i el bon tracte, en tots els casos, des del primer moment".

Per tant afegeix que el "Puigcerdà dels segles XII i XIII tenia tot el que una administració d'una vila, ahir i avui i sempre, requereix, perquè rics i pobres, sans i malalts, vells i infants siguin degudament atesos".

Esteve Albert fa un repàs molt exhaustiu de la situació de la Vila, i dels enfocaments que el seu fundador, Alfons I, va triar per dotar a Puigcerdà del lloc més escaient per situar la Vila. Tots els punts claus de la zona de Puigcerdà són per si sols una defensa natural i sembla clar que els comtes d'Urgell i Cerdanya van tenir prou força per engrescar (a la força) els seus habitants, pagesos i ramaders per acompanyar en les zones a reconquerir dels musulmans. Això també va aprofitar perquè a la Cerdanya el feudalisme no fos un sistema instaurat i en canvi els cerdans van quedar més lliures que d'altres estaments de la zona.

I és per contracte dels *Usatges de Barcelona* que els comtes del Principat de Catalunya estaven obligats a prestar *serveis d'host i cavalcada*, és a dir a ajudar el Comte de Barcelona.

Aquest llibre explica amb força detall tots els llaços i entrebancs que la noblesa pirinenca va tenir men-

tre va governar amb les institucions de l'edat mitjana, els Comtats, per obrir-se camí amb les vegueries i els corregiments, per acabar amb el sistema de províncies establert el 1833.

El llibre, imprès el 1977, arran del vuitè centenari de la fundació de la Vila de Puigcerdà pel rei Alfons I, té la virtut de fer un repàs de tots els seus mandataris. Ara tenim un nou llibre sobre la Història de la Cerdanya, capaç de reunir en la seva bibliografia de cent pàgines els millors estudis sobre la composició del Pirineu i de Cerdanya, malgrat que no hi hem sabut trobar la referència a aquest que comentem i que creiem que és un molt bon compendi de la història de Puigcerdà, analitzat per un enamorat del Pirineu que no era historiador. Precisament, de Puigcerdà, ve a dir que és una de les viles més importants del Pirineu, no pas la més poblada, que ho era Perpinyà.

Sembla clar pel que diu Esteve Albert, que "la universitat o ajuntament de Puigcerdà venia a ser com una petita república infeudada directament al rei, perquè eximís del deure de prestar serveis militars els pobladors de la vila. No participaren en la guerra de nyerros i cadells, que assolà la Cerdanya la darrera dècada d'aquell segle"; "La vila portava una vida molt animada, perquè constituïa amb Vilafranca de Conflent, el lloc obligat d'allotjament dels qui anaven de Foix a Perpinyà, estretament relacionats per l'aliança i parentesc del rei Jaume de Mallorca amb el comte Roger Bernat de Foix".

El segle XIII va ser per a Puigcerdà un bon lloc de pas dels cadells que hi guanyaren espai polític i força social; el relat s'expandeix amb totes les activitats que oferia Puigcerdà (mercat, muralla, carrers, esglésies, etc.) i renovació a partir de l'incendi que Puigcerdà patí el 1280. És clar que la Cerdanya com a comtat del

reialme de Mallorca va patir les conseqüències d'un reialme poc afortunat (tres reis fill, net, de Jaume I), fins que Pere el del Punyalel el va reincorporar a la Corona catalanoaragonesa. Les dificultats, doncs, anaren en augment durant molts anys.

Tanmateix, el tractat dels Pirineus no en fou un pas menor; els francesos entraven i sortien de Cerdanya, guerrejant amb les tropes monàrquiques del reialme espanyol. La guerra dels Remences va comportar l'ocupació dels francesos "malgrat un heroic assalt de les tropes espanyoles el 13 de juny de 1477". Durant la guerra dels Segadors el tornaren a ocupar els francesos, entre 1640 i 1652. El tractat dels Pirineus va obli-

gar els francesos a evacuar-la. I a principis del segle XVIII, en plena afectació pel decret de Nova Planta, Puigcerdà va perdre els privilegis i les llibertats.

En l'època napoleònica, Puigcerdà fou nomenada capital del departament del Segre. Després, Puigcerdà va lluitar valentament contra els carlins.

Actualment la Vila ha tingut molts canvis poblacionals, urbanístics i socials i polítics. Esteve Albert acaba aquest llibre amb un poema de glossa de Joan Maragall, reivindicant com és sabut que "vindrà un dia que el Pirineu regnarà", reivindicant que la Nació Pirinenca serà la pàtria de tots els pirinencs.

8e Centenari
de la fundació de
Puigcerdà
per el Rei Alfons Ier

Memòria gràfica: destil·leries Parera (Barcelona 1866-1970)

GUILLEM SENDRED

8

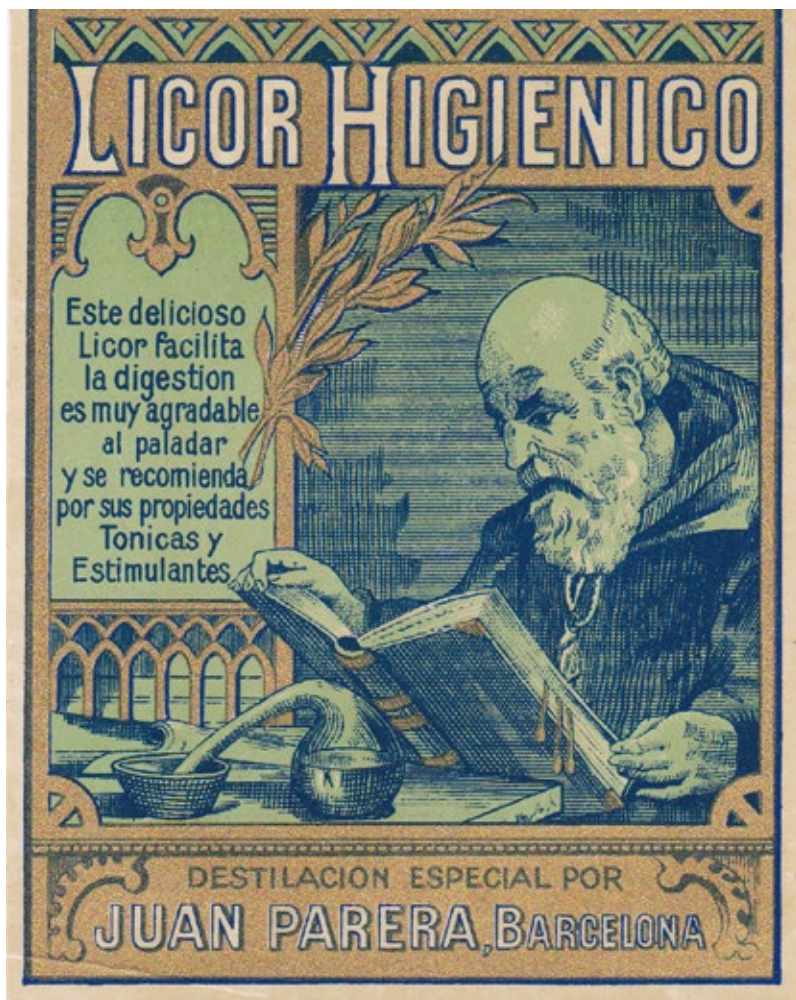
Corria l'any 1866, quan Joan Parera Villà (Caldes de Montbui, 1845?-1914), que feia pocs anys que havia arribat de Cuba, on havia conegut i après l'art de la fabricació dels anisets i d'altres licors provinents de la saviesa popular cubana. Casat amb Mercè Bisbal

Pellicer (1854-1903), va fundar a Barcelona una fàbrica de licors amb el seu nom. Joan Parera va aprendre a destil·lar begudes d'aquella Cuba que en aquell moment era una font de coneixements de licoreria, per la seva exclusiva sensibilitat en el tractament d'al-

cohols destil·lats amb els afrodisíacs gustos de fruites tropicals, curaçao i roms. Sembla clar que Joan Parera, en la seva producció a la fàbrica de licors, va ser reconegut com un bon i exquisit licorista d'aquell moment a Barcelona. En un anunci a tota pàgina preparat per tenir audiència en les revistes dedicades a l'Exposició Universal de Barcelona de 1888, s'enumerava que els licors que feia Parera eren els Aniset, la Crema de Menta, de Cacao, de Llimona, de Taronja, el Marrasquino, Curaçao, el Pipermin, després *Piperparera*, però també altres licors sorgits directament de nova elaboració, com l'Anís Parera, els licors higiènics, conyac, els estomacals, vermuts, etc.

La Fàbrica de Licors Parera va començar en dos establiments a la Barcelona vella, del carrer Princesa núm. 7 i Bòria 22, per després traslladar-se al carrer Casp 141, l'any 1933, en una nau modernista de l'arquitecte Domènech Estapà,¹ i finalment a Vilassar de Dalt. L'arquitecte Estapà (1858-1917) fou un deixeble de Gaudí que va executar múltiples obres industrials, entre elles l'observatori Fabra, la Presó Model, el Palau de Justícia de Barcelona, etc. També va tenir relació amb l'erecció del campanar de Das (Cerdanya) que feia l'arquitecte Salvador Viñals².

Passar revista a tots els productes elaborats durant els seus 104 anys en què va confectionar licors, seria gairebé impossible. Durant aquests cents anys va obtenir distincions i medalles, entre les quals cal destacar la de l'Exposició regional de Vilanova i la Geltrú, de Badalona, de la República Argentina i sobretot de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 i de 1929, com també de París el 1889.

1. Bernat Pérez Llabot (després Bernat Bastardas Llabot): *Tallers Vidal 1911-2011 Patrimoni oblidat del modernisme industrial a Barcelona* Treball de Recerca 2010. Institut Els Tres Turons Arenys de Mar.

2. Vegeu article : *Gènesi i erecció de la nova església parroquial de Sant Llorenç de Das (1901-1903)* de Sandra Adam i Sergio Fuentes, a Ker núm. 12, setembre 2018, pags 28-40.

Joan Parera Villà, es va casar amb Mercè Bisbal Pellicer i van tenir una filla: Dolors Parera Bisbal (1887-1951), hereva de la Fàbrica de Licors (Hija/Filla de Juan /Joan Parera). Dolors Parera es va casar el 1907 amb Albert Bastardas i Sampere, primer tinent d'alcalde de Barcelona i alcalde popular de la Ciutat entre 1908-1909³.

De les Destil·leries Parera, també Fàbrica de Licors Joan Parera, ens cal destacar la gran quantitat de licors que va arribar a produir. Una llista dels productes licorers seria difícil, però en podem destacar els següents, segons un possible ordre cronològic de producció com: Anisette, Curazao, Licor Higienico, Licor de los Frailes, Gran licor Estomacal Parera, Fernet Parera, Brandy Duccan, Old Blend Real Condor, Absenta, Rom, etc.

3. Vegeu Pérez-Bastardas, Alfred : *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític* . Albert Bastardas Sampere, *Biografia política*, 2 volums, 198, Ed. 62, 1987.

La mort de Joan Parera el 1914 va suposar que la fàbrica es denominés Hija de J. Parera i durant les èpoques de la República, Filla de Joan Parera, distingint-se en produir licors amb denominació catalanista i amb imatges d'etiquetes lligats a personatges de clara tendència, i amb noms de polític català, com és el cas del Licor Robert a la memòria del metge alcalde de Barcelona.

Així, tenim que el gran licor estomacal Raydor, produït probablement a finals del segle XIX, va passar a dir-se Raigdor i a ser un dels productes estrella de les Destil·leries Parera, al qual se li va fer una gran propaganda amb cartell metàl·lic per penjar a les façanes i un cartell a tot color de cartró per penjar en interiors dels establiments, dibuixat per A. Jutglar.

El 1941, en celebrar-se el 75è aniversari de les Destil·leries Parera, es va publicar un fulletó de 14 pàgines de propaganda dels seus productes amb fotografies de les sales de producció. Allí es veien les ampolles de *Licor Raydor*, *Crema*, *Ron Parera*, *Licor Condor*, *Anís*, *Palo*, *Duccan (Brandy)*, *Absenta*, *Marinos Dry Gin*, *Real Condor (Old Blend)*, *Amer Parera*, *Anisete*.

El 1933, la Fàbrica de Licors Parera va establir-se al carrer Casp 141, amb els períodes de més llibertat catalanista, va canviar les etiquetes de castellà a català, posant a l'etiquetatge el nom de Filla de Joan Parera, produint alguns licors amb nom catalanista, com *Anís escarxat*, i canviant el *Raydor* per *Raigdor*, o el nou *Licor Robert*, amb la figura del que fou alcalde de Barcelona el 1902, amb els escuts i les barres. Algunes etiquetes són en francès, o en rus i varies són fetes per E. Pichot, amb vistes en color de Barcelona, o simplement amb l'escut de la ciutat. Una és de París, i una etiqueta està en francès.

Des de 1926, se'n va fer càrrec de la Fàbrica Albert Bastardes Parera, fill gran de Dolors Parera i Albert Bastardas, fins que el 1970 va tancar les Destil·leries, quan ja eren traspassades a Vilassar de Dalt.

L'època de la guerra i postguerra, com en tots els àmbits, les dificultats per adquirir els productes bàsics (sucre, alcohols, etc.) va fer minvar molt la producció i venda sobretot per qui no negociava obertament amb el mercat negre. El 1966, Destil·leries Parera va fer cent anys, i no semblava pas que pogués resistir gaire més. Cal destacar el Conyac *Besavi*, vins *Wermouth*, i fins a vuitanta modalitats de licors, vins, aiguardents i espirituosos, etc.

Els darrers anys va produir novetats en el mercat de la licoreria, com eren el vermut *Be Negre*, o el *Ginabet* (*Fresh Dry Gin*), produït a partir de pinyes d'avet del Pirineu, que són dues varietats licoreres modernes, però d'antiga tradició. En volem destacar el disseny de les respectives etiquetes, per il·lustrar una concomitància amb el vessant pirinenc d'alguns licors produïts en aquell moment. Llàstima que les Destil·leries Parera no s'haguessin pogut mantenir o reflorescar-se amb d'altres licoreries.

El bla, bla, bla ecologista

ENRIC QUÍLEZ I CASTRO

Darrerament he sentit molts comentaris de l'estil:

- Doncs, ja no es veuen tantes papallones com abans.

O

- Abans, pels volts de sant Joan, sortien moltes cuques de llum pels murs. Ara no se'n veu gairebé cap.

O

- Alguns anys, es veuen molt pocs ocells.

O

- Quan jo era petit, jugàvem amb les sargantanes al pati del col·legi. Ara no en trobes ni una.

Tots els comentaris es podrien resumir en una simple frase: estem patint una pèrdua de biodiversitat accelerada.

El principal motiu és la desaparició dels hàbitats. A Cerdanya, cada cop hi ha més edificacions i menys solars, camps de cultiu o àrees ruderals. Això és degut a dos grans motius: l'activitat humana (urbanitza-

ció) i, irònicament, la manca de certes activitats humanes (abandonament de cultius i ocupació pel bosc d'aquests).

També en són responsables alguns agents humans, com la contaminació química que es veu agreujada per l'ús indiscriminat molts cops de pesticides i herbicides.

Tot això ha comportat la minva d'algunes espècies, especialment d'invertebrats, però també de petits mamífers, ocells, rèptils, amfibis i peixos.

Tots els medis naturals i tots els ecosistemes estan amenaçats. I molt més greument, aquells que són especialment sensibles, com pot ser l'alta muntanya, on cada cop s'hi fan més activitats humanes, des del clàssic excursionisme, l'escalada, passant per carreres, btt, quads, tot-terrenys o, senzillament, pícnic per menjar arròs amb formigues.

Molts cops et trobes gent banyant-se als estanys d'alta muntanya, amb bronzejadors o fins i tot detergents, com si estiguessin a la banyera de casa seva. Si això ho fa un dia una persona, no passa res. Si cada dia ho fan centenars de persones, l'ecosistema està condemnat a mort.

A més a més, la contaminació és molt àmplia. Per exemple, el 70% de la població de gall fer cerdana ha

desaparegut. Per què? No pels pesticides o perquè es cacin, sinó perquè cada vegada es reproduïxen menys. Es tracta d'una au força sensible que si és molestada en època d'aparellament, canvia els seus costums. El resultat és que neixen menys gall fers.

I això passa amb moltes més espècies. La muntanya cada cop està més habitada i freqüentada. Tothom vol anar a la muntanya a gaudir de l'aire pur i a abraçar arbres. El resultat és que els ecosistemes se'n ressenten.

El soroll és molt dolent per alguns hàbitats. I la contaminació lluminosa, també. Afecta els costums i la vida de molts mamífers, aus o insectes, com les papallones nocturnes.

I per postres, molts cops es fan actuacions al medi natural amb molt poca traça: tals d'arbres poc curoses, pistes forestals innecessàries, tallafocs d'ús qüestionable i altres actuacions, moltes d'elles públiques, que haurien de ser supervisades per gent amb una mica més de sensibilitat pel medi ambient.

I és clar, també tenim les activitats predatòries tradicionals, com la caça, la pesca o la recol·lecció de fruits silvestres o de bolets. En alguns casos, estan fortament regulades i hi ha sancions per aquells que les incompleixen. En altres, com amb la recol·lecció de fruits o de bolets, no n'hi ha en absolut. Només es controla una mica en zones protegides, però em temo que ni tan sols allà.

Hi ha molta gent que es pensa que la muntanya és de tots i que poden fer allò que els roti, sense haver de donar explicacions a ningú. I és clar, arriba el setembre i l'octubre, i les muntanyes del Pirineu s'omplen de boletaires (no tots metropolitans), cridant, burxant el sotabosc, destrossant aquells bolets que no els agraden i molestant a tort i a dret.

Per dir-ho ras i curt: hi ha massa gent al medi na-

tural i la majoria d'ells, no saben com comportar-s'hi adequadament.

Algú pensa fer alguna cosa, a part de fer bonics discursos sobre el medi ambient, l'emergència climàtica i bla, bla, bla?

Un altre tema que vull tractar, lligat amb l'anterior, és que potser que deixem de posar excuses per justificar les destrosses que es fan al medi natural.

Per exemple: aquest estiu s'ha fet un festival amb concerts nocturns a l'aire lliure que s'han pogut sentir des d'un munt de quilòmetres de distància. Però ho hem permès perquè això se suposa que ha portat turisme i ha generat riquesa. Ha portat turisme o ha servit per entretenir cert turisme ric que ja tenim? Ha generat riquesa a la comarca o fora d'ella? Qui se n'ha beneficiat? En qualsevol cas, l'afluència de gent del país no ha estat menor.

Un altre exemple: cal ampliar l'aeròdrom per atreure més turisme, o hem de fer més pistes d'esquí il·luminades per poder esquiar de nit o... Resultat: destrucció d'hàbitats, contaminació lluminosa i sonora, més pèrdua de biodiversitat i augment de l'emissió de gasos hivernacle.

Però no passa res: tot per la pasta. Després, quan hàgim de córrer, moltes d'aquestes infraestructures es consideraran prohibitives i s'hauran de tancar, però el mal ja estarà fet, perquè hauré destruït els ecosistemes sobre les quals es varen edificar.

Encara som a temps d'aturar certes salvatjades. Algunes suposo que ens les hauré d'empassar perquè no hi haurà manera d'impedir-les, però altres potser sí que encara hi som a temps. Reflexionem-hi i sobretot, pensem quina mena de món volem deixar als nostres fills i si és just que ells paguin els nostres excessos i la nostra cobdícia.

Ciència Ficció: Vampiro, los orígenes

TXEMA MONTERO

Las intempestivas noches en *Villa Diodati* a orillas del *Lago de Ginebra* no solo vieron nacer a *Frankenstein*, fue también el germen de otro nacimiento dentro del género de terror, estamos hablando de «*El Vampiro*».

Los vampiros no eran algo desconocido en aquella época. Anteriormente ya existían numerosas referencias en el folklore popular y leyendas de todo el mundo. De hecho, la que es considerada como la primera referencia literaria sobre un vampiro fue el poema “*El Vampiro*”, de *Heinrich August Ossenfelder* (1748).

Igualmente, en la naturaleza tenemos muchos «chupasangre», ya sean mosquitos, mariposas, sanguijuelas, piojos o murciélagos, entre otros.

Según algunos estudiosos, cuando aún estábamos en las cavernas, **nuestro miedo primigenio a la oscuridad nos hizo creer en estos seres sobrenaturales**. Cuando nuestros ancestros eran mordidos por murciélagos y contagiados por la rabia, estos se escondían en las zonas más profundas de las cuevas, ya que les afectaba el exceso de luz. En una etapa más avanzada de la enfermedad se podían volver agresivos y en algunos casos mordían a sus congéneres, para así repetir el ciclo de la enfermedad.

La sangre, elemento indispensable del vampirismo y el acto de beberla en nuestro caso, ha sido para muchas culturas sinónimo de reencarnación o de obtención de la fuerza vital de los otros.

Ya en tiempos más cercanos, antes de las mejoras en técnicas forenses, los enterramientos prematuros eran algo habitual. Cuando por algún motivo se desenterraban los cadáveres de nuevo, el hecho que se encontraran marcas de arañazos, golpes o estuvieran en posiciones diferentes a cuando fueron enterrados, creó toda una mitología en torno al «no-muerto».

Pero literariamente hablando,

fue *John Polidori* quien dotó al vampiro de sus característicos rasgos actuales: **noble cuna, piel cadavérica, mirada inescrutable, aura misteriosa, así como su necesidad de beber sangre humana para mantenerse vivo**, hicieron que se anticipara la creación del mito del vampiro moderno (*algunos creen que estaba recreando al mismísimo Lord Byron del que era su secretario y médico personal*).

A pesar del matiz mortal de su semblante, que jamás se coloreaba con un tinte rosado ni por modestia ni por la fuerte emoción de la pasión, pese a que sus facciones y su perfil fuesen bellos, muchas damas que andaban siempre en busca de notoriedad trataban de conquistar sus atenciones y conseguir al menos algunas señales de afecto.

Alguno de vosotros estará pensando, mmm no es *Drácula*: os pido paciencia, ya que como el título de este artículo anticipa, vamos a hablar de «*Vampiros*», así que ya llegaremos a él a su debido tiempo.

Porque antes del vampiro definitivo, muchos escritores también se aventuraron a escribir sobre vampiros y en algunos casos con propuestas realmente innovadoras.

En 1872, *Sheridan Le Fanu* escribió un acercamiento al mito vampírico muy interesante, ya que el vampiro no era tal, sino una “*Vampiresa*”.

Carmilla de Sheridan Le Fanu

«*Carmilla*» es un relato que aportó mucho al mito del vampiro moderno y no solo por la relación lésbica de las protagonistas, que es su marca de identidad. El erotismo que impregna la obra, el romanticismo, la noche como momento de aparición del vampiro y el temor a lo paranormal son también algunas de sus más importantes aportaciones.

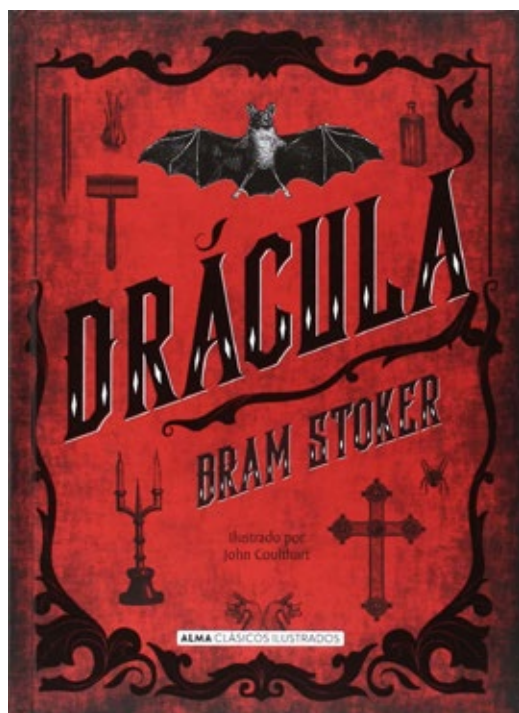
... me estrechaba contra su pecho y apoyaba su mejilla en la mía, susurrándome al oído:

«Querida, sé que tu corazón se siente herido. No me juzgues cruel: me limito a obedecer una ley ineludible que constituye mi fuerza y mi debilidad. Si tu corazón está herido, el mío sangra con el tuyo. En medio de mi gran tristeza, vivo de tu exuberante vida y tú morirás dulcemente por la mía. Es algo inevitable. Y así como yo me acerco a ti, tú a su vez, te acercarás a otros y aprenderás el éxtasis de la crueldad, que es una forma del amor. No intentes saber nada más de mí ni de mi vida, pero ten confianza con todo tu amor.»

Existen muchas otras novelas y relatos con importantes aportaciones al mito del vampiro, estas son solo algunas de las más significativas:

- «*Clarimonde*» de Théophile Gautier (1872).
- «*El misterio de Kent*» de Julian Hawthorne (1888).
- «*La dama pálida*» de Alejandro Dumas (1848).
- «*El parásito*» de Sir Arthur Conan Doyle (1892).

Y llegados a este punto, y como “lo prometido es deuda”, hemos llegado a la que es considerada por muchos la novela más importante del mito del vampiro, estamos hablando claro está de «*Drácula*».

Escrita en 1897 por Bram Stoker, la novela *Drácula* consiguió aglutinar como ninguna antes muchas de las características que fueron definiendo al «no muerto» tal como lo conocemos en nuestros días, consiguiendo además unas cotas de popularidad nunca vistas anteriormente.

Bram Stoker nació en Irlanda en 1847. Su infancia estuvo rodeada de cultura y sus estudios los recibía en su propia casa con profesores privados. Hasta los siete años estuvo aquejado de distintas enfermedades durante las cuales su madre le leía muchas historias de terror y de misterio. Esta etapa le influirá mucho en su faceta literaria.

Durante los años 1878 y 1898 trabajó de administrador del Lyceum Theatre, donde conoció a Sir Henry Irving, actor muy cotizado por aquel entonces. Su relación con él fue digamos de pura admiración. Se dice que Bram Stoker concibió *Drácula* pensando en que lo interpretara Irving, pero que este último nunca apreció tal regalo.

Por otro lado, *Drácula* no fue solo una novela al uso para Bram Stoker, en ella empuñó casi diez años de su vida, fue un trabajo abrumador para él. Quería conjugar ciencia y misticismo de una manera natural, que todo tuviera una base científica sólida, pero sin perder su vertiente sobrenatural.

Si analizamos la novela sin entrar en *spoilers* y no nos fijamos solo en la parte “aventurera” de la misma, nos daremos cuenta que tiene muchísimos matices que fueron incluidos por Bram a conciencia:

- Investigaciones médicas debido a infecciones contagiosas desconocidas (mejor que no te muerda un vampiro, ¿no?).
- Enfermedades psiquiátricas, como la parafilia o las alucinaciones.
- Ciencias paranormales, como la hipnosis o la sugestión.
- Sexo y seducción, en esta novela es donde Bram dota a *Drácula* de uno de sus futuros mayores atractivos.
- Personajes y lugares históricos (muchos de ellos existen realmente).
- Referentes literarios entre ellos, “*Carmilla*” o “*El Vampiro*”.
- Un universo multicultural y lingüístico, de hecho en la versión en inglés incluyó más de media docena de acentos distintos. Si lo pensamos un

poco, nos daremos cuenta que tenemos a un conde rumano, un holandés matademonios, un cowboy americano, un estibador de puerto, etc...).

- Incidentes misteriosos de todo tipo.
- Investigaciones criminológicas.
- Mensajes ocultos, *Bram* era muy fan de los mismos.

- Una persecución por media Europa.

y todo ello sin perder en ningún momento su vertiente de aventuras.

En esta novela se nota que *Bram Stoker* puso su alma, por eso creemos que es razón suficiente para darle una oportunidad y que la descubráis por vosotros mismos.

—¡Bienvenido a mi casa! ¡Entre libremente y por su propia voluntad!

No hizo ningún ademán de acercarse a recibirme, sino que permaneció inmóvil como una estatua, como si su gesto de bienvenida le hubiera transformado en piedra. En cualquier caso, en el preciso instante en el que traspasé el umbral, avanzó impulsivamente y, alargando la mano, estrechó la mía con una fuerza que me hizo parpadear, un efecto en modo alguno paliado por el hecho de que parecía tan fría como el hielo... más como la mano de un muerto que la de un hombre vivo.

—Bienvenido a mi casa —repitió—. Entre libremente. Marche sano y salvo... ¡y deje algo de la felicidad que trae consigo!

Llegados a este punto, no nos queda más que destacar la enorme aportación que este personaje ha proporcionado a nuestra cultura *Pop*. Y como homenaje a este referente literario y cultural, estos son para nosotros algunos de sus máximos exponentes:

- *El Conde Draco* – Barrio Sésamo (quién no aprendió a contar con él!!!, uno jojojo, dos jojojo).
- *Kimetsu no Yaiba* (manga/anime que por estos lares titularon *Guardianes de la noche*). Qué guapa es *Nezuko* (con la venia de *Muzan Kibutsuji*).

Entrevista con el vampiro – Saga literaria “*Las Crónicas Vampíricas*” de *Anne Rice*. Una de las mejores pelis de vampiros, con la venia de las películas de la productora *Hammer*. La saga literaria por supuesto es excelente también.

Drácula – de *Francis Ford Coppola*. Muy decente adaptación. Aunque en nuestra opinión tiene demasiadas concesiones comerciales.

Blade y *Morbius* – *Marvel Comics*.

Saga de películas *Crepúsculo* – para los más románticos.

El misterio de Salem's Lot de *Stephen King*. Indispensable.

Saga literaria *Dresden's files* de *Jim Butcher*. Altamente recomendable.

Saga literaria *The All Souls Trilogy* de *Deborah Harkness*. Exquisita saga que comienza con la primera novela titulada “*El descubrimiento de las brujas*”.

Saga de juegos y serie de animación *Castlevania*.

“Un libro debe ser como un hacha para el mar helado que tenemos dentro de nosotros.”

Franz Kafka

(Publicat originalment al blog [http:// http://magiadetinta.com/blog/](http://http://magiadetinta.com/blog/) el 28/09/2021)

Nosferatu.

**Gabriel
Ferrater
i Soler
(1922-1972)**

ELS JOCS

Viure en un barri extrem, ens indueix
a passejar inquiets, com si volguéssim
trobar un racó de certitud, algun
sentit més ferm que l'envà de cantell
i el munt de bigues menjat per la crosta
de pols i pluja vella, i la botiga
dels gelats, amb les nenes que patinen
pel davant, i són sis per un parell
de patins estridents. M'arribo fins
al club de tennis Barcelona, que és
un club de rics, i vaig mirant els cotxes
que s'arregleren a la porta, plens
de la voluntat bona d'ésser cotxes
de rics: com si diguéssim, de tenir
una certa ànima. Hi ha un MG
d'esport, del nou model disminuït
que no fa gaire vaig llegir que ha estat
fet per *une certaine couche d'acheteurs*
qui trouvent les modèles existants trop chers:
i vol dir els rics barcelonins, suposo.
Vaig vorejant la tanca. En un cantó
hi ha un court mal disposat, on es confinen
els nens principiants, i sempre els cauen
pilotes fora. Surt el nen, tot ros
(i blanc immaculat, car en el joc
no hi posa prou convicció). S'esvera
quan veu a fora uns garrofers dramàtics
i uns nens molt bruts que juguen al futbol
tan malament com ell al tennis: més

vivament, això sí. Coneix la por
i de la porta estant, busca amb els ulls
la pilota, i no deixa el seu recer
fins que l'ha vista. La plega, i se'n torna
corrents, mort de vergonya si ensopega
i s'alça el crit golut de la canalla
que aguaitava una taca de l'albat.
Segueixo passejant, i ara sé on vaig.
Hi ha un altre camp de joc, al pati d'una
fàbrica de productes farmacèutics.
Aquí juguen al bàsquet, al capvespre.
Homes i dones, junts, van allargant
el dia tant com poden, sota els flocs
de grisor eixuta que s'atapeeix.
No pilotegen de per riure. Riuen
però juguen al bàsquet, i s'entrenen
pel joc d'equip, provant posicions
al camp, i variant-les i lligant-les.
M'agrada de fixar-me en el treball
d'una noia. Massa alta. Du un mallot
de ratlles fines, grogues i vermelles.
No és gaire bona tirant al cistell:
té sort si la pilota se li adorm
a l'anella de ferro, i els instants
s'allarguen. Si cau dins, vençuda,
la noia llança un crit i una rialla:
té la veu aspra, com els grans ocells.
Però combina bé, i té un bon amic
pel joc: qui millor juga de tots ells.
Rep la pilota de la noia, i no
la juga: ella de sobte arrenca a córrer
i rep la bola desmarcada i, justa,
la torna i, just, ell tira suaument.
Jo, com que soc un doctrinari, ple
d'odis intel·lectuals, no sé deixar
que no vulguin dir res quan es distreuen,
cansats d'empaquetar o d'escriure a màquina.
Si ara me'ls miro i sento simpatia
per ells, vull creure que ells em fan sentit
dins el joc dels sentits que a mi em distreuen
per bé que els tinc mol mal lligats. Vull creure
que els moviments precisos d'aquests cossos
fan un bon precedent, no sé de què.

El túnel de Toses a l'autovia A-26 entre el Ripollès i la Cerdanya

JOAN MARIA SOLÀ*

“Sí, per fi, després de molts anys de parlar-se’n (que si túnel sí, que si túnel no) el darrer 2 de gener es va presentar a Girona el projecte de l’esperat túnel de Toses, com diu l’empresa constructora que haurà de ser realitat l’any 1979.

Indiscutiblement la Cerdanya n’és la comarca més beneficiada. L’espínosa collada de Toses, de quasi 50 quilòmetres de revolts entortolligats, l’ha deixat pràcticament aïllada de la resta de Girona i lògicament ha fet disminuir també el trànsit estranger que hauria entrat per Puigcerdà”.

Aquest títol i aquest escrit apareguts a la Revista Presència¹ el 14 de febrer de 1976, o sigui fa 45 anys, és una mostra ben clara de la manca d’atenció a les infraestructures viàries fonamentals a Catalunya. I una d’elles, evidentment, és i ha de ser l’eix pirinenc.

La futura autovia de l’eix transversal pirinenc sota la denominació A-26, arrenca del nord-est a Portbou, i seguint una línia paral·lela a la gran serralada, s’ha d’endinsar cap a l’Aragó tot seguint el mateix camí.

Aquesta necessària autovia, actualment en la seva major part sota les sigles de N-260, amb alguns trams ja desdoblats com els propers a Olot i Figueres, té un veritable i difícil obstacle com suposen els cinquanta quilòmetres entre l’ascens i el descens de la collada Toses en la connexió entre el Ripollès i la Cerdanya.

La N-152 o la N-260 és un eix viari que pertany al grup de carreteres catalanes que no han estat traspassades a la gestió de la Generalitat de Catalunya i en manté la titularitat el govern central, a través del Ministerio de Fomento, com la resta de carreteres que tenen la lletra N en la seva denominació.

Segons el Diari el Punt Avui:

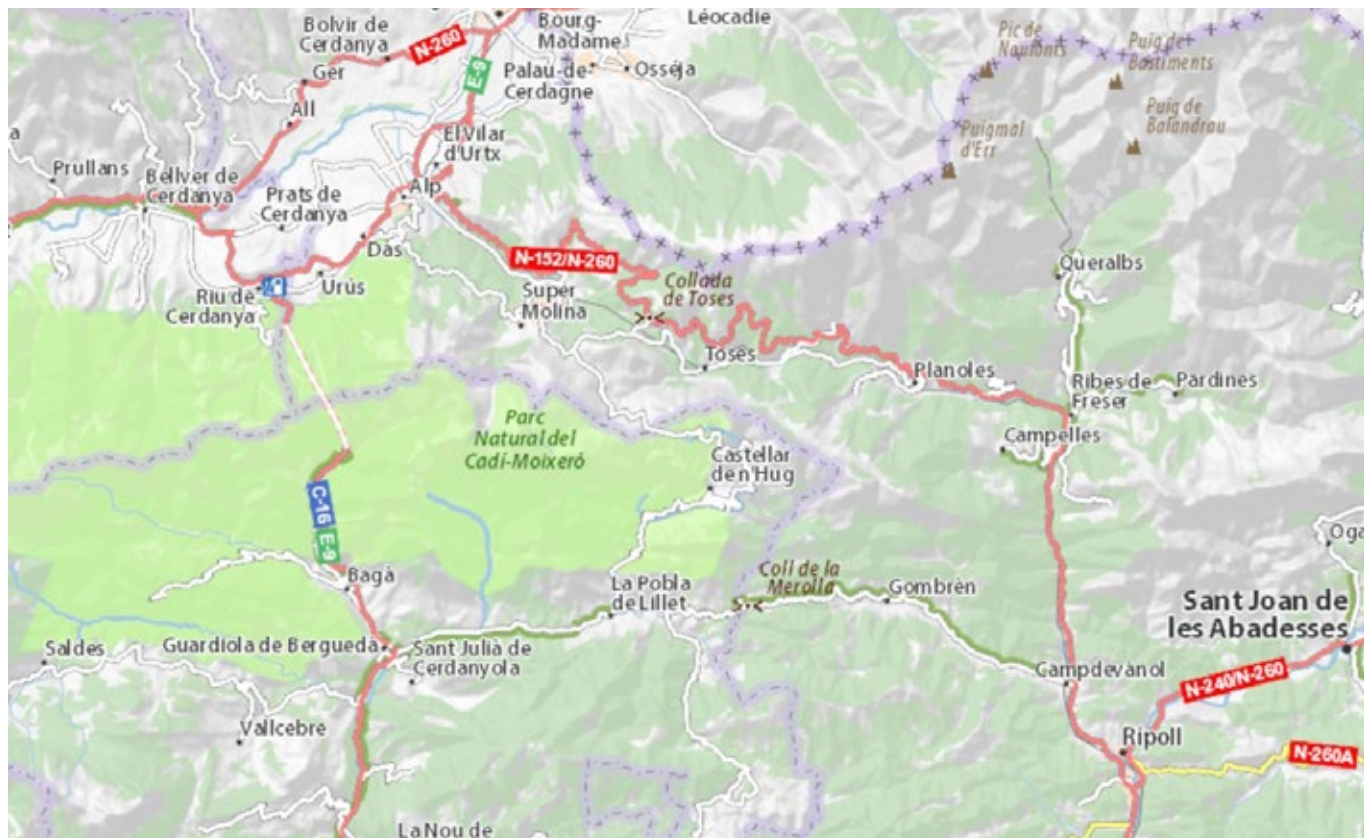
“Sens dubte un dels punts negres d’aquest eix és el tram que connecta el Ripollès amb la Cerdanya per la collada de Toses. Estudis recents assenyalen l’N-260 com la primera carretera amb més quilòmetres amb risc molt alt de produir-s’hi un accident de trànsit. Concretament el tram de 62,2 quilòmetres de la collada de Toses és el segon tram de carretera on hi ha més risc de tenir un accident de trànsit de tot Espanya. Cal recordar que en aquest tram negre hi circulen cada dia 2.313 vehicles i que de mitjana s’hi produeixen set accidents mortals o amb ferits greus cada any”.

La urgent necessitat de millorar aquesta via, tot superant la collada amb un túnel viari, o millorant notablement el seu traçat, és sens dubte un dels grans greuges del sistema viari català, oblidat any rere any, per la nul·la atenció de les comunicacions viàries a Catalunya i davant les prioritats del sistema de comunicacions radial de l’estat espanyol.

Un exemple de prioritats el tenim en la construcció del túnel Vielha II, anomenat “Túnel Juan Carlos I”, inaugurat l’any 2007, de 5.230 metres de galeria i lliure de peatge.

1. Revista Presència, febrer de 1976.

2. El Punt-Avui 17.02.2018

El plànol adjunt ens mostra fefaentment els dos accessos viaris principals a la Cerdanya, amb la complexitat de la collada front l'accés pel túnel que travessa la serra del Moixeró.

Les propostes per a la construcció d'un túnel per evitar els cinquanta quilòmetres de revolts de la collada arrenquen ja fa més de cinquanta anys, en concret es tenen notícies des de l'any 1969, com podem veure en l'inici d'aquest article, quan es constitueix una societat per a gestionar la construcció del túnel.

Malgrat els bons propòsits, com diu Narcís Jordi Aragó³:

“aquesta història ha propiciat al llarg de quaranta anys, l'aparició reiterada d'informacions errònies en tots els mitjans de comunicació. El contrast brutal entre el túnel inexistent i l'allau de titulars dels diaris que ens brinden les hemeroteques... és una mostra d'aquesta infraestructura que no ha anat mai més enllà dels papers”.

1.- El projecte del Túnel de Toses.

L'any 1969, es constitueix la societat PROYDEGE-SA (Promotora y desarrollo de Gerona, S.A), empresa promoguda per la Diputació de Girona, diversos Ajuntaments gironins i les entitats financeres, Caixa d'Estalvis de Girona, la Caixa de Pensions per a la Veïlla i d'Estalvis i Autopistas Concesionaria Espanyola (ACESA).

Entre 1969 i 1975, la promotora tira endavant el projecte, tot superant els complexos tràmits d'una aital infraestructura (redacció de l'obra, les variants d'accés, etc.). Superats els esculls administratius, en els Ministeris d'Obres Públiques i d'Hisenda, finalment el 30 de gener del 1975 PROYDEGE-SA rep la concessió, per construir i explotar el túnel de Toses en règim de peatge per 35 anys.

El signant d'aquest escrit va estar vinculat al Consell de PROYDEGE-SA i recorda els treballs fets d'anàlisi de la viabilitat, de l'obra, de mesura de les intensitats de trànsit (IMD), intensitat mitjana diària de pas dels vehicles per diversos indrets de la collada; així com l'estudi de les alternatives per solucionar alguns punts negres per on havien de passar els vials projectats.

I evidentment, les dificultats de superar el punt clau i decisiu que va suposar el projecte competidor de l'empresa PROPISA, la promotora del túnel del Cadí.

3. Aragó, Narcís-Jordi: El fantasmagòric túnel de Toses. Revista Querol núm. 13.

2.- El túnel del Cadí

Simultàniament al projecte de Toses, el 1968, arrenca la història del túnel del Cadí, any en què es confecciona el primer avantprojecte, si bé no és fins al 1973 quan comença la història oficial, que és quan s'aprova la concessió administrativa⁴.

L'any 1978 va significar per al Cadí, l'inici de les obres, amb la perforació d'un túnel de serveis, tot avançant-se, com veurem al projecte de Toses.

3.- La coexistència entre Toses i Cadí (la guerra dels túnels)

Evidentment, amb els projectes en marxa a partir de les dues concessions de perforació, sorgeix immediatament la controvèrsia sobre prioritats i simultaneïtat.

En els anys finals dels setanta, les discussions sobre quina infraestructura era millor, tant per costos com per utilitat, varen ser constants, de manera que per resoldre el contenciós es va crear un hòlding que pretenia integrar les entitats concessionàries de les dues propostes.

Així, a novembre del 1979, es crea la societat "Infraestructures de Catalunya (INCASA), que engloba les societats que promovien els dos projectes PROYDEGESA i PROPISA.

Aquesta nova societat arrenca amb un capital de 430 milions de pessetes, distribuïts en un 20 per cent a cadascuna de les Caixes de Pensions i la de Barcelona, un 8,5 per cent de la Diputació de Girona i un 5 per cent per la Caixa d'Estalvis Girona.

Segons l'article esmentat⁵, semblava que la confrontació entre les dues empreses s'havia apaivagat amb la creació del hòlding INCASA, però aquesta societat ràpidament va afirmar que en aquells moments només es podria efectuar un projecte, ja que els dos, simultàniament, tant per cost com per redistribució del trànsit, eren inviables.

Segueix l'article citat, tot dient:

"l'obra de perforar les Penyes del Moixeró tenia a

favor seu el fet que l'empresa PROPISA ja hi havia invertit més de mil milions de pessetes en la realització del túnel de serveis que ja estava pràcticament acabat".

D'altra part, les entitats financeres més importants del hòlding, només estaven disposades a finançar un dels dos túnels. Cal veure que INCASA, amb un capital de 430 milions s'havia endeutat amb més de mil milions en les obres d'avançament del túnel de serveis, al Cadí.

No varen servir, entre les moltes argumentacions, el fet que la galeria a perforar per a Toses, era de 3.050 metres, enfront dels 5.026 que varen caldre per al del Cadí.

Evidentment, la gent de Girona, minoritària a INCASA, protestà per les decisions preses, exigint una actuació conjunta per als túnels de Toses i Cadí, tot amenaçant de retirar-se del hòlding en què havien entrat per a defensar l'obra de Toses⁶.

4. Revista Fundació Campalans, Any II núm 84, 1980

5. Revista Campalans. Op.Cit.

6. La Vanguardia 19 de novembre de 1980

4.- Futur

La inauguració del túnel del Cadí l'octubre de 1984, i l'èxit aconseguit quant a densitat de trànsit, millorà l'accés a la Cerdanya, però evidentment marginà les terres gironines.

Al llarg dels anys, hi ha hagut diversos intents de rescatar el projecte, però no va ser fins a l'any 1988 que, mitjançant la llei de carreteres del govern espanyol, l'eix pirinenc no va ser inclòs a la nova xarxa de carreteres d'interès general de l'Estat. Això, però, bàsicament va consistir en una recodificació de les carreteres existents sota la nova denominació de N-260.

Com a conseqüència, segons el Diari de Girona⁷ es va realitzar un estudi informatiu del projecte del túnel de Toses que es va dur a terme l'any 2006, i la seva redacció es va adjudicar l'any 2008, dins del projecte de construcció de la nova N-152 entre Barcelona i Puigcerdà. A principis de 2010, però, va transcendir que la redacció del projecte estava aturada perquè s'havia detectat que la infraestructura afectaria part del curs del riu Rigard, catalogat dins de la Xarxa Natura 2000. Medi Ambient va explicar llavors que s'estava buscant un nou traçat que no tingués incidència sobre el medi natural, però, un any després, l'Estat encara no sabia si es podria seguir amb la redacció del projecte.

Segueix el Diari de Girona, tot dient:

“El diputat convergent Jordi Xuclà, però, no veu gens clar que la redacció del projecte s'acabi reprenent. «Convida a la desconfiança que aquest escull s'hagi produït en plena crisi», indica, i afegeix que «sona a fantàstic pretext per eternitzar aquesta obra». El diputat recorda que ja es porten molts anys d'estudis i reunions, i malgrat veure necessari el respecte al medi ambient, creu que en aquest cas «sona a pretext»”

Malgrat la declaració de l'eix pirinenc com a “xarxa de carreteres d'interès general de l'estat”, deu anys després, tot segueix igual. És més, segons el catàleg d'infraestructures bàsiques que publica el Foment del Treball Nacional⁸, en l'apartat de les obres pendents

de l'eix de la N-260, en referir-se a l'aprovat pels pressupostos Generals de l'Estat el 2018, cita el següent:

“N-152 Ribes de Freser-La Molina(18,2 km): any 2018 1,3 milions d'euros; any 2019 1 milió, que finalitzaria l'actuació. Al projecte de pressupostos del 2019 no hi constava cap actuació”.

Realment, és molt difícil veure-hi quelcom en l'“interès general de l'Estat”.

* Economista

Joan Maria Solà.

7. Diari de Girona de 15 de febrer del 2011

8. “Catàleg d'Infraestructures bàsiques pendents d'executar a Catalunya”. Foment del Treball Nacional. Versió 2019

Els primers Casamitjana establerts a Bolvir

NÚRIA CASAMITJANA

L'any 2003 Joan Peytavi Deixona va publicar un estudi sobre els cognoms més freqüents a les diferents poblacions cerdanes, durant els segles XVII i XVIII¹. En un mapa dels municipis de la Cerdanya hi va especificar els diferents cognoms de cada lloc, destacant-ne els més habituals i els que també eren comuns. L'estudi es pot

consultar a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya.

A Bolvir hi remarcà el cognom Casamitjana, com el que portaven més habitants, i ja en menor prevalença, Bosom, Palau, Mir, Llombart i Calvet.

Si bé en aquells moments i fins a mitjan segle XX Casamitjana va ser un cognom habitual a Bolvir, actualment ja no ho és, però sí que algunes famílies cerdanes habitant en altres llocs el porten, perquè en descendeixen.

A falta de poder completar un arbre genealògic que els abracci tots, m'ha semblat que escriure qui van ser aquells que inicialment el van portar com a cognom fins al segle XVIII, permetria que alguns descendents interessats completessin el seu arbre amb el nom d'avantpassats més llunyans.

L'any 1988 Enric Moreu-Rey en ocasió del Col·loqui anual de la Societat d'Onomàstica, celebrat en aquella edició a Puigcerdà, va fer la revisió dels noms i cognoms de la Cerdanya a partir d'un manual del notari Pere Alier², que segons esmenta ho era de Sant

Martí d'Urtx, dipositat, no se'n sap ben bé el motiu, a l'Arxiu Històric de Protocols Notarials de Barcelona. En l'estudi recull el cognom Casamitjana present a Bolvir, els anys 1591-1598.

La recerca per a l'elaboració d'aquest article, si bé recull la informació d'aquest manual, està basada principalment en documentació consultada a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya i al Diocesa de la Seu d'Urgell. A l'ACCE han estat els protocols notarials els que han aportat la major part de les dades per constatar-hi compra-vendes i testaments. A l'Arxiu de la Seu d'Urgell les dades procedeixen dels llibres parroquials on els rectors de Bolvir actuaven amb funcions pràcticament notarials, i deixaven constància de darreres voluntats, capítols matrimonials o transaccions diverses dels habitants; no hi són conservats perquè es van cremar els llibres sacramentals (baptismes, enterraments, matrimonis).

Revisant més enrere del que descriuen Joan Peytavi i Enric Moreu-Rey per buscar una anterior presència del cognom a Bolvir, he consultat els fogatges de 1515 i 1553. Els fogatges eren impositions fiscals extraordinàries amb l'objectiu de subvencionar despeses reials, que es requerien a instàncies de les Corts Generals. Per distribuir l'obligació del pagament, calia conèixer el nombre de focs o caps de família (l'anomenat fogatjament), dels que havien de fer l'aportació. El fogatge de 1515 no recull cap Casamitjana a Bolvir i en el de 1553 sembla que el cognom tampoc hi és present (la pàgina referida a aquesta població està molt deteriorada i no es pot llegir tota).

Pel que he trobat fins ara, el primer Casamitjana establert a Bolvir va ser **Guillem Casamitjana**, originari de Planés (vall de Toses).

D'ell en sabem que l'octubre de 1569 vivia a Bolvir, perquè el seu germà Joan, habitant de Puigcerdà, en el seu testament demana ser enterrat a Puigcerdà si mor a la Vila, o si no a Planés, on són enterrats els seus pares. Nomina hereves les seves filles, ja que no té nois i marmessor el seu germà Guillem, pagès a Bolvir.

També en sabem pel llibre *Ca de Mostra* del Con-

1. PEYTAVI DEIXONA, Joan

2. MOREU-REY Enric. Una visió de la Cerdanya a final del segle XVI (1591-1598) segons un manual notarial. *Butlletí Interior Societat Onomàstica (BISO)* XXXIII

					Ramon Casamitjana Toll	Pere Casamitjana Mir
					Marc Casamitjana Toll	
				Pere Casamitjana Bosom	Francisco Casamitjana Toll	
			Ramon Casamitjana		Joan Casamitjana	
				Josep Casamitjana Bosom		
				Joan Casamitjana Bosom		
Guillem Casamitjana	Lluís Casamitjana	Cosme Casamitjana	Lluís Casamitjana Colomer	Jaume el major Casamitjana	Pere Casamitjana Varillas	
						Pere Casamitjana Torà
				Geroni Casamitjana	Jaume el menor Casamitjana	Joan Casamitjana Torà
						Salvador Casamitjana Pont
						Agustí Casamitjana Torà
						Francisco Casamitjana Calvet

solat de Puigcerdà (foli 193v) que el 21 maig 1571, Guillem Casamitjana va signar com a cònsol de Bolvir juntament amb els cònsols de Puigcerdà, Das, Ger, Santa Leocàdia i Llívia, una concòrdia amb relació al pont de Soler, sobre el riu Segre.

El 1592 Guillem ja havia mort, perquè Cristòfol Margall reconeix rebre del seu cunyat **Lluís Casamitjana** la resta del dot de la seva dona Joana, segons s'havia compromès en els capítols matrimonials Guillem Casamitjana, ja difunt, pare de Joana i de Lluís.

A Lluís el veiem actuar com a cap de casa el 1603 quan arrenda un camp a Joan i Cosme Manegat, pare i fill.

El seu fill **Cosme Casamitjana** el 1617 signà els estatuts de la constitució de la Confraria del Roser de Bolvir.

“En lo any 1617, y als 17 del mes de dezembre, lo Reve-

rent Pare Fra Jacinto Quès, de la Orde de Predicadors, aben prèns sa llicentia y autoritat del molt Reverent Pare Fra Joan del Valle, provincial de la Provincia de Arago, funda la Confraria de Nostra Senyora del Roser, en la iglesia parrochial de Santa Cecilia del lloch de Bolvir, terra de Cerdanya y bisbat de Urgell, sent rector de dita parrochia lo Reverent Mossen Niubo, balle Domingo Jordana, y consols del dit lloch Antony Sunyer y Cosma Casamitjana.

L'esposa de Cosme, Rafela, va ser pabordessa de la Confraria. Rafela (de soltera Colomer) va fer testament el 14 d'agost de 1631, on afirma que és vídua de Cosme Casamitjana i deixa com a hereu el seu fill Lluís.

Aquest altre Lluís (**Lluís Casamitjana i Colomer**) va ser batlle de Bolvir. Ho era el 1642, segons especifica el contracte d'arrendament d'aquell any de l'hostal que hi havia a la població. El Comú, a més d'arren-

dar l'hostal, arrendava també la taverna, carnisseria i fleca, que l'arrendatari es comprometia a tenir ben proveïdes, sobretot en les festivitats. Per la seva banda els cònsols i el batlle de Bolvir, Lluís Casamitjana, s'obligaven a no donar llicència dins la població a cap altre establiment d'aquest tipus.

També el trobem els anys 1643 i 1644, que signa procures i àpoques.

Lluís consta ja difunt quan el 1665 el seu fill **Ramon Casamitjana** signà capítols matrimonials amb Maria Bosom. Ramon és l'hereu, i el trobem posteriorment en compres de camps, juntament amb el seu germà Jaume major o bé signant àpoques o en disputes per blat.

De la mateixa generació que Ramon i Jaume major, era Geroni, que el 23 de març de 1690 signa juntament amb Tomàs Jovenich i com a cònsols de Bolvir, el contracte d'arrendament de l'hostal d'aquell any. També realitza, com els anteriors, compres diverses de camps. Casat amb Caterina va tenir un fill: Jaume Casamitjana, anomenat menor.

Ramon va fer testament el 18 de setembre de 1696. Diu ser fill de Lluís i Maria, difunts, i demana ser enterrat al cementiri de santa Cecília de Bolvir en el vas dels seus avantpassats. En aquell moment estava casat amb Cecília, la seva segona muller.

Deixa als seus fills Josep i Joan, aleshores solters, 150 ducats de plata amb altres pagues quan contregui matrimoni, i en cas que vulguin estudiar, se'ls paguin els estudis de sacerdot. De Josep no en sabem res més i de Joan en sabem que va anar a viure a Guils i que era paraire. En el testament, Ramon hi esmenta també les filles casades (Margarida Gros, Maria Anna Bertran i Maria Vidal) i una filla soltera, Cecília. Deixa hereu al seu fill Pere.

Pere Casamitjana i Bosom va ser batlle de Bolvir el 1712, va casar-se amb Maria Toll, amb la que va tenir tres fills (Ramon, Marc i Francisco) i tres filles (Marianna, Francisca i Paula). Del segon matrimoni amb Josepa va néixer el seu darrer fill Joan.

El seu fill i hereu **Ramon Casamitjana i Toll**, casat amb Magdalena Mir, devia morir aviat, perquè trobem a Marc Casamitjana i Toll, el seu germà, actuant com a tutor de Pere Casamitjana i Mir, fill de Ramon, i administrant-ne els béns.

En un document de començament del segle XVIII que recull els caps de casa a Bolvir hi apareixen tres Casamitjana:

Marc Casamitjana

Jaume Casamitjana major

Jaume Casamitjana menor

El document ha de ser anterior a 1718, quan Jaume Casamitjana major va morir,

deixant hereu el seu fill Pere Casamitjana i Varillas. El document també ha de ser posterior a 1711, data en què morí Geroni Casamitjana, ja que el cap de la casa consta que és Jaume Casamitjana menor, el seu fill.

El 1730 **Pere Casamitjana Mir**, fill de Ramon Casamitjana Toll i de Magdalena Mir, va fer testament i va deixar hereu el seu oncle Marc, germà del seu pare i tutor seu. Pere era jove, encara que no en sabem l'edat i no mort en aquella ocasió.

De Francisco Casamitjana i Toll germà de Ramon i de Marc en sabem que el 1737 i 1738 vivia a Age, per constar així en diversos documents notariais d'aquells anys.

Jaume Casamitjana el menor, sabem que va tenir tres nois i algunes filles, pel testament d'Anna Maria Torà, la seva vídua, que l'atorgà segons expressa no per malaltia sinó perquè es trobava en edat avançada. Nomenà hereu a Pere Casamitjana i Torà, el fill gran i si aquest moria, deixava hereus als fills Joan i Agustí

per ordre d'edat i a les filles pel mateix ordre. Demanà ser enterrada en el vas sepulcral Casamitjana del cementiri de Bolvir, on estava enterrat el seu marit.

El 1783 Agustí Casamitjana i Torà feu testament, deixant hereu al seu fill Francisco Casamitjana Calvet. El 1784 Pere Casamitjana i Torà també feu testament. No tenia fills i deixà usufructuària a la seva dona i hereu al seu nebot Salvador Casamitjana de Guils, fill del seu germà Joan.

El 1719 hi havia 240 habitants a Bolvir i el 1787, només 166. Va ser de les poques poblacions cerdanes en les quals va disminuir el nombre d'habitants en aquell període³.

L'any 1766 el *Llevador de cobrança de sagristia de l'obra de santa Cecília* especifica cinc caps de casa amb cognom Casamitjana a Bolvir:

Pere Casamitjana i Mir
Pere Casamitjana i Varillas
Marc Casamitjana i Toll
Pere Casamitjana i Torà
Agustí Casamitjana i Torà

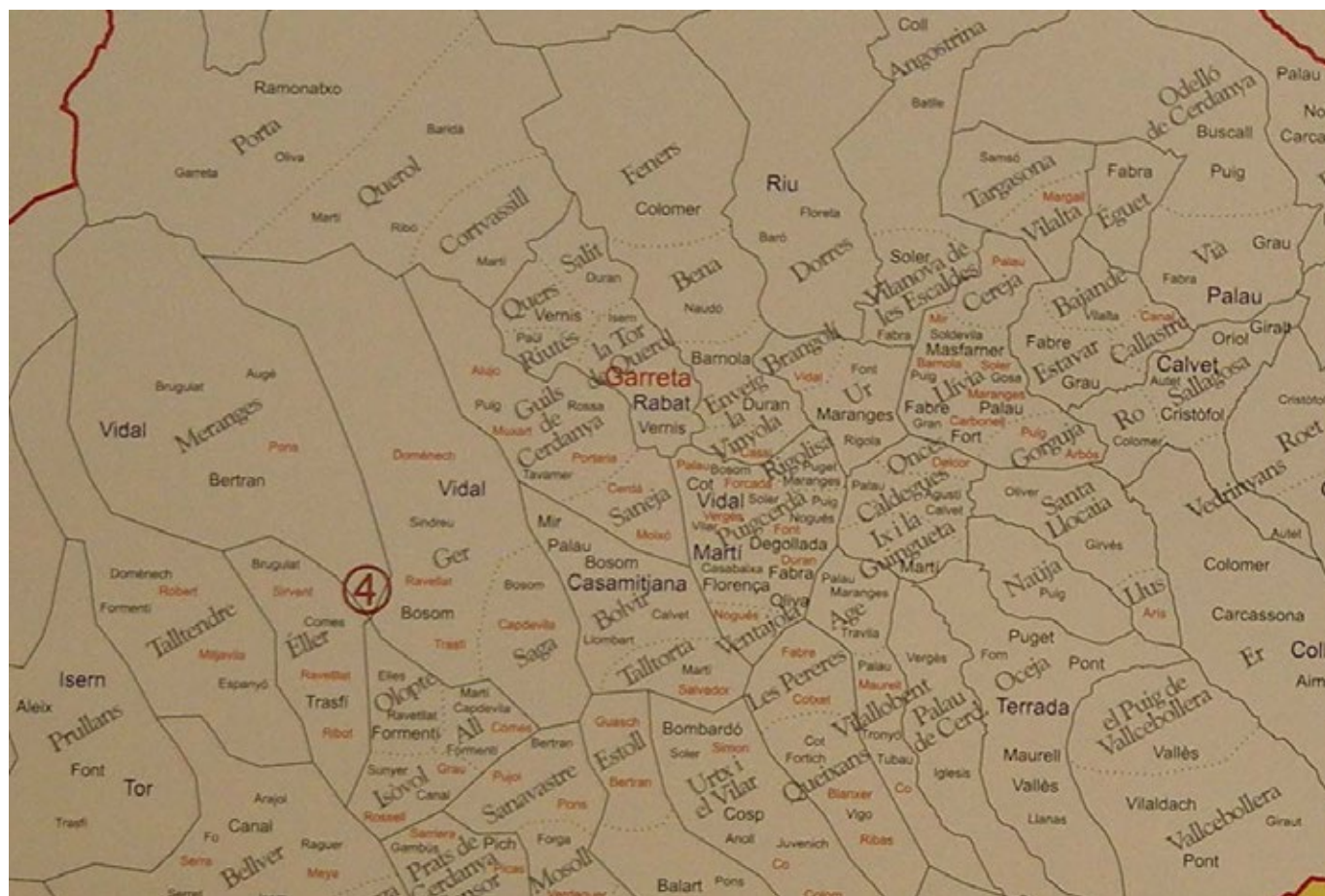
A partir d'ells va continuar el cognom Casamitjana present a Bolvir, fins a arribar a la primera meitat del segle XX, anys en què alguns dels descendents van ser també alcaldes de la població:

Josep Casamitjana Meya (1902-1906)
Josep Bonet Casamitjana (1906-1909)
Josep Compta Casamitjana (1916-1918)
Pere Casamitjana Salvador (1924-1925)
Josep Bonet Casamitjana (1930-1933)

En aquestes notes he pretès endinsar-me en la història inicial de la família Casamitjana de Bolvir. D'alguns n'he trobat informació suficient i d'altres n'he trobat ben poca, segurament alguna mort prematura fa que no constin en documents posteriors.

Potser a través d'altres fonts administratives, familiars i fins i tot testimonis orals es pot aconseguir la informació recent de cada branca familiar. Informació que també pot aportar, a més de dades concretes sobre ells, detalls de la realitat cerdana de cada moment, i de la dinàmica econòmica i social en què estaven immersos.

3. PRAT FORGA, Josep M. La població i les activitats econòmiques a la Cerdanya a l'últim quart del segle XVIII (1775-1800). *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 2012; núm.73: 167-192.

Els orígens jueus de Catalunya

JOSEP BASTARDAS

De les tesis del professor Zuckerman
als estudis sobre la història dels levites (ss. VIII – XII)

Monestir de la Grassa / La Rica. (detall de capitell). La Mare dels Monestirs Levítics

1. Arthur J. Zuckerman

L'any 1972, el doctor i professor d'història del *The Institute for Israel and Jewish Studies of Columbia University* (NY/USA) Arthur J. Zuckerman publicà el seu treball "Un Principat Jueu a la França feudal, 768-900" (*A Jewish Principdom in Feudal France, 768-900*)¹. L'estudi causà furor, i immediatament fou ressenyat pels principals col·legues d'aquesta Universitat i del món acadèmic i jueu nord-americà. L'ona expansiva d'aquest estudi trigaria encara força temps a arribar a Catalunya, no tant a França, però quan hi arribà, desencadenà un interès per la història dels jueus catalans que fou seguit d'inversions econòmiques importants, d'investigacions documentals hebraístiques i d'estudis

realitzats per especialistes catalans, jueus o no, que associats amb les comunitats jueves i amb les administracions catalanes, promogueren centres importants d'investigació medieval i llocs d'interès turístic jueus com les ciutats de Girona, Barcelona o la vila de Besalú. La tesi del professor Zuckerman bàsicament ve a dir: L'any 768 es constituí a la Septimània i a la Gòtia, als comtats que més tard seran anomenats Catalunya, el Regne de David, és a dir, el regne d'Israel a l'exili, dins l'Imperi Carolingi. Aquest regne jueu, anomenat des del punt de vista administratiu carolingi "Principat", s'ubicava a la frontera amb els infidels sarraïns d'Hispania, a l'antiga Gòtia, a un extrem de l'Imperi Carolingi però associat a ell, i governat per un descendent de la "sang reial" de David, és a dir, per la màxima autoritat representant del poble jueu a l'exili, un exiliarca que traslladà la seva seu de poder escola rabínica i talmúdica de Babilònia, Pèrsia, a la ciutat de Narbona, Septimània, emmaridat amb la filla del rei franc Carles Martell, Ada, i que s'identifica amb els noms de Makhir, Natronai, ben Yehudah Zakkai, ben David, Theodoric, Comte d'Autun i Nasir de Narbona, pare d'Isaac, Uuilhem, essent tots aquests noms la mateixa persona, depenent del títol o de la llengua amb què era nomenat, fos en hebreu, en arameu, en persa, o en llatí, i conegut pels francs amb el nom de Teodoric (I) comte d'Autun, pare del llegendari cabdill Guillem (Isaac) comte de Tolosa, marquès de Gòtia i duc de Septimània.

Òbviament, aquesta identificació del personatge i la derivada argumentació comportà tota mena de crítica, així com d'acceptació o de rebuig. Entre les crítiques i ressenyes a la publicació del treball del professor Zuckerman voldria destacar-ne dues i deixar anotades altres dues, de ressenyes. La primera correspon a un erudit i investigador medievalista nord-americà, Bernard S. Bachrach, que a finals de l'any 1973, un any més tard de la publicació, escriu: "Amb un coneixe-

1. Arthur J. Zuckerman. *A Jewish Principdom in Feudal France, 768-900*. (Columbia University Studies in Jewish History, Culture and Institutions, number 2. Edited under the auspices of the Center for Israel and Jewish Studies, Columbia University.) New York: Columbia University Press. 1972.

ment pràctic d'almenys mitja dotzena d'idiomes, el professor Zuckerman ha demostrat una capacitat prodigiosa per aprofundir en una immensa varietat de fonts que rarament es troben en un context unificat. Aquest treball no només s'evidencia en vint-i-vuit pàgines d'una selecta bibliografia, sinó en centenars de notes a peu de pàgina². Bernard S. Bachrach s'ha convertit probablement en un dels principals historiadors divulgadors de les tesis de Zuckerman així com, la historiadora franco-turca-israelí, especialista en la història del poble jueu, la il·lustre senadora francesa Esther Benbassa. La segona ressenya l'escrigué el també il·lustre i destacat acadèmic i historiador anglès, expert en història medieval de l'època merovíngia, John Michael Wallace-Hadrill, precisament uns mesos abans de la ressenya de Bachrach, i escriu: "La conjectura és un exercici històric legítim. Aquest llibre està basat en conjectures tan lligades que el rebuig d'una d'elles pot amenaçar tot l'edifici"³. Destaquem, per tant, la qualificació que ja de bon començament Wallace-Hadrill atribueix a les tesis de Zuckerman: "Conjectures". Però, continua escrivint: "Si el professor Zuckerman té raó, bàsicament hem d'acceptar dues conjectures: La primera és que la rendició de Narbona a Pipí III es produí, no per gots enemics dels omeies àrabs, sinó per jueus; i, la segona, que com a recompensa, els carolingis varen convertir la Septimània en un subregne jueu sota el govern d'una dinastia Davídica importada de les terres abbàssides". I encara afegeix: "Si no podem acceptar aquestes conjectures és fàcil d'entendre que no podem acceptar aquest llibre". Wallace-Hadrill considera discutible i evident les dificultats que es troben els historiadors sobre la caiguda de Narbona el 759, però no considera evident ni "altament qüestionable" el fet que hi hagués gots dins les muralles de Narbona que ajudessin el rei franc Pipí el Breu a la seva rendició i conquesta. Accepta que els jueus de la ciutat de Narbona ajudessin també a la conquesta de la ciutat, però no accepta l'absència de gots segons manifesten els mateixos Annals francs. Però encara més problemàtic que l'acceptació de gots o no en la con-

questa de la ciutat de Narbona és la identificació que Zuckerman fa de Natronai o Makhir amb Sant Guillem que era un "Carolingian pro-consul on the Spanish frontier". I aquesta identificació de Sant Guillem amb aquests personatges i l'atribut de ser membre de la casa de David, Wallace-Hadrill considera això un problema més seriós que el fet d'excloure els gots o no en la conquesta de la ciutat de Narbona. I cita un fragment del llibre de Zuckerman: "Pipí reconeix aparentment Natronai-Makhir com a Nasi dels jueus en aquest territori i, juntament amb Carles i Carloman, li assigna un alou hereditari com a Principat en el Sud"⁴. Wallace-Hadrill, acaba la seva ressenya lloant la contribució del professor Zuckerman en la traducció de documents hebreus comparant-lo amb Menéndez Pidal, que valerosament tampoc estava lliure de conjectures i d'errors històrics, tot i haver contribuït a la traducció de textos llatins i àrabs. Les ressenyes que deixem anotades corresponen a l'erudit i distingit en el camp de la història dels jueus i de les relacions cristiano-jueves a l'alta edat mitjana, Robert Chazan de la Universitat de l'Estat d'Ohio⁵ i al més gran historiador jueu del nostre temps, Salomon W. Baron, que diu: 'Le livre du Dr Zuckerman est un acte d'audace'⁶ i afirma que el "rei jueu de Narbona" que en parlen les cròniques medievals tardanes fou efectivament un príncep vassall dels carolingis i que l'exiliarca dels jueus de Bagdad fou esposat amb "Alda", filla, diu ell, de Pipí el Breu.

L'obra de Zuckerman tingué una immediata repercussió principalment dins el món jueu, però val a dir que llurs tesis afecten per igual la comprensió històri-

2. Bernard S. Bachrach, *The American Historical Review*, Volume 78, Issue 5, December 1973, Pages 1440–1441.

3. J. M. Wallace-Hadrill, *Medium Ævum*, Vol. 42, No. 2 (1973), pp. 189–192. Published By: Society for the Study of Medieval Languages and Literature.

4. Arthur J. Zuckerman. *A Jewish Princedom in Feudal France, 768–900*. (Columbia University Studies in Jewish History, Culture and Institutions, number 2. Edited under the auspices of the Center for Israel and Jewish Studies, Columbia University.) New York: Columbia University Press. 1972. Pàg. 82.

5. Robert Chazan, "Review of 'A Jewish Princedom in Feudal France, 768–900', by Arthur J. Zuckerman," *Jewish Social Studies* 35:2 (April 1973): 163–165. "Arthur Zuckerman ha proposat una radical reinterpretació de la història dels jueus a França en l'alta edat medieval..." Chazan fa referència a la successió de Makhir-Natronai-Theodoric pel seu fill Isaac-Guillem, de qui reconeix ser el major guerrer de l'àmbit carolingi, però igualment, el qui posteriorment el cristianisme falsejà la seva vida amb la tradició de fundador de monestirs i de retirar-se en un d'ells a Gel-lona abans de la seva mort. Així mateix, fa referència també al fill d'aquest, Bernard de Septimània que fou executat per l'emperador l'any 844.

6. *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, Volume 30, Issue 2-3, June 1975, pp. 363–364.

ca de les comunitats cristianes i jueves en l'època carolíngia. També podem subratllar que el seu treball no fou fruit de la creativitat o espontaneïtat d'un moment sinó d'un llarg i laboriós estudi que el professor Zuckerman inicià gairebé deu anys abans d'aquesta publicació de l'any 1972. Efectivament, l'any 1965, Arthur J. Zuckerman publica l'article "The Nasi of Frankland in the ninth century and the Colaphus Judaeorum in Toulouse"⁷. D'aquest article de trenta-dues pàgines publicat a la revista de l'Acadèmia americana per a la investigació jueva volem destacar les següents tesis. Zuckerman comença aquest article dient: Aquest assaig forma part d'un estudi molt més extens titulat "Un Principat jueu vassall en territori franc carolingi des de l'any 768 fins a finals del segle novè"⁸. Notem el període que Zuckerman designà a aquest Principat jueu: De l'any 768 fins a finals del s. IX, dit en clau catalana, quasi deu anys després de la conquesta del Narbonès i Carcassonès fins al govern del comte Guifré el Pilós. Notem també l'ús del terme "Principat". L'any 1965, Zuckerman tenia molt clara la base del seu estudi que desenvoluparà els anys vinents. Així, continua dient: "The central figure is a descendant of Makhir of Narbona who was the first Nasi under the Carolingians". I especifica, que aquest era un Exiliarca dels Jueus de Babilònia que vingué a l'oest des de Bagdad rere la seva destitució i exili. Considera, per tant, que un dels motius de l'establiment d'aquest Nasi a Narbona fou l'exili forçat per la situació existent a Bagdad, però així mateix, afegeix dient que el rei dels francs Pipí li oferí el govern del sud del seu regne com a premi per la rendició de la ciutat de Narbona i perquè fos ell qui controlés els sarraïns d'aquell territori que formava part de l'emirat de Còrdova. Pipí el Breu i els seus fills Carloman i Carlemany li concediren per tant, un alou, un domini lliure al sud-est del regne, que administrà com a vassall dels reis carolingis, que arribava fins a la frontera o marca hispànica i abraça-

va bona part de les costes del Mar Mediterrani. Era la Septimània. Per calmar l'enuig del papa Esteve III, diu, és possible que es casés amb una princesa carolíngia, que encara en aquest article no especificava amb quina, i comparava la hipòtesi amb el que succeí amb un avantpassat familiar seu, Bustanai, que casà amb Izdundad de la família reial persa, tot i ser musulmana. També afirma, que l'any 791 Makhir tenia absoluta potestat sobre el Pirineu i nord d'Espanya juntament amb el seu jove fill Guillem, fruit de la unió amb la seva esposa carolíngia. Interessant constatar la citació que fa l'autor d'aquest assaig referent a Guillem fill de Makhir, comte de Tolosa, cabdill de les forces militars franques que assetjaren Barcelona en la conquesta, diu ell, el novembre de l'any 803, i que en aquest any i segons el poema llatí d'Ermold Nigier, Guillem és retratat com "un piadós observador de la pràctica religiosa jueva"⁹. I recolzant-se en les 'gestes', Zuckerman adopta la descripció que aquestes ofereixen sobre aquest heroi Guillem: Magnífic físic, gens sorprenent, diu ell, com a nebot de Carlemany; dotat de gran fortalesa competitiva; defensor de la Cristiandat enfront dels infidels sarraïns; capaç de parlar hebreu i àrab; i com a Nasi jueu, distingit per fundació d'acadèmies i escoles jueves, i constructor i dotador de biblioteques. La seva influència a la Cort Carolíngia promovia la conversió envers el judaisme. El seu fill Bernat de Septimània fou el successor de Guillem i aquest fou camarlenc de la Cort de Lluís el Piadós conegut amb el nom de "Naso" jugant amb el derivat de Nasi i la forma ètnica i física del seu nas. Evidentment, en llengua catalana i/o occitana, aquesta similitud terminològica entre "Nasi" i "Nas" (narigut), donava peu a mots que li devien posar. Aquest detall, aquesta matisació idiomàtica, tot i fer-ne referència, passa per alt a la majoria d'anglosaxons i és un detall prou important per considerar la veracitat sobre l'ètnia jueva d'aquest llinatge.

L'execució de Bernat de Septimània l'any 844 anà seguida d'una sèrie de cànons antijueus promoguts per l'arquebisbe de Reims, Hincmar, i els concilis de Meaux/París 845/846. Sobre els successors de Bernat

7. Arthur J. Zuckerman, *The Nasi of Frankland in the Ninth Century and the "Colaphus Judaeorum" in Toulouse*. Proceedings of the American Academy for Jewish Research Vol. 33 (1965), pp. 51-82 (32 pages). Published By: American Academy for Jewish Research.

8. "This essay is a section of an extensive study, now completed, entitled, "A Vassal Jewish Principality in Carolingian Frankland from 768 to the End of the Ninth Century", Arthur J. Zuckerman, *The Nasi of Frankland in the Ninth Century and the "Colaphus Judaeorum" in Toulouse*. Proceedings of the American Academy for Jewish Research Vol. 33 (1965), pàg. 51.

9. "The extant report of the fall of the fortress, now found in Ermold Nigier's Latin poem, clearly dates the major events of the campaign by the Jewish System of chronology. It also portrays William as a pious observer of Jewish religious practica". Arthur J. Zuckerman, *The Nasi of Frankland in the Ninth Century and the "Colaphus Judaeorum" in Toulouse*. Proceedings of the American Academy for Jewish Research Vol. 33 (1965), pàg. 52.

Cançó d'Aymerich de Narbona (Makhir de Narbona???)
Carlemany davant la ciutat de Narbona – Il·lustració
{BnF ms 24369-24370, t. 1, f. 1

de Septimània, Zuckerman diu que aquest tingué dos fills, el gran, anomenat Guillem, fou mort l'any 850 (l'any, precisament, que morí el també gran cabdill i heroi català, levita, pare de Guifré el Pilós, el comte Sunifred Almogadir o l'Extraordinari, el pare, al nostre entendre, de la pàtria catalana) de manera que la dinastia Makhiri passà al seu germà Salomó. Molt possiblement, i aquesta és la gran revelació, aquest Salomó és el levita, bisbe i comte Salomó, que succeí al seu probable parent el comte Sunifred, fill de Borrell i gendre de Bello de Carcassona, que sobresurt en gran manera entre els levites i que els liderà en la segona meitat del segle IX. Les fonts hebrees descriuen Salomó com "Aquell qui va trencar la banya de l'escombriaire al País Remense"¹⁰. Remense, és el nom llatí que correspon al territori de Reims, on es trobava l'arquebisbe Hincmar.

2. Els levites. La clau catalana d'interpretació

És evident que cap dels eminents historiadors citats, ni el mateix Zuckerman, tenien en la seva ment una visió catalana de la història d'aquestes terres on la nostra nació hi troba els seus orígens i la nostra pàtria, sovint per alguns d'ells referida com a nord d'Espanya,

nya, sud de França, sud-est del Regne Franc, o simplement, Septimània. Per als catalans, la Septimània és la cuina de Catalunya, és a dir, allí on inicialment es va cuinar, elaborar, gestar, la història de Catalunya. I precisament, aquesta història nostrada comença amb les conquestes de les ciutats de Carcassona, Narbona i Elna, en el mateix lloc i en el mateix període que Zuckerman considera l'existència d'un Principat jueu. La incipient Catalunya, anomenada aleshores Septimània i Gòtia, repartida en diferents comtats, formava part de l'Imperi Carolingi. Els catalans som hereus del llegat franc carolingi. Així, doncs, com quedem? En referir-nos a aquest període i territori, estem parlant dels inicis de la història de Catalunya, de comtats vassalls carolingis catalans, o bé d'un "Principat jueu vassall del Regne Franc"? Probablement, estem parlant d'una i de la mateixa realitat. Ara, cal preguntar-se, si els governants jueus d'aquest període i territori són els mateixos que els governants catalans i consegüentment, si la dinastia catalana, bàsicament com hem manifestat en anteriors articles i publicacions, era la mateixa que la dinastia jueva, i per tant, que el casal de Barcelona que prevalgué en el temps per sobre d'altres casals catalans i que constituí la Catalunya baix medieval, era en els seus orígens d'ètnia jueva. La clau d'interpretació la trobem en els estudis recentment publicats sobre els levites.

És una enorme satisfacció personal veure com per camins diferents i desconeguts, el professor Zuckerman i jo mateix hem arribat pràcticament a unes mateixes conclusions i oi més, quan jo mateix posava de manifest en altres publicacions un buit documental d'uns vint anys que era només la punta de l'iceberg, referit a la història de la ciutat de Carcassona, i que notava, cas aquesta documentació existís, hauria de trobar-se en documentació aliena a la cultura llatina. Efectivament, aquest buit documental i aquesta documentació aliena existeix tal com ha demostrat el professor Zuckerman i es troba en les fonts hebrees, àrabs i perses, a les que ell ha tingut accés i ha estudiat. Resolt l'enigma de les fonts històriques, resta tanmateix un problema afegit d'interpretació que xoca amb la comprensió de la història tal com l'entenem avui en dia. Si aquells governants eren jueus, com és que fossin també cristians, bisbes i sacerdots, fundadors de monestirs, restauradors de bisbats, membres del Sacre Imperi Carolingi Romà, defensors de la fe cristiana i

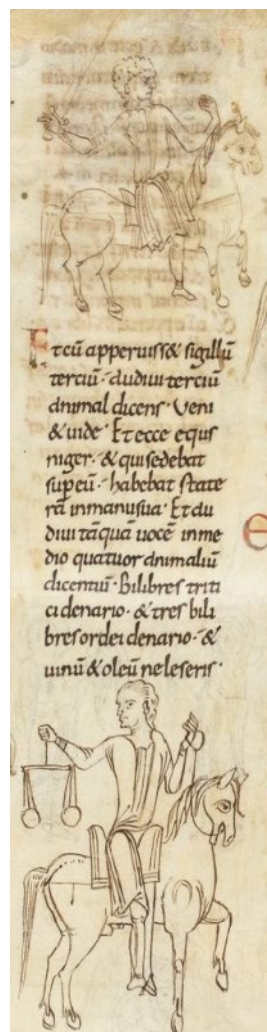
10. Arthur J. Zuckerman, *The Nasi of Frankland in the Ninth Century and the "Colaphus Judaeorum" in Toulouse*. Proceedings of the American Academy for Jewish Research Vol. 33 (1965), pàg. 53.

monjos de monestirs on a través dels Studia divulgaven, falsejaven i recopilaven la tradició cristiana. El mateix Guillem de Tolosa (de Gel-lona), en vida estigué vinculat a un monjo cristià fundador de diferents monestirs que fou el seu conseller i una persona molt influent en la seva vida, i recordem que una vegada mort, l'Església catòlica el canonitzà. Si era jueu, com és que el van canonitzar? És aquesta una falsedat històrica? No sembla pas que sigui una manipulació de la biografia de Sant Guillem de Tolosa que fou precisament enterrat al Monestir que ell mateix va fundar. El que sí que sembla és que tot plegat resulta bastant incomprensible, si no aberrant, tant per a la comunitat jueva com per a la comunitat cristiana. Des de la concepció actual s'ha d'acceptar que aquesta aparent i enorme contradicció, no s'entén. I, tanmateix, les tesis del professor Zuckerman semblen versemblants, fins i tot, susceptibles de ser enriquides i millorades, des de la perspectiva catalana, aplicant els coneixements que avui tenim sobre els levites. Partim d'una singularitat dins el Regne dels Francs que s'ha mantingut al llarg de la història com un fet diferencial d'aquest territori. És a dir, des dels orígens històrics de la Septimània carolíngia i la Gòtia aquesta unitat territorial desfeta per interessos militars, partidistes i polítics, presentava un fet que el feia diferent d'altres territoris dins el mateix regne i imperi dels francs. Aquesta diferència, eren els levites.

El treball del professor Zuckerman així com de tants altres que l'han seguit, enriqueix i explica bona part de l'estudi publicat sobre els levites, i esperem que viceversa. No ens repetirem. En aquest capítol ens limitarem a anunciar i enumerar les principals tesis que es desprenen d'una lectura conjunta dels dos treballs que deixa perplex als contemporanis jueus i cristians, però que troba la solució d'aquestes perplexitats no en el recurs a argumentacions gratuïtes o fàcils sinó en l'assumpció de tota la seva complexitat.

Tesis:

1) Efectivament, a partir de l'any 768 existí un Principat Jueu al territori que comprenia la Septimània i la Gòtia. Aquest Principat podria comparar-se a efectes jurídics dins el Regnum Francorum als existents a Frígia, Alamania, Turingia, que constituïen una quasi total independència dels reis francs, però que mante-

Levita Sacerdot, Cabdill,
i Jutge (Nasi ???)
Biblia de Sant Pere de Rodes.
{BnF Fol. 106r

nien la fidelitat i l'administració en nom d'ells. Segons l'escala social que trobem en fonts llatines d'aquests anys, concretament en una notícia de l'any 778, la nomenclatura que es feia servir en els documents curials per expressar el grau d'autoritat rere la màxima autoritat reial i per aquest ordre, era la següent: "Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Centenariis...". En cap lloc apareixen específicament els termes de "Príncep" o "Nasi", en cas d'existir, i segur que existien, caldria buscar el seu equivalent entre els tres primers termes mencionats. Així, podem considerar que un Nasi, que era de fet un príncep o patriarca, en el nostre cas el "Rei dels Jueus", podia tenir una autoritat equivalent a la que tenien els bisbes, abats i ducs dins el Regne dels Francs i per aquest ordre. Existien els comtes i comtats, però

no eren pas aquests la màxima autoritat territorial en aquella època ni tampoc la màxima representació reial dins el territori. Les coses canviaran a partir del rei Carles el Calb, però fins Lluís el Pietós, l'Orde social es mantenia tal com s'ha expressat. Entenem, per tant, que la màxima autoritat territorial era eclesiàstica, religiosa, fos cristiana o en aquest cas, jueva. I en això, els levites hi juguen un paper fonamental com a poder fàctic territorial, un poder que exercien des dels centres monacals, és a dir, des dels monestirs levítics. En el nostre cas parlem del Monestir de la Grassa que apareix ja mencionat en aquest mateix any 778 juntament amb el nom del seu fundador Nimfrid, deixeble d'Anniano Abbate, la mà dreta i fidel conseller del Makhir Guillem comte de Tolosa, fill del Nasi de Narbona i comte d'Autun, Teodoric (I). El títol i honor de "Duc de Septimània i de Gòtia" que ostentà Guillem/

Isaac i els seus descendents fa pensar en l'equivalent d'aquest títol com a "Príncep" o "Rei" del mencionat "Principat Jueu" explicat per Zuckerman.

2) La història de Catalunya comença amb la conquesta de Carcassona, Narbona i Elna. Tots aquests tres enclavaments foren conquerits al mateix temps, i tots tres són altament importants per la història del que posteriorment serà Catalunya. A aquests tres llocs cal afegir-hi un quart que és el Monestir de la Grassa, altrament dit, la Rica. Tots aquests llocs tenen relació amb els levites. Ben bé podem dir que Carcassona fou el cap i casal del casal de Barcelona. I que per tant, la història de Catalunya a través de la dinastia catalana està estretament vinculada a aquesta ciutat, però igualment als altres llocs documentats on apareixen els levites. Carcassona, des d'època visigoda, potser abans i tot, estava vinculada a la ciutat de Narbona, però aquest vincle, precisament en aquests anys que el comte Guillem governava Tolosa, es trencà a favor de la ciutat de Tolosa. Aquest canvi fa pensar que en totes aquestes tres ciutats governava la mateixa família i que fàcilment, probablement per motius familiars, el Makhir Guillem comte de Tolosa volgué posar sota la seva tutela directa la ciutat de Carcassona. Podem pensar que amb Guillem, la influència d'aquest Principat Jueu s'estenia cap occident, cap a Aquitània, car durant cert temps Guillem fou també duc d'Aquitània i si no hagués estat pel fill del rei i protegit seu, Lluís el Pietós, que prengué l'honor en proclamar-se rei d'Aquitània, Guillem hauria acabat essent el duc d'Aquitània i de Septimània, senyor pràcticament de tota Occitània. Òbviament, aquesta centralització del poder es feu en detriment dels propis "reis" o ducs que tenia Aquitània des del temps dels merovingis, descendents del rebel i repudiat "Waifarum Ducem Aquitaniorum" enemic acèrrim de Pipí el Breu i que com els seus fills combatran l'emperador Carlemany. Però no tots els descendents d'Eudes/Odó (I) el Gran duc d'Aquitània, fidel cabdill merovingi, combatien l'imperi dels francs. Remistany, familiar directe de Waifre (potser el germà), obtingué dels reis carolingis que aquests a canvi de la seva fidelitat atorguessin als seus descendents diferents comtats al Pirineu central tocant el "Principat jueu" on governava Guillem. Així, durant un temps, el comtat de Cerdanya i el pagus d'Urgell, més tard esdevingut comtat, i el comtat

d'Osona, pertanyeren als descendents de Remistany, als Galí Asnar i a Borrell, pare del comte Sunifred que acabà casant-se amb una descendent de la família de Guillem establerta a Carcassona, això és, amb Ermessenda filla de Bel·lo de Carcassona. Entenem, per tant, que Bello era jueu parent del Makhir Guillem comte de Tolosa i que els senyors de Carcassona pertanyien a l'ètnia jueva de la mateixa família que el Makhir o Nasi de Narbona, i per tant, que els anomenats per alguns historiadors "bel·lònides" eren de fet, "guillèmides", i com a tals, jueus. És a dir, sostenim que Sunifred Almogadir, el pare de Guifré el Pilós, per cert, el nom de Guifré fa pensar en un parentiu amb la família del duc Waifré (Guifré) d'Aquitània, era fill de Borrell, de família franca, més aviat merovingia, potser fins i tot goda, per part de pare, i jueva per part de mare, Ermessenda de Carcassona, de la família dels Guillèmides. Però, així mateix, sostenim en contra del que es pensa, que el llinatge dels guillèmides no s'extingí mai, i es perpetuà constituint una nova realitat politicomilitar i econòmica que fou el Principat de Catalunya totalment independent i amb una línia dinàstica pròpia que foren els descendents de Sunifred, el casal de Barcelona, essent Carcassona l'origen de la dinastia dels comtes de Barcelona però també dels comtes d'Empúries i Rosselló. Així és, que l'ascendència catalana deu la seva consanguinitat a la Sang Reial de David a través de la persona de Makhir Guillem/Isaac comte de Tolosa, Nasi Duc de Septimània, d'una manera directa amb els descendents dels comtes Bera i Bernat de Septimània, germanastres i fills de Guillem, però igualment de manera indirecta, amb els descendents de Bel·lo de Carcassona.

Baix relleu mur Basílica de St. Pau de Narbona

Al·legoria, potser, a les set principals ciutats de la Septimània transformades en Seus Episcopals en època visigoda? Narbona, Besiers, Agde, Magalona, Nimes, Usès, Lodeva.

Timpana traslladada mur Basílica de St. Pau de Narbona

Les deu seus Episcopals carolíngies pertanyents al Ducat de Septimània amb capital a Narbona? Narbona (Conflent), Carcassona (Rasès), Rosselló (Empúries), Barcelona, Besiers, Agde, Melguelh (Magalona), Nîmes, Usès, Lodeva.

3) Zuckerman considera l'establiment d'aquest Principat Jueu a la Septimània un premi o recompensa de Pipí el Breu al pare de Guillem de Tolosa per la conquesta de la ciutat/ciutats de Narbona i igualment de Carcassona i Elna atorgat l'any 768. Nosaltres creiem, però, que la relació carolíngia amb la família reial davídica de Babilònia era molt més antiga. Ara per ara, és una hipòtesi de treball que cal investigar a fons i provar, però sembla que l'avi de Guillem de Tolosa, ja estava establert a la ciutat de Carcassona molt abans que el seu fill el Nasi de Narbona s'establís en aquella ciutat rere la conquesta d'aquesta. La relació amb els francs carolingis podria ja existir des de temps de Pipí (II), el pare de Carles Martell, quan tot just aquest estava iniciant i restablint el Regnum Francorum que per desídia havien abandonat els reis merovingis. Qui sap, si amb el temps, podrem demostrar que els mateixos reis carolingis eren tots ells jueus. És a dir, que Carlemany com els seus avantpassats i descendents, eren tots jueus. El mateix nom de Carles "Martell", en hebreu, "Macabeu", evoca les guerres judaïques pel restabliment de la teocràcia jueva a Israel, i els levites, la tribu de fidels sacerdots i guerrers que els "acompanyaren". La mateixa relació existent entre Guillem de Tolosa i el rei Carlemany era molt estreta, tan es-

treta que gairebé es podria considerar consanguínia. I si Guillem de Tolosa a qui Pipí el Breu concedí la custòdia i protecció dels seus fills, particularment de Lluís el Pietós, i casà el seu primogènit, Carloman Pipí que seria el seu successor i rei de Llombardia (Itàlia) amb Berta filla de Guillem, a part d'aquest concedit al pare d'aquest el comtat d'Autun i el Principat de Septimània, seria potser perquè entre la família carolíngia i els Guillelmes existia tal vegada un vincle més important que un simple trofeu o premi per una conquesta militar. De fet, aquestes conquestes solien pagar-se com veiem en l'exemple de l'arquebisbe Joan i del seu principal general Borrell, pare de Sunifred, amb un obsequi emblemàtic, com una espasa, signe de comandament i emblema levític; amb un càrrec honorífic dins l'administració de l'imperi; i, amb una dotació de terres que per gran que fos mai abastava el que s'havia concedit a Guillem de Tolosa, al seu pare i a tota la seva família. La relació existent entre els reis carolingis i aquesta família era per nosaltres clarament de tipus consanguínia, de manera que sorgeix la hipòtesi de treball que no solament els orígens de Catalunya eren jueus, ans que la dinastia reial carolíngia del Regne dels Francs i del Sacre Imperi Romà era d'ètnia jueva. El "Principat Jueu" exposat per Zuckerman, tot i els detractors, té molt de terreny guanyat amb l'apreciació que ell mateix fa, però probablement amb aquesta nova interpretació va encara molt més lluny, endinsant-se en el passat, de manera semblant al relat bíblic de la història de Josep i els seus germans fills de Jacob, els majordoms del palau merovingi a semblança d'aquest coper del faraó egipci, anaren guanyant

poder dins la cort reial fins a ocupar la càtedra més alta del regne i aconseguir tot el poder. Bé, “tot” el poder, potser no, perquè tot i ser jueus s’ocupaven d’un reialme que era “cristià”, i aquesta realitat acabaria decantant la bàscula de manera que mai es feu efectiu del tot aquell “principat jueu” que probablement haurien aspirat. De fet, en cosa de quatre anys, l’imperi carolingi canvià dràsticament i això afectà també al Principat Jueu i a l’organització dels levites dins la Gòtia i les terres del sud de Septimània. L’any 810, mor l’hereu a la corona, Pipí Carloman, rei d’Itàlia. L’any 812, mor Guillem de Tolosa. L’any 814, mor l’emperador i rei dels francs Carlemany. I a partir, d’aquell any, esdevé rei dels francs i emperador d’Occident Lluís el Piadós que haurà de fer front a infinitat de problemes hegemònics i d’enemistats familiars per la successió del tron. A la Gòtia, trobà el suport dels levites que amb l’ajuda militar provinent d’Itàlia, de la Llombardia, i en concret del llinatge dels unròquides, seran reformats i tindran un caràcter marcadament més cristià i franc. El suport d’aquests, tant de la família dels unròquides en particular, com el dels levites en general, serà ferm i inqüestionable vers el rei Lluís i el seu successor Carles el Calb, destacant en aquest període un gran personatge de la talla recordada de Guillem de Tolosa, el comte Sunifred, també levita i pare de la “nació catalana”, a qui succeirà, el molt reverenciat per l’estament levític el comte del Conflent i de Cerdanya, el levita, bisbe i comte, Salomó, referenciat en el treball de Zuckerman de qui diu ser un guillèmida i Makhir, successor de la sang reial de Guillem de Tolosa. Ells dos, Sunifred i Salomó, ens deixaran a les portes de finals del segle IX en temps del successor de Sunifred, el comte Guifré el Pilós, l’època a Zuckerman, potser de manera una mica forçada, posa punt final al Principat Jueu que ell mateix en les fonts ha descobert i que nosaltres entenem que ja es produí abans, amb la mort del Makhir i Comte Guillem i les subsegüents transformacions dels levites al llarg del segle IX.

4) Els levites són un cas singular i únic existent dins el Regne dels Francs solament documentat a les terres de la Septimània i de la Gòtia. Un tret característic dels levites és que alguns d’ells eren jutges i sacerdots. Aquestes característiques les trobem tant en els jueus, com en els visigots, i dificulta la comprensió dels investigadors. Els jueus i els visigots eren els guardians

de les lleis i costums de les seves respectives comunitats arrelades en la Hispània visigoda abans de l’establiment i conquesta militar d’una de les branques familiars del profeta Mahoma. També, tant els uns com els altres, guardaven els tresors amagats d’aquestes comunitats en llur fugida cap a Barcelona i el nord d’Hispània, és a dir, a la Septimània. Sabem que els jueus abans de ser rabins o Nasi havien de ser jutges i com els visigots, disposaven de tots aquells elements bàsics que més tard observem en la composició dels levites. Eren jueus i visigots, els precursors dels levites? O bé, aquests, els levites, provenien només dels Nasi jueus o només dels jutges visigots? La creació d’un Principat Jueu fa que ens decanem a entendre l’origen dels levites en els jutges jueus, però també i igualment en els jutges visigots car la seva funció de preservació de la *Lex Visigothorum Liber Iudiciorum* és molt important en la tradició catalana i en la formació dels Usatges de Barcelona. Aquesta participació en els orígens de l’estament o Orde dels Levites fa pensar que la conquesta de Carcassona, Narbona i Elna, es realitzà gràcies a la participació tant de la comunitat jueva com visigoda d’aquestes ciutats, i aquests, sí, tant jueus com visigots, obtingueren el premi del rei Pipi el Breu, de participar en el domini del territori i les ciutats constituint el que serà més tard sota la influència del Monestir de la Grassa l’“Orde” dels Levites. A partir, precisament, d’aquells quatre anys turbulents de començaments del s. IX, l’estament levític es veié reforçat i transformat per la participació militar i ideològica dels llombards sota les ordes de la família franca dels unròquides procedents de la marca del Friül o dels Balcans. No hi ha dubte que aquests, els levites, eren francs. Però, eren jueus? Tot i la seva activitat, aquesta hipòtesi no es pot descartar. Rere la conquesta de Girona en l’any 785 i durant dècades ben entrats al segle IX, els bisbes de Girona foren tots ells levites, també els principals fundadors de monestirs catalans. Però, tot i això, la pregunta persisteix: Eren jueus? Una de les tasques que els levites s’havien proposat era restaurar l’antiga administració diocesana de la Tarraconense i recuperar les relíquies existents en territori sarraí. Era aquesta una preocupació “cristiana”, tanmateix, no manlleva la més que probable pertinença d’alguns d’ells a l’ètnia jueva. Doncs, tot i aquesta aparent o manifesta contradicció, es pot considerar que si no tots ells, els principals dirigents, po-

drien ser jueus. Els bisbes i comtes més venerats per ells porten noms jueus, i un dels majors dirigents de l'Orde levític fou el comte Salomó que reuneix els levites al seu castell de Sant Esteve de Conflent, creat des del vescomtat de Narbona juntament amb el monestir levític de Cuixà pel vescomte Esteve, el mateix nom que rebrà el castell del Conflent, i on Salomó reuní amb ell els seus levites francs: visigots, llombards i jueus. El castell d'Esteve del Conflent era el quarter general dels levites com ho fou durant els temps la catedral d'Elna, al Rosselló, lloc igualment vinculat al monestir levític de La Grassa al comtat de Carcassona i a la família comtal de Barcelona.

Basilica de Sant Pau de Narbona
Capitell (detall)

Del grec βασιλική derivat de βασιλεύς, lloc propi d'un rei, la basílica de Sant Pau de Narbona és un conjunt arquitectònic anterior a la catedral de Sant Just i Pastor amb un cementiri paleocristià del segle III. L'any 782 es construí en aquest lloc un monestir (levític???) del que no existeixen testimonis arqueològics. A la imatge, semblant al capitell que encapçala aquest article, forma humana mostrant els genitals. La Grassa, la mare de monestirs levítics, Narbona, el pare de comtats i vescomtats "catalans", i metròpolis de diferents bisbats de la Gòtia i de la Septimània. A semblança dels capitells de la catedral d'Elna, Seu episcopal de l'estament levític, on hi apareix la simbologia de dracs i levites.

5) L'any 812, Carlemany dictà unes disposicions i ordenances al seu fill Lluís que el responsabilitzava de la cura que havia de tenir d'una llarga llista de noms a qui l'emperador anomenava "Ad nostram FIDUCIAM DE HISPANIA... fideles nobis AUT FILIIS NOSTRIS". L'estudi detallat d'aquests noms ens fa arribar a la conclusió que tots ells eren Levites, on hi havia gent de diferent procedència, la majoria francs, però també visigots i jueus, dirigits tot ells per la màxima autoritat que era "Iohanne Archiepiscopo Misso Nostro". Aquest Joan gaudia d'una altíssima veneració i

respecte entre els levites com s'aprecia en la documentació contemporània i posterior que tot i ser arquebisbe, probablement de la ciutat septimana de Nantes, no seria gens estrany que fos també jueu vinculat a la família carolíngia. Aquests levites foren els qui organitzaren el nou territori català; Crearen tots els vescomtats catalans deixant en ells les seves famílies i nissagues; fundaren monestirs i restauraren santuaris; crearen noves esglésies i bisbats; organitzaren els dominis territorials i sobretot defensaren les fronteres. Molts d'ells eren sacerdots, i els seus fills també ho serien, heretant el sacerdoci i el patrimoni familiar que en alguns casos no es distingia ben bé del patrimoni eclesial amb què dotaven els monestirs i les esglésies que administraven. Tan gran fou la contribució dels levites a la història de Catalunya que sense temor a equivocar-se podríem ben afirmar que sense ells mai hagués existit Catalunya. Els "Iudices" que trobem documentats l'any 782 a la ciutat de Narbona que juntament amb els "Missi" i els "plures Bonis Hominibus in Narbona civitate" eren "vassis dominicis", fidels vassalls del rei franc en temps de "Milone Comitu" i de "Danielo Archiepiscopo", arquebisbe de Bessiers, i ves a saber si amb aquest nom, Daniel, com el mencionat arquebisbe Joan, tots ells jueus i pertanyents a aquest "Principat Jueu" referit per Zuckerman.

6) No es veuen signes clars d'extinció, ruptura o successió d'aquest "Principat Jueu" abans de la creació del "Principat de Catalunya". Sembla més aviat que hi hagué una adaptació i transformació del Principat Jueu vers una nova realitat que seria Catalunya rere la mort del Makhir Guillem de Tolosa. Els jueus, com els francs, visqueren aquesta transformació des d'una posició de poder, creant noves institucions, si bé, cristianes, i convenint matrimonis entre cristians i jueus. Seria aquest procediment una de les explicacions dels privilegis que les comunitats jueves gaudien dins el "Principat de Catalunya" fins als anys 1280. Aquesta nova realitat mai s'hauria produït sense la complicitat extraordinària i única, exclusiva, dels levites i la constitució històrica i particular del Principat Jueu a Occident on s'establí la sang reial de David i el poble escollit a la diàspora.

La vacunació contra la verola a Barcelona

ALFRED PÉREZ-BASTARDAS

“Els que desitgin vacunar-se directament de la vedella tindran que anar al Institut de Vacunació” (febrer 1909)

ALCALDÍA DE BARCELONA

Motiu de pena y de vergonya es el nombre de víctimes que la VAROLA fa encara a Barcelona. Les ciutats mes avensades en l'higiene pública han reduït a un nombre mínim y n'hi ha que han suprimit del tot aquella causa de mortalitat. Barcelona deu imitarles, perquè l'indiferència fora suïcida é impropia del desitj d'engrandiment que viu en l'ànima de la nostra Ciutat.

La VACUNACIÓ y la REVACUNACIÓ, son els medis profilàctics que indubtablement han produït aquells maravellosos resultats. Per això, aquesta Alcaldia se dirigeix novament als seus concitadans fentlos avinent que, per interès propi y per amor al proïsme, curin de guardar les disposicions següents, de conformitat ab el R. D. de 15 de Janer de 1903.

1.º Els pares, tutors ó encarregats y els caps de casa, tenen la OBLIGACIÓ de fer VACUNAR als seus menors de 10 anys y de fer REVACUNAR als joves de deu a vint anys.

També denen revacunarse els que haventho estat, no 'ls hi hagués pres.

Per lo que toca als majors de vint anys, la revacunació no es obligatoria, pero es molt convenient.

2.º Aquestes operacions les practiquen els Instituts y metges particulars, les Cases de Socors y els Dispensaris municipals. A qualsevol de dits establiments públics ó particulars pot acudir-se; empró deurán proveir-se els interessats del oportú certificat acreditatiu d'haver complert el precepte.

3.º Se practicarà GRATUITAMENT la vacunació y revacunació (sense necessitat de cap justificació de pobresa) entre altres, en els següents punts:

DISPENSARIS MUNICIPALS

Dispensari de les Cases Consistorials.--Plasa de la Constitució.
Dispensari de la Barceloneta.--Sant Raymon, 33.
Dispensari d' Hostafranchs.--Creu Coberta, 142.
Dispensari de Santa Madrona.--Rosal, 17.
Dispensari de l' Universitat.--Sepúlveda, 181.
Dispensari del Parch.--Sicilia, «Alberch de Pobres».
Dispensari de Gracia.--Aurora, 24.
Dispensari de Sant Martí.--Ex-Cases Consistorials.
Dispensari del Taulat.--Passeig del Triomf, 49.
Dispensari de Sant Andreu de Palomar.--Ex-Cases Consistorials.
Dispensari de Sans y Las Corts.--Ex-Cases Consistorials.
Dispensari de Sant Gervasi.--Ex-Cases Consistorials.
Dispensari d' Horta.--Ex-Cases Consistorials.

LABORATORI MICROBIOLÒGIC MUNICIPAL.--Carrer de Sicilia.
CASA MUNICIPAL DE LACTANCIA.--Carrer de Valldoncella, 20.

CASES DE SOCORS

Barbará, 23.--Ronda de Sant Pere, 45.--Paseig de Colón, 29.--Major, 190 (Gracia).
HOSPITAL DE NENS POBRES.--Consell de Cent, 437.

Els que desitjin vacunar-se directament de la badella tindran qu'anar al Institut de Vacunació, instalat al Laboratori Municipal (carrer de Sicilia).

4.º Els Ateneus obrers, Societats corals, Conferencies dominicals, Associacions d'instrucció y beneficencia y en general, tota mena de Societats que tinguin baix llur direcció ó tutela social joves menors de vint anys, poden dirigir-se a l'Alcaldia que 'ls facilitarà material y personal entes que farà las vacunacions y revacunacions a llur domicili social.

5.º Els Quorles ó Empresaris de tota industria ó comerç y els caps de casa no admetrán dependent, obrer, ni criat si no exhibeix la certificació d'haver estat vacunat ó revacunat segons l'edat, y deurán cuidar de que ho fassin tot seguit los que no ho siguin y en l'actualitat estiguin baix les seues ordres.

6.º La mateixa obligació toca als Mestres d'escoles públiques y particulars y als Directores de tots els establiments d'instrucció y beneficencia.

7.º En l'incumpliment d'aquest deure será cabó suficient pera que l'Ajuntament pugui retirar la subvenció que anyalment concedeix a establiments d'instrucció y beneficencia.

8.º En les Tenencies d'Alcaldia s'obrirá un registre especial dels caps de casa y de menors de vint anys sotmesos a llur autoritat ó direcció, segons les inscripcions del padró de veïns, s'hi objecte de citar als caps de casa pera que acrediten el cumpliment de les anteriors prescripcions é imposantli penyora en cas d'infracció.

9.º Tots els metges deurán cumplir ab tota fidelitat els preceptes continguts en el R. D. de 15 de Janer de 1903, declarant tot seguit l'existencia de cassos variolosos.

10.º Als infractors de les precedents disposicions se 'ls imposará inexorablement la penyora qu'autoriza la vigent llei municipal, tenint en compte les circumstancies de cada cas, sens perjudici d'exigir la responsabilitat que procedeix segons el Códich penal.

Barcelona 28 de Febrer de 1909

L'Alcalde Arrendat.

Albert Bastardas y Sempere

Imp. Bosch y Ca. - Barcelona

Petita història d'una tenda de campanya

GUILLEM SENDRED

Foto: Alfred Pérez-Iborra.

Havien sortit de Barcelona en tren i amb el cotxe de línia fins a les envistes de Cànoves. El dia era clar i la primavera esplèndida. El camí pujava suaument i l'acampada solitària tenia un aire com de campament ple d'harmonia i silenci total.

Els excursionistes eren l'Albert i en Ramon* i no era pas la primera vegada que sortien a acampar per fer l'endemà una part del pla de la Calma, al Montseny, o els cingles del Bertí, per no dir el Pedraforca.

En aquells anys, entre 1947 i 1950, tan sols els grups dels centres excursionistes sortien per practicar l'excursionisme. Els dos germans, però, anaven per lliure i fou aleshores que van pensar de fer-se, amb l'ajut de la seva mare, una petita tenda de campanya per completar aquestes excursions i acampar allà a on els semblés més adient.

La tenda estava confeccionada amb roba dels sacs de sucre de Cuba que el seu pare rebia a la fàbrica de licors Parera, que havia fundat el 1866 el seu avi Joan, que havia estat un temps a Cuba per perfeccionar els anisets i els licors. Els sacs de sucre cubans tenien una particularitat que no tenien els que provenien del poc sucre que es cultivava a Europa en aquell moment. Cal recordar que aquí molts productes encara estaven sota la tutela de la Llibreta de Racionament (sucre, alcohol, cafè, pa, farina, oli, etc.), i el millor sucre en aquest cas era sense cap mena de dubte el de Cuba, imprescindible per elaborar els licors de la fàbrica de les Destil·leries Parera. Això significava que molts productes eren venuts d'amagat o d'estraperlo.

Però els sacs de sucre de l'Havana, a part de ser confeccionats amb una roba blanca i terça, cadascun pesa-

va cinquanta quilos, mentre que tots els altres eren de seixanta. Però tot i la diferència dels sacs, els de Cuba eren més gruixuts. Amb aquesta premissa, els sacs de sucre van ser rentats amb lleixiu per treure-li la marca de fàbrica que era de color vermell i feia un dibuix rodó. La roba neta es va tallar segons l'esquema d'un dibuix fet per l'Albert i va ser embastada per veure'n l'efecte de com quedaria un cop cosida amb la màquina Singer. El conjunt de la tenda d'un parell de metres de llargada i un petit absis, presentava un bon aspecte. De fet la petita tenda no pesava gaire pel fet que no tenia doble sostre, ja que aquesta particularitat de les tendes modernes d'estil canadenc era massa complicat d'executar. Els dos pals es van encomanar a un fuster del barri i amb paciència i precisió es va començar a cosir. Al cap d'uns quants dies, la petita tenda va estar enllestida. Si bé era prou ampla per encabir-hi dues persones i tant l'Albert com en Ramon eren joves alts i ferms, calia considerar que la tela dels sacs de sucre en cas de pluja no era impermeable i quan plovia deixava traspasar l'aigua, sobretot si amb el cap es fregava la tela.

Els dos germans* traçuts i tossuts van encarar la prova d'estrenar-la al Montseny, en una de les tantes excursions que van fer. Calia preveure el temps que

faria en aquestes sortides, ja que la tenda molla era molt més pesant d'arrossegar. La prova va ser satisfactòria i sort que no va ploure. Aquella petita tenda, que era designada com a "feta de sacs de sucre de l'Havana", va passar totes les proves possibles, i va acompanyar els dos germans per allà a on anaven. Sembla que del Montseny i Cànoves va saltar a les Guílleries, serra de l'Obac, potser fins i tot a Núria, per tornar a l'Amunt a Corbera del Llobregat i anar a petar a Tamarit, acompanyada d'una canadenc que els havien deixat, perquè aleshores va acampar tota la família, que ja eren 8 o 9. La darrera vegada que va fer servei la tenda feta amb sacs de sucre de l'Havana va ser el 1961, en un campament realitzat per la família del seu cosí Alfred, a l'Escala. Després es varen imposar les modernes tendes canadencues de doble vela i la petita tenda blanca feta amb sacs de sucre va quedar com un record reivindicatiu quan la família Bastardas-Parera va crear el que se'n va dir la Colla Cargol (1951-1962) per fer activitats lúdiques i culturals, alhora que es va crear també una revista il·lustrada dita "El Cargol" feta a mà, com a complement de les activitats d'aquella colla familiar, quan encara no havia aparegut el Cavall Fort (1962). Dels fulls del *Cargol** se'n van dir "Set-germanari", és a dir de set germans Bastardas-Parera i

Foto: Alfred Pérez-Iborra.

els fulls eren confeccionats un per cada germà, és a dir set, tots fets a mà i escrits amb màquina. Precisament en les primeres pàgines en què la Colla Cargol explicava qui eren i què volien fer, va aparèixer el dibuix d'aquella tenda amb els dos vaillets que es van fer amics d'un cargol... i així va néixer la Colla Cargol. És clar, els dos vaillets eren l'Albert i en Ramon.

Però queda encara un detall que ens va proporcionar la petita tenda feta amb sacs de sucre de l'Havana: fou el banderí. L'Albert, que era prou artista, va confeccionar per a la tenda un banderí per posar al pal principal, i aquest banderí va donar la clau del nom, ja que hi era dibuixat un cargol molt eixerit i unes muntanyes nevades amb un fons ben blau. El banderí i la tenda, és clar, encara es guarden i es pot exhibir com a fonament d'una Colla que cada any vam fer créixer fins a esdevenir prop de quaranta persones.

Del cargol se'n va fer un *logo*, ideat pel pintor Rafael Bastardes. Tot plegat va servir per deixar-ne constància en un moment en què la llengua i la cultura eren perseguides arreu de Catalunya. Després d'aquells Papers de la Colla Cargol i de l'emblemàtica tenda de campanya feta amb sacs de sucre, se n'ha parlat a bastament i un cop enquadrats els fulls originals i distribuïts pels set germans Bastardes-Parera en dos volums, per cadascun d'ells, abastava més de 1.200 originals. La Biblioteca de Catalunya en va rebre per donació un d'aquests exemplars (dos volums) i en va publicar un llibret titulat "Una Colla anomenada Cargol", de la seva col·lecció Mínima núm. 15 (2011), amb textos de Joana Escobedo i Josep M. Cadena.

La tenda existeix, i el banderí també, el record de tot plegat és el que s'explica en aquest text, que de vegades sembla de ficció, però és ben bé real encara que

costi de creure. Per això es pot ben dir que una tenda de campanya com aquella és una mostra de la recuperació cultural i política del país.

- Albert i Ramon Bastardes Porcel, fills d'Albert Bastardes Parera i nets del polític i advocat Albert Bastardas Sampere, que entre 1908-1909 va ser Alcalde democràtic de Barcelona, Diputat a la Mancomunitat de Catalunya i de la Generalitat Provisional el 1931.
- Albert Bastardes Porcel, (1933-2018) fou arquitecte i dissenyador, es va dedicar a l'estudi i protecció del patrimoni arquitectònic.
- Ramon Bastardes Porcel, (1934-2002) llicenciat per la UB, va ser editor i fundador d'Edicions 62, i va renovar les revistes montserratines Germinabit i després Serra d'Or.
- *Vegeu* Sendred, Guillem : El Cargolí de la Colla cargol (1952-1961) , Una revista familiar, manuscrita il·lustrada, QUEROL núm. 20, primavera 2017, pàgs. 11-17

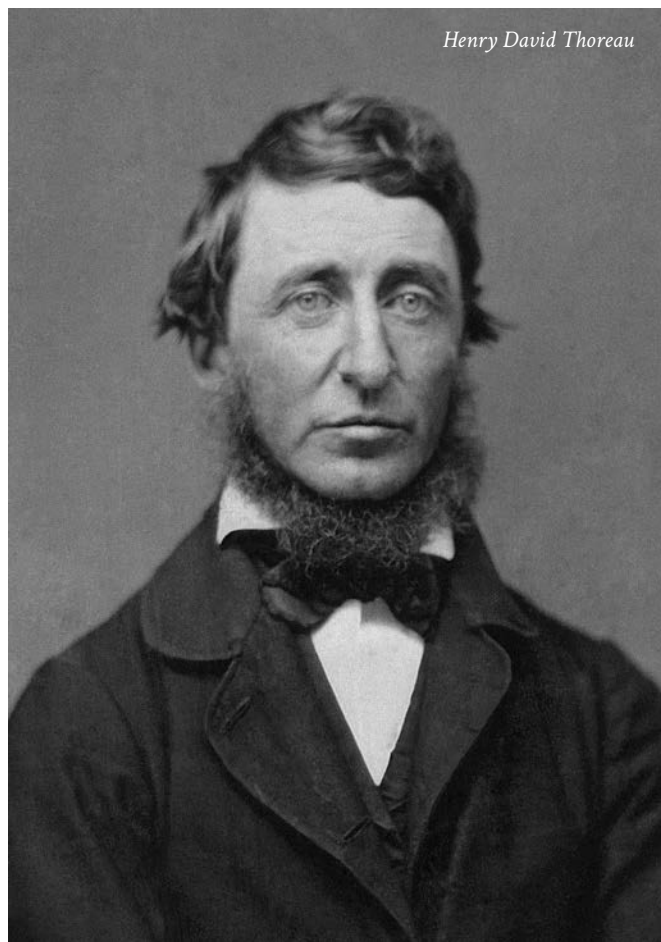

Elogi de l'art de passejar

JOAN GANYET I SOLÉ*

“Amb quin esforç tan petit la natura reafirma el seu domini i esborra el rastre dels homes! Escolteu com ho descrivia Homer: «Els flocs de neu cauen espessos i ràpids en un dia d'hivern. Els vents s'han encalmat i la neu cau sense parar, cobrint el cim de les muntanyes i els turons, les planes on creix l'arbre del lotus i els camps conreats, i també cauen a les cales i a les costes del mar escumejant, però, silenciosament, les ones els dissolen». La neu anivella totes les coses i les embolcalla”.

Qui ens regala aquestes belles paraules és *Henry David Thoreau* (Concord, Massachusetts, 1817-1862), escriptor, filòsof, reformador social, naturalista i lluitador infatigable per l'abolició de l'esclavitud als EUA. Dos dels seus llibres, “Walden, o la vida als boscos” (1854) i “La desobediència civil” (1856) han tingut –i tenen encara avui– una poderosa influència en la societat. Personatges de la talla de Tolstoi o Gandhi se'n sentien deutors, “Walden, o la vida als boscos” és el relat dels dos anys que va viure a la cabana de bosc del seu amic Ralph Waldo Emerson, a la riba del llac Walden. Allà descriu amb lirisme la naturalesa i el pas de les estacions, mentre fa una severa crítica a la deriva del món occidental. El llibre és una crida estentòria al retorn a la natura i es considera amb tota justícia el precursor de l'ecologisme, –l'ètica del medi–, de rabiosa actualitat pel convenciment cada vegada més estès en la societat que cal donar un rotund cop de timó si es vol salvar el planeta. Fa més de 160 anys escrivia: “Avui dia, tots els anomenats progressos humans, com ara la construcció de cases, la tala de boscos i de tots els grans arbres, simplement deformen el paisatge i el fan cada cop més insípid i vulgar”. I també: “La salut d'un home requereix tants acres de prada per contemplar com carretades de fems la seva granja. Aquests són els aliments fonamentals de què es nodreix. Una ciutat se salva tant pels homes virtuoses que hi viuen com pels boscos i aiguamolls que l'envolten”; o “Què seria la vida humana sense boscos, sense aquestes ciutats naturals?”. I encara: “Hem perdut la bellesa que emana de la simplicitat. Per què hem de viure amb tanta pressa i malgastar la vida?”.

Henry David Thoreau

Fabricant de llapis, agrimensor, contrari a la guerra entre els EUA i Mèxic i, com ja hem dit, antiesclavista, el seu llibre “La desobediència civil”, èmul del “Discurs de la servitud voluntària” de La Boétie, introdueix reflexions sobre l'exercici democràtic d'extraordinària vigència avui, com: “No puc reconèixer ni un instant com a govern meu el que és també el govern dels esclaus”, o quan sosté que “el judici en consciència d'un individu no és necessàriament inferior a les decisions d'un cos polític o d'una majoria, quan aquestes són injustes”, i que “les majories, pel fet de ser-ho, no guanyen també les virtuts de la saviesa i de la justícia”. Són qüestions que es planteja amb força creixent la societat contemporània.

Thoreau, ‘mestre de vida’, escriptor amb reflexos místics, en el seu llibret “Passejades” ens ho deixa clar: “Crec que no podria conservar la salut ni el bon estat d'ànim si no dedicués almenys quatre hores cada dia –i acostumen a ser més– a passejar pels boscos, els

turons i els camps, absolutament lliure de tot compromís mundà”; i continua: “Si bé gairebé tots els homes senten una atracció vers la societat, pocs d’ells són fortament atrets per la Natura. En la seva reacció vers ella, la majoria dels homes em semblen, malgrat les seves arts, inferiors als animals. Que poc valorem la bellesa del paisatge!”. Explicava cofoi que “quan un viatger va demanar a la serventa de Wordsworth que li mostrés l’estudi del seu amo, la dona va respondre: «Aquí hi ha la seva biblioteca, però el seu estudi és a l’aire lliure»”.

Ens adverteix, però, que “el caminar de què parlo no té res a veure amb fer exercici”, i que “m’alarmo quan trobo que he caminat físicament un quilòmetre i mig per dins del bosc sense ser-hi en esperit”. Perquè: “On és la literatura que dona expressió a la Natura? Seria un poeta aquell qui pogués requisar per al seu servei els vents i els rius, perquè parlessin per ell”. S’enfila: “Jo surto a caminar per una naturalesa com aquella en què caminaven els antics profetes i poetes, Manu, Moisès, Homer, Chaucer”; “Doneu-me l’oceà, el de-

sert, les extensions salvatges!”. I llança una profecia que s’ha fet dissortada realitat: “Actualment, en aquesta contrada, la major part de la terra no és de propietat privada; el paisatge no té amo, i el caminant gaudeix d’una relativa tranquil·litat. Però possiblement arribarà el dia en què serà dividida en les anomenades àrees de recreació, en les quals uns quants gaudiran tan sols d’un plaer estret i exclusiu, quan es multipliquin les tanques i s’inventin trampes i altres artefactes destinats a confinar la gent als camins públics”.

Confesso humilment, seguint les recomanacions del gran *Thoreau*, la meva devoció pels grans arbres, pels boscos profunds i per les llargues passejades quan el nou dia venç a les ombres de la nit...

*Arquitecte

Parlem de pel·lícules rodades íntegrament o en part a la Cerdanya...

MARTÍ SOLÉ I IRLA

Alex Descas i Bruno Ganz a les escales de la Capella de Bell-lloc.

L'ABSENCE

Peter Handke (Griffen, Àustria, 1942), escriptor, director de cinema i Premi Nobel de Literatura 2019, va escollir la Cerdanya en diverses ocasions com a etapa en alguns dels seus viatges. El 1992 tornà a trepitjar la nostra comarca. En aquesta ocasió per dirigir el llargmetratge *L'absence*. Adaptació al cinema de la seva novel·la *Die Abwesenheit* publicada a Frankfurt l'any 1987 per Suhrkamp.

La pel·lícula ens endinsa en la història de quatre personatges: un vell escriptor, una dona jove, un soldat i un jugador que emprenen un viatge solitari per tal d'evadir-se de la seva quotidianitat. Cadascun pren tot sol el seu propi camí per escenaris fabulosos. Després de trobar-se, formaran un grup, guiats pel vell escriptor. Allà compartiran les seves experiències amb converses, discussions, rèpliques, monòlegs i somnis. Tot d'una, l'escriptor desapareix deixant el grup orfe

de lideratge. La seva dona mira de trobar-lo, però d'ell només en queda la seva recerca i el somni de retrobar-lo.

Tot i que hi ha seqüències rodades a les gorges de la vall de l'Aude i a la plana del Capcir, és a partir de la segona meitat del film on hi trobem les escenes enregistrades en diversos indrets de la Cerdanya, d'entre ells destaquem: Llo (l'església de Sant Fructuós, les Gorges del Segre, i carrers del poble), la Tor de Querol i Enveig (l'estació internacional), Sallagosa (l'estació del Tren Groc), Dorres (els banys termals, la costa de Bell-lloc, l'exterior i l'interior de la capella, la font del Peregrí), Puigcerdà (l'interior i l'exterior del Casino Ceretà, Pont de Sant Martí, parada d'autobusos del barri del Pont amb Puigcerdà al fons, l'estació del ferrocarril), Santa Llocaia (l'església). També hi podem veure diversos paisatges (el caos de Targasona, les Escaldes...), un grup de gent fent motocròs i diversos camins de Cerdanya, així com el pas del Tren Groc.

Bruno Ganz i Alex Descas a dins de la Capella de Bell-lloc

Bruno Ganz.

El film està protagonitzat per Bruno Ganz (el jugador), Jeanne Moreau (la dona de l'escriptor), Alex Descas (el soldat), Sophie Semin (la dona jove), Eustaquio Barjau (l'escriptor), Pere Freixa (el duaner que parla en català), a més de Jenny Alpha, Eugen Bavar, Luc Bondy, Sylvain Curial, Arielle Dombasie, Ze Branco, Roger Salloch, Hervé Telemaque i el mateix Peter Handke.

Va comptar amb la participació de diversos extres locals. Entre els quals l'Alberto Lucarini, del Xalet del Golf, que va actuar en una escena de cap al final de la pel·lícula a l'estació de Puigcerdà. La filla petita de Peter Handke també va fer de figurant asseguda a terra a l'interior de l'església de Santa Llocaia mentre una dona escombra al seu costat.

El setembre del 2009 vam tenir ocasió de parlar per telèfon amb l'Eustaquio Barjau Riu (Majadahonda 1932), filòleg, catedràtic d'alemany i traductor de part de l'obra de Handke al castellà. Aquest, ens va relatar algunes anècdotes del rodatge: la major part de l'equip s'hostatjava al Xalet del Golf, excepte la Jeanne More-

au que ho feia a l'Atalaya de Llo, un hotelet que pertanyia a una amiga seva. Recordava també Pere Freixa, un empleat d'un banc de Puigcerdà, que va fer de duaner en un petit paper de figurant, l'únic que parla en català. La resta de personatges parlen cadascú en la seva llengua. Barjau comenta que els personatges de *L'Absence* no tenen noms propis: simplement són el vell, la dona jove, el jugador i el soldat. Cap al final del film, quan el vell ha desaparegut, els altres membres del grup s'adonen que no saben el nom del seu guia. No podem oblidar una seqüència rodada a l'interior de la capella de Santa Maria de Bell-lloc, on hi trobem els actors asseguts en una taula i disposats a menjar-se un llobarro servit pel cuiner Josep Maria Boix, propietari llavors de la Torre del Remei on sembla que s'allotjà en Handke.

El film recull, a més a més, una imatge d'unes taupes mortes penjades d'un cordill cap per avall. En alguns indrets de Cerdanya hi havia fins no fa massa temps, la creença que si es podien agafar les taupes que es trobaven pels prats i es penjaven d'un arc blanc situat a l'entrada d'aquest, les taupes mortes enviaven sensacions negatives a les vives i ja no entraven en aquell terreny. En Miki Bort i Grau, d'Esports Iris de Puigcerdà, ens comenta que ell i el seu germà Josep els hi van deixar una bicicleta per rodar la pel·lícula. Al cap d'uns dies, en acabar el rodatge, els hi retornaren.

Quan va acabar el rodatge a la Cerdanya, l'equip es va acomiadar amb un sopar a Can Ventura de Llivia. El paper de l'Eustaquio Barjau en el llargmetratge també s'havia acabat. La resta del grup va continuar la filmació en altres escenaris fora ja de la nostra comarca.

Sophie Semin, Eustaquio Barjau, Bruno Ganz i Alex Descas a la costa de Bell-lloc

Eustaquio Barjau i Bruno Ganz als Bans de Dorres.

Jeanne Moreau.

La fitxa tècnica del llargmetratge és:

Títol: *L'Absence*.

Any: 1992.

País: Alemanya, França, Espanya.

Director: Peter Handke.

Productora: Gemini Films, Road Movies Filmproduktion, Marea Films, La Set-Cinéma, Spica Productions, WDR-Westdeutscher Rundfunk amb la participació de Canal Plus France, Canal Plus Espanya i del Centre National de la Cinematographie.

Guió: Peter Handke.

Argument: Peter Handke.

Director de fotografia: Agnès Gordard.

So: Jean-Paul Muel i Harmut Eichgrum.

Decorats: Marie-Josée Branco.

Música: José Mª Bardagi, Heinrich Schütz.

Muntatge: Peter Przygodda.

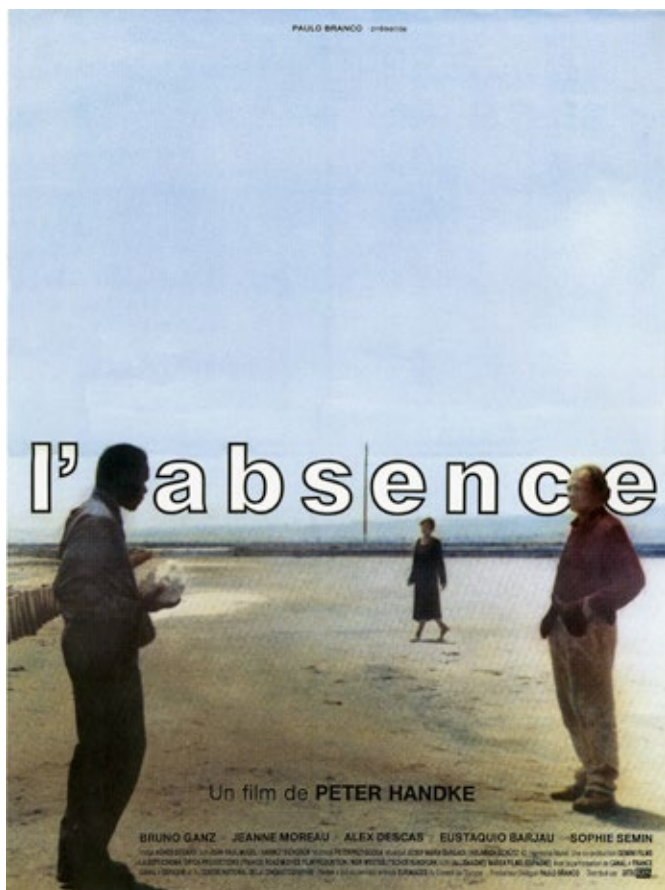
Gènere: drama.

35 mil·límetres, color.

Durada: 112 minuts.

Estrena: 1 gener 1993.

El llargmetratge es va presentar a la *XLIX Mostra Internazionale d'Arte Cinematografica di Venezia*.

Cartell pel·lícula França.

No ens consta que s'edités cap programa de mà. L'únic cartell localitzat és el de la seva distribució a França, és il·lustrat per Art by Deleuse i imprès per A. Karcher de Aubervilliers. Les seves mides són 40 x 54 cm. La pel·lícula es va comercialitzar a Alemanya amb el títol *Die Abwesenheit*. A França es va projectar com *L'Absence*. *La Ausencia* fou el títol escollit a Espanya mentre que als Estats Units fou *The Absence*. A Portugal *A Ausência* i a Polònia *Nieobecność*.

BIBLIOGRAFIA

AGUILAR, Carlos. *Guía del cine español*. Madrid: Cátedra, 2007. 1358 p. (Signo e imagen)

AGUILAR, Carlos. *Guía del cine*. Madrid: Cátedra, 2009. 1884 p. (Signo e imagen)

BARJAU, Eustaquio. "De cómo un traductor se convirtió en actor de cine: y de cómo le fue". *Vasos comunicantes*. Madrid: ACE Traductores. Núm. 3 (1994). p. 10-32

CAROL, Màrius. "El hotel de: un decorado de Kubrick en la Cerdanya". *La Vanguardia*. Barcelona. 21 de febrer de 2008. p. 9
Die Abwesenheit [DVD]. Leipzig: Zweitausendeins Edition, 2011. 7 p.

HANDKE, Peter. *Die Abwesenheit*. Fràncfort del Meno: Suhrkamp Verlag, 1987. 228 p.

LAJARTE, Tristan de. "Les pas perdus: l'Absence". *Cahiers du cinéma*. París: Phaidon Press. Núm. 464 (1993). p. 65-66

MUNTANÉ BARTRA, Joan. *Herbes, remeis i creences de Cerdanya*. Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans, 2002. 490 p.

MURAT, Pierre. *Le guide cinéma: édition 2009*. París: Télérama, 2009. 1720 p.

SOLÉ i IRLA, Martí. "Tornavara", "L'Absence", "Vigo. Historia de una pasión". Puigcerdà: Impremta Boixader, 2021. 32 p. (Misserpí; 5)

SOLÉ i IRLA, Martí; TERRONES i PLAZA, M. Àngels. "Un Nobel a la Cerdanya". *Cadí Pedraforca*. Cassà de la Selva: Gavarres. Núm. 28 (2020). p. 7

Llibre. Edició en alemany.

Va pujar el puigcerdanès Joan Trigall al Puigpedrós i al Carlit al principi del segle XVII?

MANEL FIGUERA*

El recentment editat llibre *La Cerdanya de 1603. El Tractat del comtat de Cerdanya de Joan Trigall*, dels historiadors d'Erola Simon Lleixà i Lluís Obiols Perarnau, aporta una informació valuosíssima basada en un manuscrit del prevere puigcerdanès Joan Trigall. El va escriure quan era rector de Vilagrassa, a l'Urgell, el 1603 i hi demostra a bastaments amplis coneixements d'història i geografia de Catalunya. Uns anys més tard, el 1610 i el 1611, va adreçar unes cartes a l'aleshores historiador Jeroni Pujades en què relata concretament dues ascensions a muntanyes de Cerdanya amb l'objectiu de fer-hi unes observacions geogràfiques sobre el Pirineu. És a dir, que s'hi va dirigir per motius bàsicament científics.

Al llibre s'hi esmenta el Puigpedrós i el Carlit. D'entrada cal valorar positivament que en una època en què la muntanya, sobretot l'alta muntanya, allà on ni tan sols els ramats de bestiar hi pujaven, era considerat un desert, un indret inhòspit on no hi havia

res que es pogués aprofitar i que, per tant, era inútil anar-hi. Potser algun caçador d'isards agosarat sí que ho feia, però no per una científica o simplement pel plaer de fer-ho. Fins i tot no hi existia la toponímia actual; més ben dit, sí que hi havia noms de muntanyes, però fortament lligats als seus trets físics, morfologia i composició rocosa. Trigall parla, per exemple, del «puig Perich». Bé, el substantiu genèric *puig* es troba en nombrosos topònims i l'agregat propi, fossilitzat o no, significa si fa no fa el mateix: *Peric*, de *pera* 'pedra'; o sigui 'puig pedregós'. En aquest sentit el Puigmal té un significat semblant: *mal* 'roca'; per tant, 'puig de roca'.

Una altra curiositat són els colors. Els topònims *pica Roja* i *roques Blanques* segur que són antics, així com els que defineixen la forma de la muntanya: *Pedraforca*, *Campcardós* 'calm pedregós', *tossa Plana*... I després, que aquestes muntanyes siguin visibles des del pla. El Puigmal i el puig Peric ho són, però no el

Carlit, que es percep només de Sallagosa a la Perxa. Una cosa diferent és parlar de la muntanya del Carlit, del massís, i una altra de la seva *pica* o doble cim. Des de Puigcerdà no se'n pot veure el punt culminant, però sí, per descomptat, el dilatat massís.

La primera ascensió

A la carta del 20 de novembre de 1610, un aspecte a destacar és l'alternança «Pireneu» i «monts Pyreneas»; la coexistència, com a l'actualitat, de la forma en singular o en plural ja hi era en aquella època. Trigall assoleix una muntanya que li sembla la més alta de Cerdanya per rebatre l'afirmació que Pujades dona a la seva *Història General de Catalunya* en què el Pirineu comença a llevant i acaba al nord. El prevere té molt clar que la serralada neix a llevant, però «se hauria de dir fins a la punta que fineix a ponent», i que hi ha autors antics i moderns que així ho avalen. Un altre propòsit és «véurer y provar si les montanyes de Cerdanya són les més altes y fredes de Catalunya y de totes les que pogués véurer».*

Els autors del llibre esmenten que possiblement Trigall, el 8 d'octubre de 1610, va pujar al Puigpedrós, ja que és, certament, la muntanya més alta que es pot contemplar des de Puigcerdà. Però hi ha algunes dades que en fan dubtar. La primera: «[...] a les 8 del mes prop passat de octubre pugí a les montanyes Pyrene-

as, a la part de Fransa, y a la que des de Puigcerdà me apareixia més alta». A continuació esmenta que hi va començar a pujar abans que es fes de dia, «ab la clara lluna, de modo que, com lo sol eixia, me trobí ia alt en lo ras, fora de tot lo bosch». Que fos a la part de França dona a entendre que la frontera entre les dues corones hi era *in situ* o a la vora. Tenint en compte que aquest fet va tenir lloc abans del Tractat dels Pirineus de 1659, cal descartar el Puigpedrós perquè no es trobava «a la part de Fransa», ja que al seu vessant nord s'hi estenia la catalana i cerdana vall de Campcardós. L'únic massís que la ratlla fronterera recorria era el del Carlit, que en aquella època no es coneixia amb aquest nom o segurament no en tenia, tot i que, com es veurà, Trigall l'anomena «puig Perich». De fet, *Carlit* significa més o menys el mateix: *quer* 'roca' amb el sufix *-it*: 'rocós', 'pedregós'. Per això la forma *pic Carlit* 'pic rocós o pedregós' és toponímicament la més correcta.

Hi ha dues dades més. Trigall diu que en aquelles altituds «no se veuan arbres ni plantes ni herbes, sinó rocas y la terra arenisca, en moltes parts roja, en altres cinerulenta». *Cinerulenta* ve del llatí *CINERIS* 'cendra'. El Puigpedrós és un massís bàsicament granític i per trobar-hi roques esquistoses vermelles s'hauria d'anar a la serra de Calm Colomer, entre les valls de Meranges i de la Llosa. I de micasquists o, potser també, de lloses

negres, no n'hi ha. Finalment, esmenta que va veure «dos o tres plapes [de neu] dessobre lo estany de Lanós». Des del cim del Puigpedrós no es pot veure l'estany de Lanós, i no es tracta del puig Pedrós de Lanós perquè és també granític. El més possible és que pugés al pic occidental de Collroig (2.833 m). Des de Puigcerdà és la part més alta que es pot albirar del massís del Carlit. Hi ha molts esquists vermells —el topònim *Collroig* ho demostra— als pics més elevats i també sectors d'esquists negres. La «terra arenisca» a què es refereix no és gres, sinó la sorra provocada per la descomposició dels esquists, abundant al coll Roig. I l'estany de Lanós és ben visible des del cim d'aquest pic, fins i tot de més bon panorama que el del Carlit quant al paisatge general de Cerdanya.

Sorprèn, d'aquesta ascensió, el motiu científic. Trigall vol saber si, certament, a Cerdanya hi ha les muntanyes més altes i fredes de Catalunya i vol demostrar que l'orientació del Pirineu és d'est a oest —exactament és d'est sud-est a oest nord-oest, però en aquella època era difícil calcular-ho— i no d'est a nord. En això s'acosta als propòsits dels primers excursionistes catalans del darrer quart del segle XIX, moguts per les investigacions científiques, o pel caràcter viatger dels francesos al llarg d'aquest mateix segle. Trigall, al cap i a la fi, no

es movia de la seva terra: Cerdanya. És curiós que no expliqui més detalls de la seva aventura, si com exemple l'acompanyava algú més. Possiblement sí, almenys durant el tram del bosc. Hi havia pastors, ramaders, llenyataires... Aprofita, de nit, el reflex de la lluna i a les 10 h del matí és al cim. Diu que el dia era clar i serè, que la part francesa era coberta de boira —el cim del pic occidental de Collroig no es trobava a la frontera, però la depressió d'Aquitània s'hi pot veure bé.

Tot i això, la seva imaginació, el fet de saber que més enllà del que abasta la seva vista hi ha llocs que coneix perquè els ha estudiat o sentit parlar per gent erudita, de vegades li fa anomenar territoris com la Provença, observable només en dies de visibilitat refractària. A l'octubre, però, no es descarta que pogués ser possible. També sorprèn pels coneixements geogràfics que té de Catalunya: «[...] sens rastre de boyra ni calija, veyra Montseny, les montanyes de Sant Llorens del Munt y coll d'en Davi —era situat al camí ral de Manresa a Terrassa, a la serra de l'Obac—, rocas de Montserrat y algunes altres molt lluny, envers València, com les de Prades». Totes aquestes muntanyes es poden albirar en un dia clar des del pic occidental de Collroig, fins i tot el massís del Port, al límit amb el País Valencià.

Trigall explica que allà dalt «[...] no se vèuan volar ocells ni altre animal, ni cucas ni cosa viva, ni se sent cosa, que pareix encantament. Causa grandíssim contentó vèurer aquella varietat de país infructífero y que no serveix sinó de camp per als vents y terror de neus, gels, borrascas y tempestats, y per a considerar la grandesa y sabiduría immensa de Déu omnipotent.» Al cim s'hi va passar dues hores, no pas més a causa del fred, «entretengut en contemplar aquella meravellosa prospectiva, considerant també la excel·lència y quietud de vida de aquells sants anacoretas y hermitans». Diu a continuació que una de les coses que el mou a pujar-hi «és vèurer des de Puigcerdà les montanyes (cosa raríssima) totalment desmantellades de neu», a part de les plapes ja comentades adés prop de l'estany de Lanós.

La «cosa raríssima» és, precisament, que estiguessin desmantellades de neu. Existia ja llavors el que avui s'anomena per tots els mitjans *canvi climàtic*? El cert és que el clima de la Terra sempre ha estat canviant, però des del segle XIII al XVIII hi va haver el que es coneix com la Petita Edat de Gel, en què les temperatures mitjanes eren notablement més baixes que les actuals i mantenien la neu, en alguns llocs ombrívols, durant tot l'estiu. Avui, per contra, considerem normal que durant l'etapa estival no n'hi hagi. I afirma a continuació: «[...] algunes 16 ho 20 llegües a la part de ponent ne viu, no congestes, sinó les muntanyes cobertes, lo que'm causà no poca admiració, y més avall,

imaginave jo algunes 40 o 50 llegües lluny de hont jo estave, y deuen ser montanyes de Navarra o Viscaya, ne viu així mateix grandíssima cantitat, y així me desenganý y viu clarament ésser aquelles montanyes més fredes que les nostres de Cerdanya». Segurament va veure la pica d'Estats, 310 m més elevada que el pic occidental de Collroig, on la neu no es devia fondre en tot l'any, i més enllà —des dels pics de Collroig sí, des del Carlit no— la Maladeta, completament coberta de gel i de neu. Evidentment no va veure Navarra ni Biscaia, però sí una part de la Ribagorça aragonesa, amb les muntanyes més elevades del Pirineu.

Finalment diu: «Per causa de aquell ventet y ayre tan fret y penetrant que en aquella punta corria, nunca poguí assentar bé lo retgle y nivell per a fer la prova, per la qual ere principalment pujat allí, y tampoch porfií molt, perquè una altra punta me aparegué més alta a la part de llevant, y en lo endret de Nostra Senyora de Belloch a respecte de Puigcerdà, y així ho deixí, fent compte, volent-ho Déu, de pujar allí lo any vinent y fer-la en los dies caniculars, pus són dies llarchs y tindre més espay, y pens que no correrà tant fred.» Des del Puigpedrós, allunyat a ponent, és difícil apreciar que el Carlit el supera en només sis metres, però sí des del pic occidental de Collroig, al mateix massís i unit per una llarga carena esquistosa. Si hagués pujat al Puigpedrós, possiblement hauria assegurat que es trobava al punt més elevat de Cerdanya. Això

consolida la teoria que va assolir el cim del pic occidental de Collroig. Sort que ho va fer! I per reforçar l'altra teoria que el Pirineu s'orienta d'est a oest, afegeix: «[...] viu clarament que les montanyes Pyreneas (deixant la branca que, començant a Coblliure se estira i continua per Canigó, montanyes de Núria y Cadí, y acaban més avall de la Seu de Urgell) tenen sa longitudo directament de llevant aequinoccial a ponent [...]»

La segona ascensió

L'11 de setembre de 1611, Trigall adreça una altra carta a l'historiador Jeroni Pujades. Diu que «en companyia de dos estudiants, Guillem Vilalta [...] y Joan Arraut, pugí a la montanya me aparegué més alta, en dret de Nostra Senyora de Belloch a respecte de Puigcerdà, dita Pedra Roja y Puig Perich, sobre lo gran estany de Lanós y de Vall de Maran [...]» Ho va fer el dia 29 d'agost del mateix any. Des del monestir de Bell-lloc sí que podia haver vist el pic occidental de Collroig, però no el Carlit; potser es refereix a l'ascensió de l'octubre de l'any passat. A més, des de Bell-lloc el Carlit queda lluny. Per les Escaldes sí que es pot pujar als pics de Collroig per la pleta de les Escaldes, el ras de Carlit i l'estany de Collroig, però dirigir-se després al Carlit per la carena comporta un pas bastant compromès (II grau, aeri) entre el coll dels Andorrans i el cim. És difícil que hi anessin per allà, No obstant això, exceptuant que el topònim no sigui avui el correcte —la Pedra Roja potser són les Tres Piques Roges, al capdamunt de la coma de la Grava, i el vertader puig Peric queda més a l'est, com a punt culminant del Capcir—, hi ha una dada rellevant: sobre el gran estany de Lanós i la vall de Maran o coma de la Grava, al nord-oest de la Bollosa, en la qual Llívia tenia i té encara drets de pasturatge. El Carlit és situat, certament, entre aquests dos indrets. Això dona fe que Trigall, aquest cop acompanyat per dos estudiants, hagués assolit, ara sí, el punt culminant de Cerdanya.

El cert, amb tot, és que aporta pocs detalls de l'itinerari d'aquesta segona ascensió: «[...] y a bé que a la punta del die avíeam ja passat lo bosch y érem en lo ras, per la molta i drete pujada, caminant sens camí y ab no poch perill per los molts i grans barranchs y despenyaderos, no'ns fonc possible arribar al lloch determinat antes de les nou hores». L'itinerari més lògic era sortir de Llívia cap a Angostrina i per Sant Martí d'Envalls recórrer la vall fins que, després del puig de

l'Home, es pot deixar per seguir el rec i la coma dels Forats, òbviament aleshores sense camí. Com que és cara sud, segurament no hi havia neu, i així van arribar al coll Colomer sense passar per les tarteres esquistoses de l'altre vessant. Trigall fa esment del perill que corren, de barrancs i precipicis. La via més lògica era enfilar-se per l'aresta est, drete però segura, amb estimballs però bones preses i punts on agafar-se. L'actual camí —pensem que llavors no hi era— la recorre parcialment.

Quan 253 anys més endavant el comte francès Henry Russell —tenia ascendència irlandesa—, a l'estiu de 1864, du a terme la primera ascensió documentada al Carlit, en dona tota mena de detalls, des del lloc on surt, a la vall occitana de les Vésines, fins al tram final per l'aresta sud. Trigall no és gaire explícit; tot i això, les poques dades que dona fan pensar que sí que va assolir el cim principal del Carlit (2.921 m). Diu que el dia era molt clar i serè, que hi feia vent i que el Pirineu, certament, s'orienta «de llevant aequinoccial a ponent també aequinoccial». Ho comproven els tres «tenint ben assentada la agulleta del quadrant, de manera que això és cert».

«Trobí lo lloch a hont érem més alt que totes les altres montanyes al rededor, excepto a la part de ponent, que una altra punta igualave a la que jo ere.» Aquesta altra punta devia ser l'alt o pic de Comapedrosa (2.942 m), el més elevat d'Andorra. No veia, en canvi, la Maladeta, amagada per aquest mateix pic, el de Baiau, la roca Entravessada i el pic de Medacorba. El pic d'Aneto es veu només entre el pic de Comapedrosa i la roca Entravessada, sobre l'agut pic de Baiau. Trigall, doncs, comprova que les muntanyes de Cerdanya no són les més altes del Pirineu. Diu que «el Montseny resta molt baix, y molt més totes les altres de Catalunya, de les quals Montseny és la més alta, y té corona rasa y sens arbres, com les altes Pyreneas.» Torna a fer menció de la carena entre al Canigó, les muntanyes de Núria i fa una descripció bastant exacta de la muntanya de Sal-tèguet, amb el coll de la Creu de Meians. Explica que als seus pobles no hi viu ja ningú, però sí a Toses. I acaba tornant a mencionar el Cadí, que no és tan alt com el Canigó i les muntanyes de Núria, que «torna humiliar-se prop de la Seu d'Urgell; poch après se torna alsar sobre Sant Llorenç de Morunys y al Port del Compte, sobre Solsona, de hont naix y parteix Cardoner, que sota Manresa se abraça ab Llobregat.»

Diu que el Pirineu comença a Cotlliure i que «[...] la gran y verdadera Pyrenea vey a molt bé casi tota, de cap a cap, ço és, de Salses fins casi a la mar Océano [...]. A les parts de Pallàs, Navarra i Biscaya viu també molta neu, y a les parts de Cerdanya molt poques congestes, així com ho viu lo any passat, com li es-criguí, y així me resolch que aquelles són més fredes y estes nostres de Cerdanya no ho són tant, per estar més cerca de la mar Mediterràneo.» La pica d'Estats, segurament nevada i 222 m més elevada, es devia veure perfectament; no, en canvi, Navarra i Biscaia. La seguretat que es trobaven més a ponent va poder més que la certesa de si ho eren; com a molt, devia albirar la part més oriental de la Ribagorça aragonesa, amb muntanyes igualment més altes i cobertes de neu, en plena Petite Edat de Gel.

La carta prossegueix amb més descripcions geogràfiques, com la dels naixements dels rius Tet, Galba, Reür —conca del Segre— i Aravó, i esmenta una curiositat molt remarcable: «[...] un estany dit de les Dues, perquè despedeix aigua per a la Tet y per a Regur a ponent; jo lo e vist y só estat en ell, y ho he notat altre temps.» No queda clar si ho va comprovar en una altra ocasió o si ho va tornar a constatar aquell mateix dia, amb la qual cosa llavors sí que es podria pensar que van baixar del coll Colomer cap a l'est en direcció als estanys Sobirà, de Trebens i del Castellar. Que se sabés això demostra que per aquests indrets sí que hi passava gent: pastors, ramaders, caçadors, llenyataires, sometents de guàrdia, bandolers, mercenaris... No s'enfilaven als cims perquè no hi havia res per aprofitar, però sí que ho feien a les pastures i als passos de muntanya. Els gravats rupestres de la capcinesa Peira Escrita, a 2.100 m d'altitud, alguns dels quals del neolític —també n'hi ha del segle XVII—, en són una mostra.

La percepció irreal de les distàncies fa pensar que Trigall barreja el que veu de veritat amb el coneixement del que hi ha més enllà, però que en realitat no pot veure. «No menos me delití en vèurer y contemplar la plana y baixa Fransa, la qual vey a tota, des de ponent y mar Océano, Cantàbrich y Aquitànich, a llevant y al nostre Mediterràneo y Gàltico, y de les altes muntanyes a tramuntana, tant com podia abastar la vista. Apar molt plana y que les montanyes no són montanyes en comparació de les Pyreneas y dels Alps, les quals vey a també a la part de llevant aestival

molt altes, però per ser tan lluny no les figurave molt bé, sinó a bulto, mig broma y calija, però coneixia y vey a bé lo bulto y alts y baixos a semblança des les Pyreneas. Vey a també la mar Océano y Mediterràneo, aquell en lo endret de Burdeus, molt caliginós y brumós quant més se alunyave la vista; lo Mediterràneo vey a la part y en lo endret de Barcelona cobert de broma espessa y baixa, semblant a una estesa de vellos de llana blanca. A la part de Rosselló y de Narbona devisave l'aigua com a més aprop, però també coberta de calija y broma, no tant espessa com la del mar Oceà y Cantàbrich.» Des del Carlit és cert que es pot veure la depressió d'Aquitània i la costa del Mediterrani des de Narbona fins a la plana del Rosselló, però no Bordeus, el Cantàbric i l'Atlàntic. Segurament la mateixa calitja el va confondre, com la que percebia prop de Barcelona. Dels Alps, a simple vista i en dies de visibilitat refractària, com a molt es pot albirar el Ventor (*Mont Ventoux*), a la Provença, però el més possible és els confongués per les muntanyes de les Cevenas (*Cevennes*) i la part meridional del Massís Central francès.

Més encertada és la descripció que fa del paisatge immediat. «Tres differències de clima (si així se pot dir) viu y notí en les dites altes montanyes. En les faldes y pendents, molta arboleda y bosch de pins, avets, ginebres y altres arbres silvestres. En lo alt no y a arbres sinó herba, particularment gispet, herba semblant al fe, sinó que és més grossa, aspre y forta; regalícia y altres moltes herbas, particularment entre les roques y cara al sol, estranyes i cercades pels herbolaris qui venen cada estiu en estes altes y frescas montanyes de moltes parts y de València a cullir-les. En les més altes cerres y puntes no y a planta ni herba ni cosa viva, que crec que la puresa de ayre és tanta que no és apte per a la generació, y així tota aquella superfície, que és molt ample y espaiosa, està despullada de plantes, que no's veu sinó la terra y roques seques, y una varietat de país que causa una gentil y estranya prospectiva, perquè ja s'empina en moltes i diferents puntes y serres, ja se desplega y humilia en baixes valls y enclotades, ja se torna alsar en moltes y vàries collades. Allí baix apar un estany, allí una riera, allí una font, a l'altra part un espantós despenyadero, allí una congesta de blanca y freda neu, y tanta varietat de roques, pujades y davallades, puntes, piràmides, riscos, despenyaderos, ab una sorda harmonia que lo fresch ayre y vent y aigua causa per aquelles concavitats, alts

y baixos, que alévan lo enteniment a la consideració de la omnipotència, sabiduría y grandesa de Déu, y apar que la mare naturalesa se és deportada en formar aquell país inaccessible y incalable en les demás parts per a hòmens y animals, y sols terror per a vents, neus, gels, tempestats y frets.»

Els tres climes són els pertanyents, a Cerdanya, a l'estatge montà, a les parts més baixes (1.000-1.600 m); el subalpí, que engloba els boscos de coníferes (1.600-2.300 m), i alpí, amb els prats d'alta muntanya i les roques (2.300-2.921 m). En aquella època, a la Petita Edat de Gel, segurament aquestes cotes —llevat dels 2.921 m d'altitud del Carlit— eren uns 100 o 200 m més baixes. A les parts altes diu que no hi creix cap planta, cosa que ell atribueix a la puresa de l'aire, i que s'hi troben congestes. Actualment, al 29 d'agost només hi resta alguna petita congesta, al massís del Carlit, orientada al nord al vessant de Lanós; en canvi, algunes plantes i herbes arriben a créixer al mateix cim o a les proximitats. El clima ha canviat i continua canviant, tot i que cal tenir present que fa 4.000 anys era, pel que s'ha comprovat, més calorós que ara, ja que s'han trobat assentaments humans a 2.500 m d'altitud —a l'Atlas del Marroc n'hi ha de permanents a 2.400 m— i els boscos de coníferes atenyien —com avui al Caucas— els 2.700 m. Cal afegir als pastors i ramaders, també, els herbolaris que recollien herbes com la regalèssia, el te de roca, plantes remeieres...

Més endavant torna a parlar de França i del Mediterrani i que «contemplave de dallà la delitosa Itàlia y fèrtil Sicília, jardí y graner de la Europa [...] »

Un cop més la saviesa o el coneixement de saber que més enllà del que li abastaven els ulls hi havia aquells territoris —península i illa— els hi feia veure amb la imaginació. Finalment diu que desperta els seus dos companys, que s'havien adormit: «[...] despertí a mos companys, qui molt ben abrigats ab les seues capes y cansats de aver caminat desde mija nit fins a les nou hores, deixant-me a mi lo cap franch per a mes contemplacions, proves y experiències, estaven sepultats en lo dormir a semblança de cadàvers, estant segurs que jo vellave, mo'n tornàrem y arribàrem ab no menor cansament que contento, meu particular, per aver tingut tant bon die [...]»

Molt probablement doncs, si l'ascensió de l'any anterior no va ser al Puigpedrós sinó al pic occidental de Collroig, aquesta vegada sí ho va fer a un pic «sobre lo gran estany de Lanós y de Vall de Maran» o coma de la Grava, que no podia ser altre que el nostre Carlit. Gràcies a aquesta valuosa carta, ara es pot saber que la primera ascensió documentada al sostre de Cerdanya va ser efectuada per un home de Puigcerdà, amb dos estudiants, i que la del comte Henry Russell, més de dos segles després, va ser la segona. Aquest fet hauria de constar a l'història de l'excursionisme pirinenc i català.

Totes les cites estan preses del llibre *La Cerdanya de 1603. El Tractat del comtat de Cerdanya de Joan Trigall*, d'Erola Simon i Lluís Obiols. Montellà-Encamp: Anem Editors, 2020. Pàg. 173-194.

*Excursionista i escriptor

Pobles amb més habitants, però amb menys vida

GUILLEM LLUCH TORRES

La pandèmia ha fet que Cerdanya i altres zones rurals del país veiessin arribar a nous veïns i veïnes empesos per la voluntat de canviar de vida tot aprofitant les oportunitats del teletreball. Moltes segones residències que fins fa poc obrien uns pocs dies l'any han passat a ser primeres residències i habitatges que abans es llogaven per períodes curts de temps, encarats al turisme, ara es lloguen tot l'any a causa del creixent interès que hi ha hagut per trobar cases i pisos en pobles petits.

Això és justament el que ha passat a Montellà, com segur que també ha passat a altres pobles de la comarca. Tot plegat ha fet que la població fixa hagi crescut força i es vegin molts més porticons oberts. Això, en principi, hauria de ser una bona notícia, ja que tot el que vagi en la línia de combatre el despoblament i dur gent nova als pobles és bo. Ara bé, aquesta situació a priori positiva em genera alguns interrogants. Hom té la sensació que molts dels que han arribat “fugint” de les incomoditats de la ciutat simplement han canviat un carrer de l'Eixample per un decorat bonic des d'on teletreballar amb el Cadí de fons, sense gaire intenció de relacionar-se amb el que l'envolta ni integrar-se a la seva nova comunitat. M'hi feia reflexionar fa poc la meva mare quan em comentava que ja no coneix a bona part de les persones amb qui es creua pel carrer i que, sovint, ni tan sols deixen anar un hola o un adeu, com s'ha fet sempre en pobles petits, per molt que no

coneguis al teu interlocutor.

És cert que el caràcter pirinenc potser no ajuda que la gent nouvinguda se senti ràpidament acollida en un poble petit. Però també és cert que, almenys en el cas de Montellà, i sense voler caure en tòpics o idealitzacions del passat, històricament els segons residents i els nous veïns i veïnes s'han anat integrant força a la vida del poble, ja sigui participant en les diverses activitats lúdiques i culturals organitzades periòdicament, o bé a través de l'escola, que sovint ha fet d'enllaç entre aquestes dues parts de la comunitat.

Ara, però, fa la sensació que això ha canviat i que, com deia, l'interès de venir a un poble és principalment per marxar d'una ciutat, no tant per integrar-s'hi i fer-hi una nova vida adaptada a l'entorn. El teletreball i la proximitat amb l'Àrea Metropolitana fan que sigui del tot viable mantenir una “vida urbana”, amb escapades a la ciutat sempre que calgui, però en un entorn rural, en aquest decorat bonic on s'hi respira tranquil·litat. Òbviament que tothom és lliure de viure la seva vida com li plagui i de relacionar-se més o menys amb la comunitat que l'envolta. Evidentment que un pot triar viure en un petit poble del Pirineu igual que si visqués al carrer Balma, sense saber qui habita a la porta del costat i amb prou feines saludar-lo. Però també és evident que és una pena. I que si realment aquest fenomen es consolida, els nostres pobles potser tindran més habitants, però hi haurà menys vida.

La macrofesta de la repressió

ALFONS MILLS MUNT

Macrobotellot (La razón)

Macrobotellot durant les festes de la Mercè (20 minutos)

Igual que els nens han de ser nens i fer marranades i els ancians han de repartir consells i explicar batalletes, els joves han de socialitzar-se i relacionar-se entre ells sense massa més preocupacions a la vida.

Sorprèn la indignació d'una part de la societat amb els joves per les macrofestes a l'aire lliure. Tornem a buscar culpables d'un comportament que no veiem adient, per descarregar les nostres pors i frustracions. I malauradament, sense cap certesa que siguin els transmissors del virus.

Em pregunto què haguessin fet aquests que tant s'indignen amb el comportament juvenil si els hagués tocat a ells viure aquesta època de pandèmia amb la seva edat. No serà que ara com que ja no és una prioritat sortir de festa amb els amics, doncs que no ho sigui per a ningú, i tampoc per als joves? "Que es responsabilitzin i no surtin, coi!". Pensen els mega responsables de la societat. Una vegada més, imposant criteris, tenint en compte el nostre melic i poc més enllà. I alerta, segurament si analitzem el nostre comportament, hi trobarem actituds més reprovables que aquestes que tant indignen del jovent.

A mi em sembla una actitud més egoista el fet de receptor abstinència als altres, quan segurament tu, a la seva edat, eres igual o pitjor i haguessis actuat d'una forma similar i inclús més radicalitzada. Penso en una societat que va lluitar en un context repressiu molt dur per idees polítiques i les llibertats humanes. Aquells joves se'n riuriu d'aquest conflicte. I aquells joves eren molts dels que avui apliquen allò que van viure aleshores, salvant les distàncies.

Si analitzem el comportament i els protocols que ens hem exigit per fer alguna cosa per combatre la pandèmia, veurem que tot plegat està ple d'incoherències. Aforament reduït, però cues multitudinàries per accedir a un recinte. El que és el mateix: per evitar aglomeracions en un lloc, fem cua abans, igualment. Segons les pressions i els sectors, ja es poden fer esdeveniments amb més o menys distància per "salvar" el negoci. Si tan greu és, potser que sempre vagi per endavant la salut a la pela. La dificultat per explicar l'abast real de les mesures encara ho ha complicat tot més. I no parlo de negacionisme, sinó de llibertat per escollir allò que vulguis. Els interessos particulars i la societat individualista en la qual vivim actua de factor exponencial. Hi ha gent que no creu que vacunant-se solucioni res i s'ha de respectar, per més que no compartim la seva visió per un motiu o l'altre.

La pandèmia complica la partida una mica, però no crec que cap jove vulgui ser cadena de transmissió de la malaltia. De fet, els que conec que ho han passat, davant del mínim símptoma, han marxat de casa per no ser ells els causants d'un problema a familiars de més edat o dels delicats. Tots estem exposats al contagi i a les complicacions, però l'alarma social i mediàtica a la qual hem estat sotmesos em sembla que ha sigut una mica exagerada. I evidentment que ha mort molta gent i aquells que els hagi tocat de prop estaran més sensibilitzats i espantats. Però no és diferent el que ha passat sempre davant de malalties, accidents o desgràcies en general que li ha tocat viure a algú i que això fa que quan es toqui el tema, es tingui més en compte

pel simple fet d'haver-ho patit en les pròpies carns. Els joves no volen ser culpables que morin els seus avis, però no els podem demanar que renunciïn a viure.

I algú ha pensat en els avis? Al final de la seva existència, morint sols per evitar que contagiïn la malaltia i no deixant que s'acomiadin com voldrien. O privats de veure la seva descendència perquè poden ser portadors de la seva mort. No seria més lògic extreure precaucions però no deixar de mantenir el contacte? La tecnologia ajuda a veure i també ajuda a mantenir una relació mínimament estreta.

Entenc que els sanitaris, per trencar la cadena de contagis, recomanin una sèrie de mesures i algunes d'elles puguin ser molt impopulars i restrictives. Fer cas a les recomanacions, però contextualitzant una mica la responsabilitat de cada agent. Un responsable sanitari té com a objectiu erradicar la malaltia i combatre-la, perquè hi hagi el mínim contagi. Segurament, el seu dia a dia amb la pandèmia generalitzada era duríssim i de sol a sol veient com famílies perdien éssers estimats i com persones col·lapsaven un sistema no pensat perquè molts emmalalteixin. Amb aquest horitzó, com és normal, segurament la consigna seria: no sortiu de casa si no és estrictament necessari fins que tot estigui controlat. Duri el que duri. Clar, és l'ideal segons aquella perspectiva. Però hem de tenir una visió encara més àmplia de tot plegat. La vida és efímera i fràgil, però hem de poder viure-la. Un jove no té massa consciència de la seva existència, està preocupat pel dia a dia, per altres coses a ulls dels més responsables, banals. No té gaire adversitat als perills de salut, en general. I el que vol és passar-s'ho bé. Plenitud física, bona recuperació amb els excessos, ganes d'evadir-se i poques responsabilitats i lligams. La situació econòmica més o menys resolta gràcies al flotador familiar i una sèrie de dificultats estructurals a l'horitzó difícils de combatre (habitatge, sous poc dignes, desigualtats, inseguretat, etc.).

Saltar-se confinaments, fer macrofestes si l'oci nocturn està tancat o viure la vida amb menys restriccions que altres no em sembla tampoc una irresponsabilitat tan estranya per part d'uns joves a qui criminalitzem i als quals els volem imposar uns criteris que, com a mínim, són molt discutibles. Potser fent pedagogia dels perills perquè extremin precaucions en el seu entorn, sobretot aquell més susceptible de patir la malaltia. En cap cas prohibir i perseguir una actitud pròpia d'una

franja d'edat i de la condició humana. Em recorda a la discussió de les mesures anticonceptives de fa unes dècades o a la lluita antidroga. És millor explicar els perills i que el jove tingui tota la informació per prendre mesures que intentar imposar una idea sense que qui l'ha d'acatar la comprengui. Millor evitar repressió amb informació.

Dit de passada, és molt més greu la restricció de drets que les autoritats han imposat sense massa base legal, que no pas les ganes de relacionar-se i disfrutar del nostre jovent. Però això és un altre meló que donaria per molt i que ja tractarem en un altre número...

L'auge de les Criptomonedes arriba a La Cerdanya. Estalvis en risc, estructures piramidals, menors d'edat i altres perills associats

JOAN PUJOL

A molts de nosaltres, encara que estiguem dins o fora del “sector”, segur que ens resulta familiar el terme “Criptomoneda” o “Bitcoin”. Últimament observem com gran part del nostre entorn es converteixen en jugadors de la partida, i és curiós veure com tots aquests jugadors es veuen guanyadors al final d'aquesta. Però no malinterpretin les paraules de l'autor d'aquestes línies, no pretenc criminalitzar la llibertat individual d'invertir els seus estalvis, però sí de conscienciar i, el que em sembla perillós de veritat, alertar de l'aparició de falsos experts a les xarxes socials amb missatges preocupants i l'aparició de menors d'edat en aquesta partida.

Les criptomonedes són un tipus de moneda digital, que són aquelles que no existeixen de forma física, però que serveixen com a moneda d'intercanvi,

permeten transaccions instantànies a través d'internet i sense importar fronteres. Aquestes monedes, com qualsevol altre, tenen un valor, però a diferència d'altres, aquestes només es regeixen per pròpia llei d'oferta i demanda, ja que no hi ha cap organisme que les reguli, com en el cas del Banc Central Europeu amb l'Euro. Això ho converteix en una moneda extremadament volàtil quant al seu valor: com més utilitzada és una moneda, més valor té aquesta. Algunes d'aquestes monedes, com el Bitcoin, ja són acceptades com a mitjà d'intercanvi en el món occidental quotidià, però també tenen un gran ús en pàgines submergides, ja que les transaccions de compra i venda són totalment anònimes. D'acord amb la premissa anterior, els valors de les diferents criptomonedes pugen o baixen, i aquí és on apareixen els especuladors del moment.

Aquests intenten especular perquè el valor de la seva moneda virtual vagi d'acord amb la seva tendència.

Durant aquest últim any, aquest mercat s'ha fet més fort i, per exemple, el creixement del valor de Bitcoin ha crescut més del 100% en aquest 2021. Aquest auge ha fet famós aquest sector, i molts han vist una oportunitat per donar una sortida als seus estalvis. Davant d'això, cap objecció, sempre que ho facin amb total coneixement i precaució dels riscos que existeixen davant d'una moneda tan volàtil. La història de la humanitat no és precisament curta i sabem què passa davant les bombolles: que tard o d'hora exploten i esperem no estar-hi a prop quan això passi.

No obstant això, aquí és on apareixen els verdaers protagonistes de la nostra història. La ja innegable penetració de les xarxes socials a les nostres vides fa donar veu a un tipus de persones que no passen cap mena de filtre de professionalitat. Amb l'auge del mercat de les Criptomonedes apareixen els autodenominats experts en criptomonedes (els nostres protagonistes) i, la Cerdanya, no és una excepció. Aquests experts comparteixen a les seves xarxes els seus rendiments (sempre curiosament positius) i et deixen el petit titular en lletra molt grossa i en colors cridaners que si vols guanyar el mateix que ells, els hi escriguis un missatge i et diran com. Un cop ho fas, et veus dins d'una acadèmia que t'ofereix grans rendiments i aprenentatge, sempre que abonis la seva matrícula i la mensualitat, òbviament. Però increïblement pots esquivar aquesta matrícula si aconsegueixes reclutar a altres estudiants, i com més estudiants, més diners et donaran. Passem de l'acadèmia en inversió al reclutament de persones, una estructura piramidal al límit de la llei. I el que és més preocupant i inexplicable a la vegada és veure com joves de 18-19 anys i també alguns menors d'edat t'envien missatges amb falses promeses d'inversions 100% guanyadores... Amb quina experiència i/o formació acadèmica em pot ajudar a donar rendiment als meus estalvis una persona amb menys de 18 anys? Davant la premissa d'incertesa futura del mercat en qüestió, com pots dir-me que guanyaré al 100% de seguretat? És perillós i dubto de la seva legalitat quan parlem de menors.

La realitat és dura, però és aquesta. Aquests falsos gurus deixen missatges molt confusos a les xarxes, amb fotografies amb cotxes de luxe (sovint llogats) on toquen la fibra sensible del receptor, i el cohibeixen a

invertir en criptomonedes i en cursos amb total insistència i sense cap mena de filtre. I no només contents, aquests experts ens deixen missatges curiosos i perillosos on veuen els seus ja milers de seguidors, perquè experts ho desconec, però influents sense dubte. Aquests missatges són el recull d'històries i publicacions d'Instagram d'habitants de la Cerdanya i, si el lector m'ho permet, m'agradaria desmentir les tres afirmacions que més he vist aquest 2021:

“La Universitat no serveix per a res.”

Sigui Universitat, cicles formatius o d'altres, no hi ha garantia més gran d'aconseguir una bona feina amb una remuneració adequada que la formació acompanyada de l'experiència en el transcurs dels anys. Però suposo que és millor invertir en els seus cursos.

“Estalviar és un error, inverteix en criptomonedes.”

En temps de crisi i inestabilitat, el consell dels economistes sempre és estalviar per la incertesa del futur. Invertir en criptomonedes implica un factor de risc, mai saps amb total seguretat el comportament d'una moneda en un futur. Consell a tenir en compte, ja que no estem en perspectives de creixement econòmic, precisament.

“Les criptomonedes seran la moneda d'intercanvi en el futur.”

El futur és molt incert i qui sap, però esperem pel bé de tots que una moneda que canviï de forma tan brusca el seu valor no sigui el futur per anar a comprar la nostra barra de pa, perquè seria un bon problema, de totes maneres, si una moneda com aquesta substitueix a la convencional és de suposar que un organisme central ho regularà, acabant amb la seva volatilitat i perdent el seu atractiu per a especular.

En definitiva, precaució i compte a tots els que vulguin entrar a l'“atractiu” mercat de les criptomonedes i, sobretot, no els hi donem veu a aquests falsos experts amb aquests missatges tan perillosos per a les noves generacions: són la crònica perfecta d'una mort avançada.

Història de la Cerdanya¹

JOAQUIM NADAL I FARRERAS*

Aquest és el penúltim volum de la col·lecció. Ara ja només manca el volum del Ripollès. Amb aquesta col·lecció la Diputació de Girona ha volgut configurar una història de tota la seva demarcació administrativa. I ara ja podem dir amb escreix que s'han assolit els objectius amb plenitud i amb eficàcia. El comès era difícil i compromès; no és fàcil d'establir un encaix provincial per a una història molt més que mil·lenària amb l'evolució dels fets i dels fluxos de gent que no entenen de límits administratius i que en la major part de la seva història no havien estat sotmesos a aquests límits creats en els anys trenta del segle XIX. L'objectiu enciclopèdic d'abastar una història cronològica de les comarques i de presentar-ne un estat de la qüestió complet i actualitzat s'ha assolit per la mà mestra del professor Pere Gifre que ha sabut respondre al repte adaptant a l'encàrrec els seus coneixements i una concepció de la història que defuig els convencionalismes localistes i que interroga els fets i la documentació en un intent de trobar respostes coherents i comprensibles, metodològicament integrades en una visió àmplia i de conjunt. Superar aquest repte hauria estat del tot impossible sense la mobilització eficaç d'una nodrida representació de desenes i algun centenar d'historiadors i arqueòlegs, joves i grans, integrats en equips i amb encàrrecs precisos de capítols i textos que incorporessin les interpretacions de les recerques més actualitzades. L'obra en el seu conjunt hauria estat impossible fa cent anys i en realitat és un resultat tangible i el testimoni dels canvis i el creixement del mapa universitari a Catalunya, a tot Espanya i també a França.

La complexitat de l'encaix comarcal esdevé encara major en el cas del volum que ara tractem de ressenyar. La Cerdanya és una comarca, en el sentit físic, social i territorial del terme a cavall de dues províncies i de dos estats. L'encotillament sota conceptes com França i Espanya, o com Lleida i Girona, ja ens posa

davant d'una doble lectura, com a mínim, de la història de la Cerdanya: la que des de la base transita per la vida i la lluita per la supervivència al llarg de la història dels habitants d'aquest territori i la que es dibuixa a l'ombra d'un fet canviant, però transcendent que és el pes de la frontera en la vida d'aquests territoris.

La tasca realitzada s'ha concretat en un volum de mil pàgines i el fet de deixar-ho en 999 és potser només una coqueteria inconscient. L'obra s'ha fet sota la tutela de sis coordinadors (Sara Aliaga, Carles Gascón, Oriol Mercadal, Lluís Obiols, Oriol Olesti i Erola Simon) i hi ha intervingut amb els seus textos seixanta-quatre autors.

L'obra es presenta amb un text principal d'ordenació cronològica i uns textos singulars, ressaltats amb fons gris, de caràcter temàtic o biogràfic. Amb abundància d'il·lustracions en blanc i negre, dibuixos, esquemes i plantes arqueològiques i conté diversos apèndixs: en primer lloc cinquanta documents que cobreixen des de les datacions radiocarbòniques fins a l'avortada Llei de Cerdanya, una abundant bibliografia, índex de noms de persona i índex de noms de lloc. Sobre la bibliografia convé ressaltar que no es tracta d'una acumulació de referències bibliogràfiques, sinó que sem-

1. *Història de la Cerdanya*, vol VII de la col·lecció "Història de les comarques gironines". Director de la col·lecció Pere Gifre Ribas, coordinadors del volum VII: Sara Aliaga, Carles Gascón, Oriol Mercadal, Lluís Obiols, Oriol Olesti i Erola Simon. 999 pàgines. Bibliografia. Índex onomàstic i toponímic.

pre es presenta emmarcada i comentada. Encapçala l'apartat bibliogràfic un compendi de la Història de la recerca sobre la Cerdanya i un repertori dels resultats d'aquesta recerca en forma de tesis de doctorat, tesis, treballs de grau i de màster que confirma la idea de l'impacte del sistema universitari en el nou mapa de la recerca; un repàs de les entitats i de les associacions i dels organismes que a Cerdanya es dediquen a la investigació històrica i arqueològica sobre la Cerdanya ens posa en contacte amb un atapeït teixit que des de la societat civil ha promogut i impulsat aquesta mena de treballs, si bé ja queda clar que els aglutinadors principals d'aquestes recerques han trobat l'empareda en el Museu Cerdà i l'Arxiu Comarcal. Em permeto de dir que si hi hagués més coordinació entre aquests diversos organismes i des de l'àmbit institucional es donés cobertura àmplia a aquest sector, els resultats que es podrien assolir serien òptims. També vull remarcar que la bibliografia s'aprima a mesura que ens anem acostant a l'època contemporània i es produeix una proporció inversa amb abundància de treballs per a èpoques molt reculades i major escassetat per als temps presents. Igualment he de ressaltar que mentre que per a la prehistòria i l'antiguitat s'atorga en el cos de l'obra un gran valor a les fonts literàries, per a

etapes més avançades sembla com si les aportacions de la literatura i de les arts quedessin més en un segon pla. Les limitacions de bibliografia per als temps presents potser s'haurien pogut omplir amb una ben nodrida representació de treballs de caràcter geogràfic, històric i literari dedicats a ponderar els valors del Pirineu, de les terres de muntanya i específicament la Cerdanya en el conjunt de moviments que han tractat de reivindicar la identitat territorial del Pirineu i que han aspirat a trencar l'aïllament de les diferents valls pirinenques amb un discurs transversal, fent de la seralada l'espina dorsal, l'eix vertebrador, d'un territori extens i a hores d'ara amb poca densitat de població.

Pere Gifre en la seva introducció ja ens avança les dificultats de recorregut d'una obra gestada en els anys noranta del segle XX, interrompuda dues vegades i finalment represa amb empena el 2015 per culminar amb la seva publicació el 2021. La figura de Sebastià Bosom des de l'Arxiu Comarcal va definir uns primers equips i uns primers esquemes, però el traspàs de Bosom el 2008 ho va aturar tot fins que Oriol Mercadal, des del Museu Cerdà, i Erola Simon des de l'Arxiu van reprendre la tasca i van configurar i articular els equips fins que el 2017 el traspàs d'Oriol Mercadal va frenar de nou momentàniament la tasca. Sara Aliaga

d'una banda i Erola Simon de l'altra van recollir el testimoni d'Oriol Mercadal i el seu treball i aquest volum esdevenen en bona part un homenatge pòstum i el testimoni tangible dels treballs del mateix Mercadal.

En el capítol de la Prehistòria s'aborda també el medi físic i la interacció dels habitants del territori amb aquest medi a l'hora de configurar un paisatge. L'abundància recollida de les recerques arqueològiques ens mostren els avenços i els resultats d'aquesta recerca en l'inventari arqueològic dels jaciments.

L'apartat del període antic cobreix el trànsit des de la prehistòria fins a la feudalització i situen Llívia com a centre de gravetat, primera capital, castell, fortalesa, refugi i centre d'articulació de tot un territori.

La Cerdanya durant l'edat mitjana veu el sorgiment de Puigcerdà i l'aparició d'una nova capitalitat amb impuls de la vida urbana i dels privilegis en el mateix moment que s'anava definint la Catalunya feudal, la Catalunya comtal i la Catalunya dels comtes-reis.

L'època moderna s'aborda fins a la Revolució Francesa per entrar finalment en els apartats de l'Edat Contemporània i el moment final dedicat a la Transició i la democràcia.

Des de l'edat mitjana s'introdueixen successivament els processos de feudalització, l'impuls de la vida urbana, el sorgiment de calls i de comunitats de jueus, per avançar cap a l'època moderna en l'anàlisi de fenòmens com el bandolerisme i el paper de la frontera a partir de la partició territorial decidida en el Tractat dels Pirineus i les concrecions successives posteriors.

La guerra de Successió i el nou paper de l'administració i de la fiscalitat borbòniques són també objecte d'una anàlisi acurada.

Les intermitències polítiques del segle XIX i del segle XX des de les guerres carlines a la guerra civil són també moments d'impacte en la vida cerdana.

Però més enllà de l'acurada presentació cronològica, anem trobant en el conjunt del text primer la determinació de les fonts de riquesa i de supervivència, l'agricultura i la ramaderia principalment, la duresa de la vida a pagès i les estructures socials del món rural. Després, aquest ordre pagès és a poc a poc subvertit pels canvis originats a l'empenta de la millora de les vies de comunicació, del transport, l'arribada del ferrocarril i la construcció de les carreteres, per arribar finalment als grans fenòmens del segle XX: el turisme (l'estiueig) i l'impuls dels esports d'hivern. La irrup-

ció de les colònies d'estiuejants i l'exploració de noves formes de vida i de noves activitats econòmiques marquen amb empremta profunda la Història de la Cerdanya al segle XX i el XXI.

Potser les tensions i les contradiccions que ha generat el nou urbanisme, la construcció de pletes, l'encaix difícil entre les velles formes d'activitat econòmica, la lluita entre el prat i la casa (els grups de cases) i l'efecte amortidor parcial del Pla Comarcal de Cerdanya haurien d'haver tingut una atenció major. A hores d'ara la interrelació entre l'oci i el lleure (golf, equitació, hípica, esquí, excursionisme), el desenvolupament d'iniciatives urbanístiques i les inversions públiques i privades en les estacions d'esquí i les inversions públiques en infraestructures defineixen un horitzó d'un equilibri inestable, molt lluny ja dels paradigmes dels primers estiuejants de les primeres dècades del segle XX. Per altra banda, ara els reptes de la col·laboració transfronterera (Hospital Comarcal de Cerdanya, Escorxador...) dibuixen un camí esperançador que ha de servir per abordar també el desigual desenvolupament de l'Alta i la Baixa Cerdanya.

Però ja s'entén que com més a prop estem de l'actualitat, la frontera entre la Història i altres disciplines es difumina i dibuixa un mapa d'incerteses que potser no calia abordar en aquest volum.

Un volum de caràcter autènticament enciclopèdic i que recull una tasca ingent com no s'està de dir el mateix director de la col·lecció. La *Història de Cerdanya* és, des d'ara mateix, una eina imprescindible i malgrat que neix amb vocació de ser superada li augurem molts anys de vigència com a referent per tothom que es vulgui aproximar a la realitat cerdana.

**Director de l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural (ICRPC-CERCA), Universitat de Girona.*

Un transatlàntic encallat

JOSEP ROIG

Fig. 1. Vista general de l'antic sanatori antituberculós de Les Escaldes.

Fa uns anys vaig prendre una encertada determinació canviant l'atrafegada vida de ciutat per una més sana i propera a la natura. La decisió a favor de Cerdanya tenia dos punts positius: un hospital nou on seguir desenvolupant la cirurgia i un entorn geogràfic dels millors de la Catalunya interior. La finalització propera de la vida laboral i la voluntat de romandre uns anys més en el territori ens va acabar de decidir.

Una de les primeres visites en arribar va ser a la vila de Dorres per conèixer els banys termals. En agafar el trencant que portava cap al poble, en Vilanova de les Escaldes, ens va aparèixer un gran edifici en mig de la natura. Ubicat en un lloc privilegiat i recolzat sobre la muntanya, feia pensar en un gran complex hotel·ler. A mesura que ens apropàvem l'edifici es veia cada vegada més descuidat i molt més gran del que ens havíem imaginat des de baix. El pas barrat, la caseta d'accés malmesa i l'existència d'herbes en mig del paviment

ens va confirmar un cert estat d'abandonament. En aproximar-nos encara més, malgrat l'amenaça d'uns gossos que no paraven de bordar i un cartell que advertia del perill, vam veure que es tractava d'un antic centre de rehabilitació funcional en pneumologia.

No hi havia cap dubte. La seva fesomia, magnitud i ubicació no podia amagar el seu origen lligat a la tuberculosi. La construcció d'edificis singulars semblants a aquest es va estendre per tota Europa a finals del segle XIX i principis del XX, per morir tots de manera sobtada amb l'arribada dels antibiòtics. Ens trobàvem davant d'un altre "... mastodòntic transatlàntic encallat", com va dir Thomas Mann en la *Muntanya Màgica* quan parlava dels sanatoris. Aquest de Les Escaldes sembla que va sobreviure una mica més gràcies als esforços de la sanitat pública francesa, però la seva condemna estava escrita des de feia temps.

Les construccions lligades a la salut són un motiu

interessant d'estudi perquè representen marcadors d'extraordinari valor en el seguiment de les malalties i els seus tractaments, i la tuberculosi ha estat una de les principals protagonistes de canvis arquitectònics. Les terrasses a les façanes, els edificis esgraonats o les galeries envidrades es van dissenyar per prescripció facultativa, per fer arribar els raigs de sol als pacients enllitats, molt abans que passessin a formar part dels blocs de pisos de les nostres ciutats.

Aquest *transatlàntic* es va erigir on estaven els antics banys de Les Escaldes que, junt amb els d'Arlès, són els únics referits en època romana en aquesta zona del Pirineu. Propietat del comte de Cerdanya i de la família d'Urg, van ser venuts a habitants de Puigcerdà en el segle XIII i restaurats pel consell de Cònsols de Puigcerdà. El 1659 van passar a domini francès i Lluís XIV els va concedir a la família Carrère juntament amb els terrenys circumdants.

A principis del segle XIX es va viure una veritable metamorfosi amb la construcció de petits xalets o casetes gestionades per particulars fins a arribar a ser propietat exclusiva de François Colomer, habitant d'Er. Es van construir els Banys Merlat aprofitant una segona sortida d'aigües sulfuroses i, finalment es va canalitzar una tercera font cap a la Tartera d'en Margall. Amb el temps, tot va acabar en mans dels ger-

mans Giralt de Barcelona (1847-1867) que van fer dues grans cases amb jardí per acollir els visitants. Les instal·lacions van anar creixent i adaptant-se al pas del temps, a la vegada que anaven canviant de propietaris: la família Carbonell de 1867 a 1895 i la família Agustí de 1895 a 1917.

Al final de la Primera Guerra Mundial la necessitat de crear sanatoris era una prioritat mèdica i política. El promotor i posterior director de Les Escaldes va ser el Dr. Raymon Hervé, responenent a la voluntat del diputat E. Brousse, transformant l'antic edifici del balneari en un gran projecte per la seva època. Es van edificar dos grans pavellons. El primer, anomenat *Pasteur*, disposava de 83 habitacions, una galeria per 50 chaise longues, una altra galeria de banys i la sala de festes on cada setmana es programaven actuacions. El segon, bategat com *Laënnec*, tenia 40 habitacions, una galeria per 30 chaise longues, un quiròfan perfectament equipat i una zona de consultes amb sala de raigs X. Finalment, hi havia un tercer edifici pel personal amb 24 habitacions i els serveis de bugaderia i cuina. El gran conjunt va estar operatiu a partir de l'any 1925. L'activitat duta a terme va ser important i els tractaments estaven en línia amb els coneixements de l'època. Es feien cures climàtiques, higièniques, de repòs i d'helioteràpia o banys de sol. També es practi-

Vista d'un dels edificis del conjunt de Les Escaldes

cava cirurgia (pneumotòrax i procediments otorrinolaringològics) i tractaments termals.

El Dr. Hervé va morir l'any 1939 com a conseqüències dels efectes dels raigs X per treballar sense mesures de protecció, i el 1942 la institució va passar a mans de l'*Institut National D'Action Sanitaires des Assurances Sociales* que seria la futura Seguretat Social francesa (1945). A partir de 1969 es va denominar *Centre de Cure et Readaptation des Escaldes*, gestionat per la CRAM fins al seu tancament definitiu l'any 2017. Al principi d'aquesta darrera fase, el conjunt ocupava una extensió de 40 hectàrees, els edificis oferien 300 habitacions i tenia 5 fonts sulfuroses que sortien a 41° C. La primera previsió de tancament es va fer l'any 2013. El cost i la manca de rendibilitat va reduir l'oferta a 70 habitacions, per baixar a 30 els dos últims anys.

La ubicació dels sanatoris antituberculosos, a més de perseguir unes condicions climatològiques favorables, tenia unes connotacions d'exclusió i aïllament, apartant els malalts de la societat *normal*. Aquest model inicial lluny dels grans nuclis de població es va alleugerir amb el pas del temps, permetent un acostament progressiu de familiars i pacients fins a arribar a les *ciutats-sanatori* on convivien plegats. L'allunyament dels edificis de les zones habitades comportava també grans esforços de manteniment i subministrament d'energia i de serveis.

L'obsessió per generar noves places va passar a ser una demostració de força, poder econòmic i modernitat per part dels Estats. L'arribada dels nous medicaments per la tuberculosi i la reorientació dels pacients cap a dispensaris ambulatoris a mitjans del segle XX, va generar un superàvit de places hospitalàries en zones molt poc útils. Espanya es va trobar de cop, l'any 1944, amb 18.000 llits en sanatoris sense saber què fer-ne, d'ells. Els més apartats van haver de tancar i els més propers a les ciutats es van reorientar cap a altres funcions. Alguns van fer d'hospitals generals si eren propers a un barri vell (l'Hospital del Sant Esperit de Santa Coloma de Gramenet), altres es van transformar en hotels de luxe (Sanatori Marítim de Sant Joan de Déu a Comarruga) i els últims van ser espoliats i abandonats, restant mig derruïts i aplegant encara sessions d'espiritisme i trobades d'experiències paranormals, a causa del gran nombre de defuncions que van acollir en el passat.

Amb la perspectiva que dona el pas del temps, i do-

nada l'escassa efectivitat que van mostrar els sanatoris per guarir la malaltia, hauria estat més beneficiós pel territori la permanència d'un balneari d'aigües termals i mineromedicinals. La seva existència ha estat més perllongada i en l'actualitat continuen estant de moda, a més que van jugar un paper important en la vida social i cultural del seu temps. Les Escaldes, en no seguir aquest camí, és ara un gran edifici sense utilitat i amb unes perspectives de reaprofitament difícils, un transatlàntic encallat que priva a la gent de Cerdanya de gaudir d'una zona excepcional per les aigües que manen al seu espai.

Sanatori Les Escaldes

Erasmus en temps de pandèmia

JORDI LLAUDÓ

Pot semblar estrany amb la situació actual que un programa de mobilitat internacional com és l'Erasmus no s'hagi vist pràcticament afectat per totes les restriccions establertes en l'àmbit europeu i mundial que hem estat vivint tots. Jo, com a estudiant universitari, he tingut l'oportunitat de participar-hi, a Finlàndia, i escric aquest article per compartir la meva experiència amb tots aquells que puguin estar curiosos sobre com s'ha dut a terme.

Quan vaig aplicar pel programa, recordo que encara faltava un any fins a la data d'inici i tot just es començava a parlar de l'ara famosa COVID-19. Després de tot el procés, vaig estar assignat a la universitat d'Aalto, a Hèlsinki i només tocava encreuar els dits i esperar que el dia de marxar arribés i la situació epidemiològica fos favorable. Aquest dia va arribar i, malgrat alguns petits inconvenients amb les companyies aèries, finalment vaig poder arribar al país de destinació. Recordo perfectament l'aterratge, amb els voltants de la pista completament nevats i a uns quants graus sota zero, una primera aventura de les moltes que estaven per venir durant els següents cinc mesos.

Començaré explicant com ha anat amb relació als estudis i a continuació m'agradaria parlar de l'experiència en els àmbits de la cultura, el país i les tradicions.

Pel que fa als estudis, en arribar ja sabia que, majoritàriament, totes les classes serien *online*, a excepció

d'aquelles que requerissin aplicacions pràctiques al taller o al laboratori. Quant a l'organització del quadrimestre, val a dir que el sistema d'Aalto trenca una mica amb la quotidianitat. La majoria dels cursos tenen una durada de sis setmanes, en les quals es treballen profundament temes força específics. El quadrimestre de primavera que vaig cursar estava dividit en tres períodes de 6 setmanes, durant les quals es fan entre 2 i 3 cursos per acabar fent un total de 30 crèdits ECTS quadrimestrals, igual que estem fent a Barcelona, on realitzem entre 5 i 6 cursos durant els 4 mesos. Quant a contingut, és cert que els cursos a Barcelona són molt més extensos, però per altre costat, el model de cursos de 6 setmanes et permet sempre tenir més diversitat i flexibilitat a l'hora de dissenyar el teu pla d'estudis, on pots especialitzar-te realment en aquells temes que t'interessen.

El que destacaria més del model educatiu finès és la quantitat de recursos que proporcionen als estudiants. Els tallers i laboratoris que vam estar utilitzant a Aalto estaven molt més ben equipats que els que tenim a Barcelona, per no parlar de les aules i les facultats en general. També m'agradaria remarcar la col·laboració directa que tenen amb empreses del sector, sigui en forma de pràctiques, xerrades, *workshops* o tallers. Hi ha un vincle molt directe entre el món empresarial i l'universitari, que facilita la incorporació dels estudi-

1. Universitat Aalto, bloc A

Tallers de la universitat Aalto.

ants al món laboral. Malgrat això, val a dir que no he tingut en cap moment la sensació d'anar mal preparat respecte la resta de companys i, per tant, que a Catalunya s'aconsegueix molt, amb pocs mitjans.

Pel que fa al país, Finlàndia és un racó de natura. Si el comparem amb països europeus del sud, podríem dir que no disposa de grans ciutats ni costes atractives que cridin massa l'atenció, però està ple de boscos i llacs que el doten d'un carisma especial.

Els finesos tenen fama de ser persones molt reservades i distants, fet que, des de la meua experiència, puc corroborar. Per exemple, em va sobtar la distància que deixen entre uns i altres, sigui al transport públic o simplement caminant pel carrer; resultant això força útil en el moment d'implementar les mesures per combatre la pandèmia; la senzillesa amb què viuen, sense massa luxes i el valor de la igualtat, sempre present en la societat, de manera que et pots trobar perfectament la primera ministra, Sanna Marin, prenent un cafè al teu costat o mirant una obra de teatre asseguda amb la seva família entremig de la resta d'espectadors.

No podem parlar de Finlàndia sense parlar de la sauna, i és que pels finesos la sauna és un estil de vida, que juntament amb el fred de l'hivern i els llacs o cos-

tes gelades del mar Bàltic, fan que es converteixi en un ritual que els omple de vida. Dins la sauna s'obliden de la timidesa i es pot parlar de qualsevol tema sense importar qui siguis ni d'on vinguis, mentre van tirant aigua sobre les pedres calentes, fins que arriba el moment que has de sortir quan ja no pots aguantar més l'escalfor que s'hi crea.

És un país de contrastos, d'hiverns molt freds i estius de nits curtes o inexistent. Quan vaig arribar, estàvem en plena onada de fred que ens va portar a assolir temperatures de fins a -24°C . Per altre costat, en plena onada de calor al juny, hi va haver termòmetres que van superar els 35°C al sol, la qual cosa suposa una diferència de gairebé 60°C entre l'hivern i l'estiu a Hèlsinki.

Parlant d'experiències viscudes, m'agradaria mencionar especialment l'estada a Lapònia. Vaig tenir l'oportunitat d'anar-hi en ple hivern, on em vaig trobar amb paisatges hivernals, temperatures gèlides i uns pobles que semblaven desèrtics, però en els quals hi havia gent que només esperaven que passés l'hivern i arribessin els llargs dies d'estiu. Allà vaig tenir la sort de poder veure aurores boreals des d'una caseta de fusta al mig d'un bosc i al costat d'un riu gelat sota l'escalfor del foc que vam haver d'encendre nosaltres mateixos per evitar passar fred.

Aurora boreal a Lapònia (fotografia: Niccolò Sala, @nsala_photo)

Un altre dels moments especials va ser el solstici d'estiu. Pels finesos és un dels dies més importants de l'any, on les nits són clares i és tradició anar a les cases del bosc a passar uns dies en família. Nosaltres vam anar d'excursió en un parc nacional i vam poder gaudir dels dies sense nit envoltats de natura just abans de tornar ja cap a casa i posar fi a l'experiència.

En resum, ha estat una vivència molt enriquidora en l'àmbit personal i formatiu que recomanaria a qualsevol estudiant que tingui ganes de conèixer món i maneres diferents de funcionar i viure el dia a dia.

Sol de mitjanit.

Bombolla Immobiliària 2.0

BERNAT POUS

El 2008, mentre milers d'analistes d'inversió, assessors financers i directius amb una pila d'anys a l'esquena sortien de les seus de Lehman Brothers i Bear Stearns d'arreu del món, preocupats perquè, de sobte, no tinen feina – el sector de la construcció a la Cerdanya seguia produint i col·locant ciment a un ritme vertiginós.

Això no obstant, l'època “*de les vaques grasses*” tenia els dies comptats. Les hipoteques *sub-prime* que bancs americans concedien, venien i compraven van resultar ser d'inferior qualitat que la que hom assumia, i quan els deutors d'aquestes hipoteques van començar a fer fallida, els bancs americans van descobrir forats de molts bilions de dòlars als seus balanços.

En executar una hipoteca, el banc explota el bé hipotecat per recuperar la seva inversió (normalment, mitjançant una venda). Per tant, en concedir una hipoteca, el banc assumeix el risc que l'explotació del bé hipotecat no compensi el crèdit impagat. Normal-

ment, la morositat és d'un 5%, i la venda del bé hipotecat compensa l'impagament. Malgrat això, el 2008 no va ser un any normal, perquè la morositat va arribar al 28%. Això va comportar que milions de cases entressin, totes alhora, al mercat. L'oferta immobiliària superava amb escreix la demanda, de manera que el preu de l'habitatge es va desplomar: va esclatar la bombolla immobiliària.

Un any més tard, la crisi va arribar a Europa. Una situació similar respecte les hipoteques concedides, i el declivi d'inversió estrangera i de comerç amb els Estats Units van condemnar el sector immobiliari espanyol.

A la Cerdanya, des de llavors, moltes de les empreses promotores, de construcció, i també d'electricitat, llauneria, pintura i jardineria han tancat, i les que segueixen obertes no treballen tant com ho havien fet.

Ara, però, ens trobem davant d'un canvi de paradigma, on una confluència de factors apunta que el preu de l'habitatge, a la Cerdanya, no deixarà de créixer.

Factor 1. Teletreball

Cada cop més empreses implementen models de treball en remot, sigui parcialment o completa, de manera que és d'esperar que la Cerdanya rebi un influx de població en edat de treballar.

Factor 2. Resurrecció de la segona residència

Els repetits confinaments que hem experimentat han fet que tornem a valorar la importància de les segones residències, i de tenir camp per córrer; més que no pas fer unes vacances decadents a un lloc diferent cada estiu.

Factor 3. Noves formes de turisme

El desig de tenir camp per córrer no es limita a decisions preses pel llarg termini, com ara comprar una segona residència. També canvien els patrons de consum en les vacances puntuals: mentre que el 2020, les reserves d'AirBnB es van desplomar a Barcelona (-74%), Lisboa (-71%), Amsterdam (-67%) i a gairebé totes les ciutats del món, a les destinacions rurals i menys convencionals van augmentar. A Cornwall (una regió idíl·lica de mar i muntanya al sud d'Anglaterra), per exemple, van augmentar un 10%.

Em consta que a la Cerdanya ja hi ha uns quants projectes de blocs de pisos turístics esperant l'aprovació dels respectius ajuntaments.

Factor 4. Immobles com a reserva de valor

Durant l'última dècada els tipus d'interès han fet pràcticament inviable la inversió en renda fixa, i en els darrers 18 mesos les borses mundials han experimentat una revalorització que desafia els límits de la lògica. Les inversions alternatives tornaran a ser una part fonamental de les carteres de la majoria d'inversors al món, i en especial la inversió immobiliària, que històricament ha permès obtenir rendibilitats d'entre un 5-10% sense assumir riscos excessius.

pisos i cases, i per tant també dels lloguers. La pujada de preu de l'habitatge planteja dos riscos per la Cerdanya, un per al que fa a la demanda de l'habitatge i l'altre per al que fa a l'oferta.

El primer risc és que o bé quedi limitat l'accés a l'habitatge, o bé la majoria de nous propietaris es vegin forçats a contraure deutes desaconsellables per a poder pagar cases o pisos a preus prohibitius. Ja sabem com va acabar això, el 2008.

I el segon risc és que el teixit productiu de la comarca torni a enfocar-se completament al sector de la construcció. Això dificultaria molt que es desenvolupi (econòmicament) la comarca, i ens deixaria molt vulnerables una vegada la demanda d'habitatge caigui. A més, la construcció és una activitat que hauria de ser secundària en una economia, ja que no atrau treballadors qualificats i té una demanda limitada. Finalment, seria un desastre ecològic per la vall, que cada cop s'assemblaria més a Andorra: una regió-dormitori, construïda fins a les entranyes.

Aquest augment de la demanda, unit a l'oferta limitada d'habitatge, comportarà que pugin els preus de

Viatge al nord de Navarra

MIQUEL LLIMONA

Coves de Zugarramurdi.

La pandèmia ens ha tornat la curiositat per l'entorn proper. Potser ha estat l'única cosa bona que ens haurà deixat. El tancament de les fronteres, les innombrables dificultats burocràtiques per desplaçar-se a altres països ens ha fet substituir els viatges a indrets remots i pintorescs, dels quals moltes vegades tornàvem sense haver comprès gran cosa, per la descoberta de llocs que potser per tenir-los massa a la vora sempre deixàvem per una altra ocasió, sense adonar-nos de la gran bellesa i interès que atresoraven. O de les històries que mai no hauríem conegut si no haguéssim trepitjat aquelles terres.

Parlo per mi; aquest estiu he visitat les valls del Pirineu navarrès. La vall del Baztán, que l'escriptora Dolores Redondo ha posat de moda amb les històries de la inspectora Amaia Salazar. A Elizondo, el centre i la capital de la vall, es poden fer visites guiades i trepitjar la geografia familiar d'un personatge de ficció. A l'estanc, botiga de souvenirs i de premsa del poble es ven

la trilogia del Baztan en tots els idiomes imaginables. Em sembla que en el món en què vivim, on el consum de literatura acaba sent una moda de temporada, com els colors pastel o les sandàlies hawaianes, la inspectora Salazar aviat serà oblidada o substituïda per algun altre personatge que se sàpiga guanyar la simpatia mediàtica. Però no era d'aquestes novel·les negres del que volia parlar, sinó d'una història tan terrible com desconeguda que durant molts segles va planar sobre la vall del Baztan i alguns altres indrets del Pirineu navarrès i del que no s'ha escrit gran cosa: la història dels agotes o *cagots* en la terminologia provençal; unes gents que van arribar a aquests pobles entre els segles dotze i tretze. El seu origen es perd en el temps o es confon en la fabulació de les gents. Hi ha qui diu que eren càtars que fugien de la terrible persecució a què els sotmeteren els francs i el papat. Gent blasfema. També es diu que es tractava de bàrbars centre europeus, segurament eslaus, vençuts pels francs i fi-

nalment se'ls confon amb homes i dones fugits de les leproseries del sud de França, portadors de malalties i de desgràcies. Fos quin fos el seu origen, no van ser benvinguts i durant segles i segles, es calcula que la seva terrible situació no va acabar definitivament fins a mitjans del segle vint, estigueren sotmesos a discriminació, explotació, reduïts a la misèria i apartats de la resta de la societat com si fossin empestats.

El poble d'Arizcun és el que millor conserva la petja dels agotes. Els forçà a viure fora del nucli urbà, en el denominat barri de Bozate. Encara avui les cases d'aquesta banda del poble són més petites i estan amuntegades en un espai reduït. El temps les ha convertit en delicats xalets amb les finestres en flor, com algunes jueries ara arreglades i vistoses; però el passat que s'hi amaga és el d'uns habitacles insalubres, barraques mal construïdes i pitjor ventilades, amb carrers enfangats, allunyats de la resta del poble, on hi eren obligats a viure els agotes. Des de la seva arribada van ser confinats i apartats fora dels pobles, en indrets on ningú no volia viure. La discriminació es va abatre sobre ells encara que no eren ni d'una raça diferent ni professaven creences distintes de la resta de la gent. Fins a tal punt foren menyspreats que el seu nom, agote, ja constituïa per si mateix, un insult, i emprar-lo contra algú, era un crim que es penava amb una multa de vint-i-cinc lliures. Pío Baroja, que va escriure la major part de la seva obra en un casal de Bera de Bidasoa, que és la vall que corre paral·lela a la vall del Baztan, va descriure els veïns de Bozate com a tipus centre europeus o del nord, "*en nada parecidos a los vascos clásicos*" referint-se als seus trets facials. Potser aquesta descripció podria afavorir el seu origen vagament eslav, però en cap cas implica que els agotes fossin d'una raça diferent. Un tractat sobre la història dels pobles dels Pirineus datat l'any 1876, diu que tenien el cap gros i el cos raquític, cames tortes i goll. Es diria que està parlant dels habitants de les Hurdes quan la comarca fou declarada oberta pel rei Alfons XIII. La qüestió, però, és que aquells individus que segons sembla eren molt hàbils treballant la fusta, visqueren empobrits i humiliats en una comunitat que els menyspreava i obligava a recloure's en barris atrotinats, insalubres i amb les cases amuntegades. Eren forçats a cosir a la seva esquena un pedaç de tela vermella que delatava la seva condició d'agotes, com els jueus sota el nazisme. No podien beure aigua de les fonts, ja que es

considerava que l'emmetzinaven amb el seu sol contacte, ni criar bestiar ni tallar arbres. La mateixa Església els va mantenir apartats, fent-los entrar al temple per una petita porta lateral només per a ells, ja que no els era permès utilitzar la portalada principal. Tenien una pila baptismal pròpia; els era prohibit fer servir la de la resta de la gent o senyar-se amb aigua beneïta. La comunió els era donada amb pinces per tal que el capellà no els hagués de tocar. Se'ls impedia casar-se amb altra gent que no fossin ells mateixos, creant-se així a través el temps una comunitat endogàmica i molt tancada. No podien anar descalços, perquè l'imaginari popular pensava que cremarien la terra que trepitgessin; se'ls acusava de propagar malalties, de ser homosexuals, de matar infants.

Durant segles els agotes foren condemnats a una vida molt dura fora de la societat i plena de prohibicions. Ningú coneix del cert el motiu que dugué a discriminar-los d'aquella forma. Una comunitat condemnada a malviure a causa d'un pecat original del qual, al cap del temps, ningú recordava l'abast. Un dolor que durà fins ben entrat el segle XX quan la porta de l'església per la qual havien d'entrar, la denominada Agoten Athea, fou tapiada i es permeté a aquella gent entrar per la mateixa porta que entrava la resta de població.

Navarra és un país que va remuntant dolçament dels ocres i grisos del centre i del sud, dels rostolls estivals més propis d'Aragó o fins i tot del nord de Castella, cap al verd vivíssim de les valls pirinenques, de les prades, de les humides fagedes travessades per rius, boiroses i desdibuixades. En remuntar les carreteres que menen cap als poblets de muntanya on encara quasi només es parla euskera, vaig tenir la impressió de viatjar a l'encontre d'un passat fugitiu i esborradís. I no només per la sonoritat antiga de la llengua que es remunta a un temps ignot, anterior a les arrels que formen el nostre llenguatge, sinó també perquè la història ha deixat en aquestes valls una estela d'aïllament, de dolor, que ens és molt desconeguda. La història no tracta els episodis d'una forma igual, ni amb justícia. Alguns fenòmens històrics queden enterrats en l'oblit o acaben convertint-se en llegenda, sobretot quan es tracta de la història dels perdedors. És el cas dels agotes.

Poquíssim s'ha escrit sobre aquestes gents i la forma en què foren tractades per la resta de la població

d'aquelles valls remotes. Tampoc queden gaires records dels agotes. El més important i l'únic tal vegada: el parc museu Santxotena amb escultures de fusta tallada a l'aire lliure en un camp de gespa verdíssima. Xavier Santxotena, que es diu descendent dels agotes, els ret així homenatge a ells, al seu sofriment i a la seva habilitat per treballar la fusta i construir els artesanats dels sostres de palaus i esglésies. Una única veu que parla per molts anys de sofriments i de dolor.

Seguint la carretera que du a França i ja molt a la vora d'una frontera més aviat fictícia, es troben les coves de Zugarramurdi. Conegudes també com la catedral de l'Àquelarre, són més que pròpiament una cova, un túnel immens excavat en la pedra per un rierol que les creua i que s'anomena riu de l'infern (infernuko erreka). Diu la llegenda que en aquell indret se celebraren les més concorregudes reunions de bruixes i bruixots, presidides pel cabró o el boc que era en realitat una transmutació de Satanàs, del dimoni o l'Àngel Caigut. En elles els iniciats reneguen de Jesucrist i de la Verge Maria i prometen no esmentar-los, alhora que adoren el Diable en la forma del boc. A partir d'aquí la festa es desenfrena: hi ha balls, sacrificis de nadons, orgies, ingesta de carn humana. Les bruixes o sorgines arriben a l'Akelarre volant pels aires, després d'haver-se empastifats amb un ungüent miraculós. Allí juren i perjuren fer mal, arruïnar els sembrats, remoure les aigües i provocar naufragis i tempestats, sembrar malalties. Aquesta és la versió que s'ha fet famosa i la que es pot veure en una sèrie de quadres de Goya anomenats Akelarre.

Sempre és difícil separar la fantasia de la realitat, però el temps ens diu que una part del que succeïa era degut a la misèria, a l'analfabetisme i a la ingesta d'herbes al·lucinògenes. Hi ha necessitat d'escapar d'una vida grisa i miserable, fruit de l'aïllament dels pobles pirinencs que propicia les enveges entre veïns i els odis atàvics. Sense anar més lluny i com a prova de la gran quantitat d'imaginació que es posa en l'explicació dels fets: el mateix nom d'Akelarre, es tradueix normalment com "el prat del boc". Del diable disfressat de cabró. Però estudis recents del dialecte navarrès, diuen que Akelarre podria significar també el prat de l'herba alta; cosa que provaria que en definitiva era una reunió d'homes i dones en un prat, probablement assaonada amb al·lucinògens i alcohol, però sense cap reminiscència satànica.

Es diu també que la bruixeria constitueix una reacció contra les tradicions cristianes, tals com les processons, santificacions, etc. que tenien poca utilitat contra les malalties del bestiar i les dels homes, les males collites, la mort prematura de les criatures. Si els remeis que l'Església els donava no servien, per què no cercar-los en algun altre lloc, encara que fos d'amagat? Quantes vegades les trementinaires, que transmetien el coneixement de les herbes remeieres, no foren acusades de bruixeria, per l'únic delicte de curar malalts?

El procés contra les bruixes de Zugarramurdi, que afectà pràcticament tot el poble, va ser seguit pel Tribunal de la Santa Inquisició de Logroño. Amb la intenció de donar exemple i extirpar aquella malura que s'havia estès per les valls, hi van ser inculpats criatures, dones, homes, gent gran, capellans. No se sap ben bé quanta gent passà per les masmorres de la Inquisició ni quantes persones confessaren haver practicat la bruixeria, haver adorat el Dimoni en la forma d'un boc, o haver causat mal als seus veïns. Però és que les confessions, com era habitual en aquella època, foren arrencades sota tortura o sota promeses de llibertat. El sistema remou avui les consciències, però hem de pensar que en el segle disset, aquesta confessió era considerada prova vàlida en un procediment judicial, fos de la inquisició o del braç secular, de la justícia divina o la justícia humana, i no fou fins a la meitat del segle divuit que Beccaria en el seu llibre "Dels delictes i les penes" abominà de la utilització del turment com a prova fefaent.

Així, la Santa Inquisició va ordinar un procediment multitudinari contra les gents de les valls de Navarra i més pròpiament del poble de Zugarramurdi, en el que foren acusats i inculpats dels més estrambòtics delictes de tracte amb el Diable, criatures que confessaren haver assistit a l'Akelarre i haver vist el dimoni, homes i dones que es reconegueren bruixes profanadores del nom de Jesucrist i adoradores del Diable. I moltes més confessions que la tortura i la por van propiciar en el que probablement fou el procediment inquisitorial contra pràctiques de bruixeria més gran que mai s'hagi produït a Espanya i que acaba amb un aute de fe celebrat a Logroño, amb la presència de trenta mil curiosos, on es cremaren dotze bruixes i bruixots vius i sis en esfinx, ja que havien mort durant els interrogatoris.

L'inquisidor Juan Valle Albarado que visità acompanyat d'un intèrpret d'eusquera, les valls navarro pirinenques, poc temps després de la celebració de l'acte de fe, per esbrinar el motiu pel qual aquelles terres produïen tal quantitat de bruixes i bruixots, concloué que tot havia estat una farsa. Que la majoria de les acusacions no tenien cap més fonament que la por a la tortura o la promesa de perdó. Interrogà alguns dels confessos penedit, i tots es desdigueren del que havien declarat. Cap criatura havia estat en un aquelarre, cap dona vídua havia tingut tracte carnal amb el Dimoni, ni ningú havia

acudit a les reunions satàniques volant. Tot havien estat amenaces, maltractaments, incomprensions lingüístiques (perquè els interrogatoris es feien en castellà amb un intèrpret i es transcrivía el que l'inquisidor comprenia o deia), terror, dolor.

A molts dels encausats se'ls rehabilità. A d'altres ja no s'hi fou a temps. Però per anys i anys se semblà en aquelles valls la basarda, la desconfiança entre les gents i el silenci de la por.

Tant les cròniques dels agotes com la de les bruixes de Zugarramurdi segueixen allí, esperant que la història els faci justícia algun dia.

Entrevista al Jordi Alís, corredor i esquiador de muntanya

ENRIC QUÍLEZ

El Jordi Alís Sanchez té 26 anys. Va néixer i estudià a la Seu d'Urgell. Actualment resideix a Font-romeu. És corredor i esquiador de muntanya. Pel que fa a les curses de muntanya, va ser el guanyador de la Copa del món Pirin Extreme, 4t al Campionat del món Comapedrosa Sskyrace, 6è al Campionat del món Gorbèia Suzien. Pel que fa a l'esquí de muntanya: 13è al Campionat del món de llarga distància (Pierra Menta) i Guanyador de la Copa Espanya 2021. A part de l'esport, li agrada la fotografia, mirar una bona sèrie i de tant en tant, llegir algun llibre.

Com vas entrar en el món de l'esquí i de les curses de muntanya?

Gràcies al centre de tecnificació d'esquí de muntanya de la FEEC (CTEMC), el 2013.

Quina és la teva formació?

He estudiat ADE en anglès a la UPF i actualment estic acabant el grau d'STAPS a Font-romeu.

Com és la teva jornada diària habitual? Requeix molt sacrifici?

Intento que sigui el més ordenada i menys estressant possible, per centrar-me en cada moment del dia en la tasca que he de fer, sigui estudiar o entrenar. Per descomptat també hi ha moments de desconexió. No m'agrada parlar de sacrifici, tot i que no sempre es pot fer el que un voldria; al final estic fent el que a mi m'agrada i m'omple.

En quins llocs sols entrenar?

La majoria dels entrenaments són al voltant de la Cerdanya, més concretament entorn de Font-romeu.

Què és el que més t'agrada de la muntanya i del contacte amb la natura?

La sensació de desplaçar-me en llibertat i poder esprémer el cos al màxim en el seu medi natural.

Alguna anècdota de les teves sortides per la muntanya?

L'any passat em va invertir una vaca durant un entrenament. Per sort no va comportar cap lesió greu.

Creus que la muntanya està molt massificada?

Crec que avui dia manté un bon equilibri entre natura i industrialització, no trobo que estigui massificada, cal veure com evoluciona en els anys vinents.

Viatges molt?

Últimament sí, sigui per concentracions d'entrenament o per competicions.

Quin és l'èxit de la teva carrera esportiva del qual estàs més satisfet?

Em sento molt satisfet de poder ser competitiu en l'àmbit internacional en dues disciplines com són l'esquí de muntanya i les curses de muntanya. Per mi és

un èxit aquesta polivalència.

I què és el que no has aconseguit encara i t'agradaria molt aconseguir?

Aquest any he aconseguit la meua primera victòria en una copa del món de Skyrunning. Sé que en esquí de muntanya és força més complicat, però assolir un podi en el circuit internacional és un objectiu que m'agradaria aconseguir.

El món de la competició en què et mous és eminentment competitiu o és més aviat solidari?

Competitiu.

El món de la competició, a part d'una bona forma física, requereix, suposo, una certa formació psicològica?

Cada cop dono més importància a les aptituds mentals i a estar mentalment preparat per cada cursa. Per rendir al màxim es necessita una harmonia completa entre cos i ment. Per mi, l'aspecte mental és el 50% necessari per competir, l'altre 50% depèn de la forma física.

Quina és la teva relació amb la Cerdanya i el Pirineu?

Tinc un vincle especial amb la Cerdanya, em sento connectat amb tot el que l'envolta i m'encanta l'ambient que s'hi respira.

Es pot viure de la teva professió?

Sí, però no és gens fàcil. Actualment jo no en puc viure al 100%, tant el "trail" com l'"skimo" segueixen essent esports minoritaris. Les ajudes són molt escasses i els contractes amb espònsors rarament són suficients per poder fer de la teva passió la teva professió. No només es necessiten resultats excepcionals, sinó també una bona visibilitat a les xarxes socials: el professionalisme és molt exigent.

Quins són els teus plans de futur?

Seguir competint i esprement-me al màxim, fins que el cos i la ment ho permetin.

Lliurament dels premis Josep Egozcue i Sebastià Bosom-Vila de Puigcerdà 2021

Dissabte, dia 4 de setembre del 2021, a les 21:30 hores, al **Cerdanya Ecoresort de Prullans**, va tenir lloc el lliurament del **Premi Sebastià Bosom 2021-Vila de Puigcerdà** i del **Premi Josep Egozcue-Vila de Puigcerdà**.

El **Jurat** del **Premi Josep Egozcue-Vila de Puigcerdà** va determinar concedir aquest guardó enguany al **Sr. Joan Muntané i Bartra** per la realització de diversos estudis pioners d'etnobotànica cerdana, així com sobre diverses plantes medicinals de la comarca.

El Jurat del **Premi Sebastià Bosom-Vila de Puigcerdà** va proclamar:

- **Guanyador**, a **Pau Bombardó Campillo**, pel treball "**Jocs Olímpics d'Hivern a la Cerdanya. Èxit o fracàs?**", dotat amb 600 euros, un lot de llibres de Cerdanya i trofeu commemoratiu.

- **Accèssit**, a **Pol Trilles Sánchez**, pel treball "**El consum televisiu a la Cerdanya**", dotat amb 300 euros, un lot de llibres de Cerdanya i trofeu commemoratiu.

Els premis es van atorgar en el sopar de gala a **Prullans**, on a part dels premiats, hi varen assistir també els guanyadors de l'any anterior, ja que no es va poder celebrar el sopar de gala el **2020** degut a les restriccions imposades per la pandèmia.

Premi Josep Egozcue.

Premi Sebastià Bosom.

D'esquerra a dreta: Enric Quílez, Joan Muntané, Albert Planella i Àlex Rubio (Foto: Gael Piguillem)

D'esquerra a dreta: Enric Quílez, Pau Bombardó, Albert Planella i Àlex Rubio (Foto: Gael Piguillem)

D'esquerra a dreta: Enric Quílez, Pol Trilles, Àlex Rubio i Albert Planella (Foto: Gael Piguillem)

DOSSIER:
**LA VEGUERIA
DE L'ALT PIRINEU
I ARAN**

L'Alt Pirineu en la cruïlla

JOAN GANYET I SOLÉ

Andorra.

El Pirineu és marginal a Europa. L'Alt Pirineu és marginal a Catalunya. A aquest 1% de la població que ocupa el 20% de la superfície del Principat, se li ha encomanat el poc edificant rol de reserva de paisatge més o menys verge on els urbans van de vacances o de cap de setmana a curar les seves cabòries. La veritat nua és que la Generalitat no té projecte per al Pirineu, i també que la manca d'unitat dels pirinencs els impedeix acordar un full de ruta comú a presentar a les instàncies polítiques i econòmiques amb poder de decisió. En això, el comarcalisme, versió contemporània del localisme, hi té una part molt important de culpa: si l'1% de catalans no són escoltats, com poden fer sentir la seva veu el 0,2% o el 0,3% de cadascuna de les comarques? Només poden arreplegar les molles que queden del banquet.

És veritat que al Pirineu neixen força iniciatives endògenes de caràcter econòmic i cultural, la majoria

molt meritòries, però de reduïda dimensió i ben sovint descoordinades, conseqüència de la manca d'un projecte comú de caràcter estratègic. El Pirineu ha patit, pateix, i si no s'hi posa remei, patirà una terrible sagnia de joves talents que han hagut d'emigrar als grans centres urbans, el que comporta una pèrdua constant d'energia i de substància grisa que no és compensada de cap manera.

Què caldria fer per a revertir la situació? Se m'acudeixen tres línies d'acció complementàries, que no n'exclouen evidentment moltes altres. No hi ha solucions màgiques, però així no es pot continuar.

a) Vista la persistent feblesa del teixit social pirinenc, és peremptori reforçar-lo. I això a curt i mitjà termini només serà possible afavorint una immigració qualificada. L'evolució dels esdeveniments els darrers anys –la pandèmia ho ha demostrat a bastament– ens

ofereix una eina potent: internet. El treball a distància apareix, ara sí, com una possibilitat realista. Professors, funcionaris, economistes, escriptors, tècnics diversos, poden treballar i viure al Pirineu, mantenint contacte físic un o dos dies per setmana amb la gran ciutat. Si cada any un miler de professionals urbans i les seves famílies s'instal·lessin a la muntanya, al cap d'una dècada ja es notaria el reforçament i el rejuveniment del seu teixit social, i haurien aportat aquell escrit crític necessari per al progrés de les societats, que en bona part s'ha perdut entre els resignats pirinencs. Aquests nous residents comprovarien ben aviat que no és el mateix viure-hi tota la setmana, fer ús de la sanitat local i escolaritzar-hi els fills, que passar-hi uns dies a l'any a la segona residència, però sadollarien la seva il·lusió "d'estar prop de la natura".

b) L'Alt Pirineu i Aran és veí immediat del Principat d'Andorra. Andorra, amb 80.000 habitants, té més població i una superfície exigua de només 460 km², que dificulta el desenvolupament equilibrat de les seves potencialitats. Una imaginativa simbiosi, en la que tothom hi surt guanyant, és possible entre Andorra i el Pirineu català. Una *Àrea Econòmica Especial Andorra-Pirineus*, reconeguda en l'actual procés de negociació entre Andorra i la Unió Europea, seria un pas formidable en la bona direcció: una zona de prosperitat compartida Alt Pirineu-Andorra-Ariège. Així ho han demanat 300 persones significatives dels tres territoris en un manifest recent.

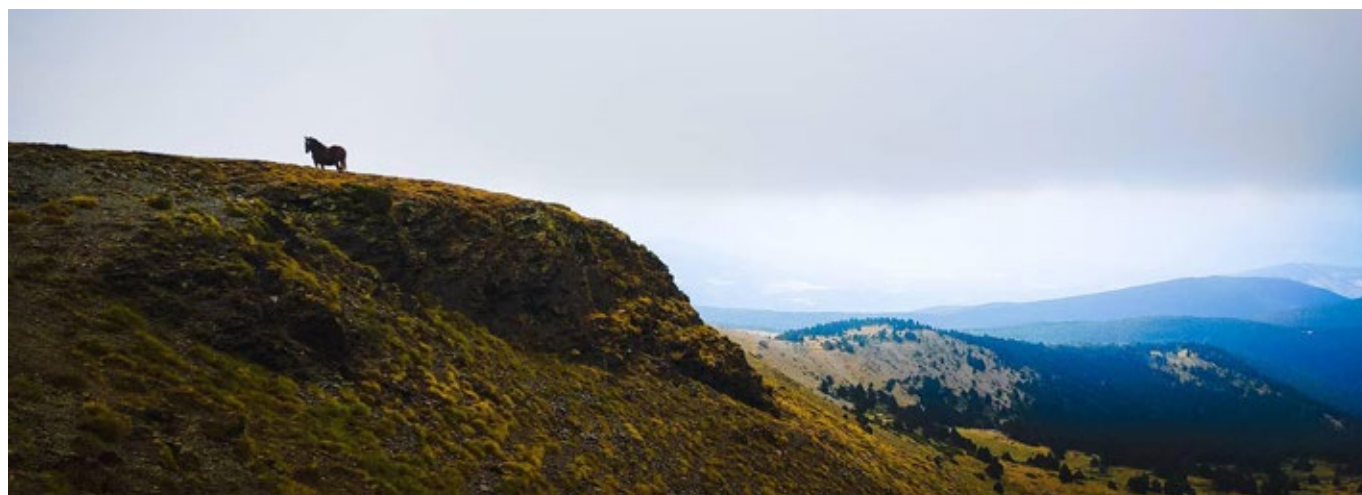
L'*Àrea Econòmica Especial Andorra-Pirineus* conferiria a aquesta zona de muntanya europea en la vertical Tolosa-Barcelona una personalitat específica, la dotaria d'un il·lusionador projecte de futur per a la joventut, i tindria tots els números per a ser el

vaixell-insígnia del conjunt de la serralada a tot el món: un pas imprescindible per començar a sortir de la marginalitat.

c) Què hauria de fer la Generalitat? La Generalitat s'hauria de creure la Vegueria de l'Alt Pirineu i Aran, i actuar en conseqüència. Després d'anys d'inacció, si no de retrocés, la Generalitat hauria de completar la xarxa de Delegacions dels diversos Departaments del Govern al Pirineu, que s'havia encetat en el període progressista de 2003-2010 i que dissortadament es va estroncar; i hauria d'activar amb determinació la Llei d'Alta Muntanya que, presentada pel grup Socialista, els grups de l'Alt Pirineu i la Unió de pagesos, va ser aprovada al Parlament per unanimitat l'any 1983, i que ara dorm el somni dels justos. Hi és, però no hi és. Se l'ha convertit en una carcassa formal incapaç de generar polítiques concretes amb consignació pressupostària.

I, és clar, amb caràcter immediat el Govern hauria d'aprovar un programa especial de dotació de banda ampla a tots els nuclis poblats del Pirineu, i crear, en coordinació amb els ajuntaments, un servei d'acompanyament logístic a totes les famílies urbanes que volen instal·lar-s'hi. I per què no, una campanya de TV3 i Catalunya Ràdio per estimular el flux dels potencials nous residents.

No cal dir que l'Alt Pirineu és un tresor ecològic i paisatgístic, que es potencia cada dia que passa amb el canvi climàtic. Els pirinencs, més que discursos condescendents buits de contingut pràctic, necessiten més que mai un projecte sòlid de futur compartit entre ells i la resta dels catalans.

Un llarg camí: intentar el reconeixement de la vegueria de l'Alt Pirineu i l'Aran

AMADEU GALLART SORT*

Catedral de Santa Maria d'Urgell. La Seu d'Urgell.

FEM UNA MICA D'HISTÒRIA.

Per a mi tot comença als inicis dels anys 70, en activitats de cine club i de promoció de la llengua i la cultura catalanes. Al si d'organitzacions com la Federació Catalana de Cine-Clubs o de l'Òmnium Cultural, treballem i ens organitzem dins de l'àrea territorial de l'Alt Pirineu: sessions de cine-club al llarg de totes les nostres comarques —recordo amb especial emoció el cine-club de Puigcerdà—, classes de català, presentació del diari Avui, la Marxa de la Llibertat..., el que fou lògic aquells anys de transició política, de decaïment del franquisme i d'inici de la recuperació de les institucions catalanes, d'una societat dirigida per valors democràtics. Quina sort poder viure aquells moments en plena joventut, acompanyat de tants companys i

companyes, en la seva majoria joves com jo, d'altres en una maduresa excepcional com el cas del Pasqual Ingla.

La complexitat i la riquesa d'aquesta situació venen del fet que aquests moviments culturals es lligaven amb altres moviments reivindicatius. Per exemple, contra l'especulació urbanística —casos de la Vall de Boí i de Montferrer-Castellbó, entre d'altres. Aquesta visió territorial pirinenca, interrelacionada amb el que es feia a tot Catalunya, ens conduí cap als treballs de l'àmbit d'Ordenació del Territori del Congrés de Cultura Catalana, molt concretament cap a un moment emblemàtic, cap a l'Assemblea de la Seu d'Urgell, el dia 11 de novembre del 1976.

En aquesta assemblea es varen presentar una sèrie de ponències sobre el Pirineu. Les ponències eren: “La divisió territorial de Catalunya”, que tenia per secretari Lluís Espinós, de Sort. “Per què una divisió territorial”, com a secretari Joan Pous, de Bellver. “La incidència dels nous fets urbans en la divisió comarcal del 1936” i com a secretari, Joan Ganyet de la Seu. Vaig tenir l’oportunitat de ser coordinador d’aquest àmbit pel que fa a la sessió de la Seu. La preparació dels treballs de l’àmbit d’Ordenació del Territori va necessitar reunions per tot el territori altpirineu i aranès, des de la Cerdanya a l’Aran. De totes les actuacions esmentades van sorgir els Grups de l’Alt Pirineu —GAP—, que continuarien durant molts anys perseguint tossudament la cohesió institucional de la regió, apuntant sempre cap a una vegueria o regió administrativa pròpia.

L’embranzida va ser tan forta que, en relació estreta amb el grup de senadors de l’Entesa dels Catalans, s’arribaria a introduir a la Constitució espanyola la redacció de l’article 130, apartat 2, on es demana un tractament específic per a les terres de muntanya. També seria important la consecució d’una Ley de Agricultura de Montaña.

Cal també apuntar com a un gran èxit dels GAP l’aprovació de la Llei de Muntanya pel Parlament de Catalunya l’any 1983. A partir d’aquests moments la dinàmica política del territori es vertebrava a través de les institucions democràtiques i perd molt pes un moviment com els dels GAP, que es va diluint, sense desaparèixer, en la nova i desitjable complexitat institucional.

Els diputats altpirineus al Parlament de Catalunya, formats o influenciats pels GAP, obtindrien un protagonisme destacat, com és el cas de Joan Ganyet qui va fer una gran feina parlamentària de difusió de la problemàtica altpirinenca. El seguirien diputats com Jordi Ausàs, amb intervencions també molt destacades, i l’aranès Paco Boya. Cal esmentar una segona etapa de revifada dels GAP, als anys 1994, 1995 i 1996, quan tornaria a reivindicar-se amb força la identitat administrativa i cultural de l’Alt Pirineu. Recordo la presentació, la reiteració, de les reivindicacions dels GAP en una reunió on eren representats tots els grups parlamentaris catalans, el desembre del 1996. També el protagonisme dels GAP instant als grups polítics del Parlament de Catalunya una llei de creació de

l’Institut per a la Promoció i el Desenvolupament de l’Alt Pirineu que no s’aconseguiria, després de reiterats intents i de curioses maniobres d’aritmètica parlamentària, fins a l’any 2002.

DEFINIM EL TERRITORI DE L’ALT PIRINEU I L’ARAN.

Les comarques de l’Alt Pirineu, l’Alta Ribagorça, l’Alt Urgell, el Pallars Jussà i el Pallars Sobirà, la Cerdanya i el territori d’Aran, constitueixen una unitat territorial amb especificitat pròpia i que cal desenvolupar integralment. Voldríem, esquemàticament, donar-ne una sèrie de raons:

- Per raons demogràfiques —no arribem als 13 habitants per km².

- Per raons d’orografia de muntanya i de la preservació de la natura.

- Per raons d’agricultura d’alta muntanya i la seva vertiginosa reconversió, o més aviat desaparició.

- Pel gran pes del sector serveis en general.

- Per una excessiva dependència del sector de la construcció.

- Per no tenir un sector industrial arrelat —a diferència d’altres comarques de muntanya com el Ripollès, el Berguedà i la Garrotxa.

- Per la seva cultura específica conformada històricament pels espais d’alta muntanya.

- Per la urgent necessitat de formar part d’un espai administratiu pròpiament i íntegrament altpirineu —a diferència del Solsonès i del Ripollès, del Berguedà i la Garrotxa, més orientats cap a altres espais supra-comarcals.

- Per la seva potencialitat per ser una experiència administrativa pilot, innovadora.

- Per ser la pedra de toc de les polítiques de reequilibri territorial de Catalunya, més enllà de les fatigoses declaracions retòriques de diversos càrrecs institucionals.

Vull recordar les paraules d’una persona tan experimentada i coneixedora del territori pirineu com l’escriptor Joan Obiols: “... és clar que la muntanya, com la plana o la costa, és una realitat global i és lògica i positiu que neixin propostes i iniciatives que comprenguin tot el Pirineu català, i que hi hagi, a més, un diàleg fluid i obert a nivell institucional i privat entre la nostra muntanya i la

resta del Pirineu espanyol i francès, la qual cosa ens permetrà a tots participar en estudis, projectes i realitzacions. I en aquest sentit ja hi ha institucions, lleis i realitats. Però si bé el Pirineu com a concepte global és un, com a realitat concreta presenta lògicament, situacions diferenciades. Així, i dins del Pirineu català, les comarques de muntanya del Ripollès i la Garrotxa, dues de les comarques orientals de la nostra serralada, a més de la seva forta tradició industrial, una tradició que no han tingut l'Alt Pirineu i Aran, viuen inserides i de cara a les comarques gironines; alhora les comarques del Berguedà i el Solsonès miren i orienten la seva realitat cap a la Depressió Central més que no pas cap a les comarques del nord. És evident que aquestes quatre comarques que hem esmentat formen part de la muntanya catalana, i formen part, també, d'acord amb la seva situació i les seves característiques, de l'àrea que en el seu moment els va assignar el Pla Territorial de Catalunya”.

MARQUEM CRITERIS PER A LA VEGUERIA DE L'ALT PIRINEU I ARAN.

És important de tenir ben clar de bon començament que, quan parlem, en general, de la vegueria de l'Alt Pirineu i Aran parlem de la descentralització administrativa de la Generalitat de Catalunya —que també comprèn les delegacions territorials—, i de la institucionalització de la regió de l'Alt Pirineu —i en les condicions que siguin convingudes, de l'Aran. És evident que la temàtica provincial, l'administració de l'Estat, les diputacions, hauran d'anar-se acoblant, esperem, a la nova i desitjada ordenació territorial. Ser més ambiciosos i dibuixar un mapa administratiu més nítid, retardaria excessivament la realitat de la implantació

de la vegueria. Recordem la ja llunyana experiència de la Comissió Roca—any 2000. Malgrat que va assolir una sèrie de conclusions ben interessants, va caure en l'error de voler plantejar i solucionar gairebé tota la temàtica territorial: vegueries, comarques i municipis. L'enrenou va ser tan formidable que va impedir, a part d'altres voluntats polítiques, d'avançar substancialment en el tema. Proposariem, doncs, cinc criteris axials per al tema que ens ocupa:

Un primer criteri seria el del **reequilibri territorial**, que ha de continuar sent bàsic per a una correcta ordenació territorial. La primera justificació, si cal, de la formació d'una vegueria de l'Alt Pirineu rau, doncs, en la necessitat, si més no en la prioritat, d'una Catalunya equilibrada territorialment.

Un segon criteri seria el del **principi de subsidiarietat administrativa**, és a dir, apropar al màxim l'acció administrativa al ciutadà; que el ciutadà pugui realitzar la gairebé totalitat de relacions administratives, com a mínim les que són competència de la Generalitat, a la seva pròpia comarca. Desmuntem d'una vegada l'argument pervers que el ciutadà d'Isona haurà d'anar a fer gestions a Puigcerdà, o a Vielha o a la Seu. No, no s'hauria de moure de l'àmbit geogràfic de la seva pròpia comarca!

Un tercer criteri —gosem qualificar-lo de fonamental—, seria el d'una **nova experiència en l'administració del territori**. Hauríem de superar la temptació de reproduir en petita escala les estructures administratives de les actuals províncies, al nostre cas les de Lleida o de Girona. Ens hauria d'interessar un altre model administratiu basat d'entrada en la descentralització per comarques. És en aquest sentit que, per exemple, ens hem de plantejar el tema de les delegacions territorials del govern de la Generalitat, repartint-les de manera enraonada i ponderada segons les possibilitats i característiques de cada centre comarcal. En la nostra opinió seria poc productiva tant l'assignació d'una capital única, cosa que en certa manera ja va fer avortar el projecte pirinenc del mateix Pau Vila, com una distribució mecànica del tipus tantes comarques tants caps de servei. Sobretot, racionalitat per damunt de sentiments. Difícil però no impossible.

Un quart criteri, també fonamental —quin no?— seria el de la **configuració d'una nova definició de funcionari territorial**. El mateix director o cap de

servei de cada delegació governamental, o de la mateixa vegueria—i gosaria dir, dels seus subordinats més qualificats professionalment—, hauria de tenir una gran mobilitat i un acusat esperit de dinamització social i econòmica: al cas que radiqués formalment a Puigcerdà, hauria de desplaçar-se continuadament i regularment per totes les capitals de comarca. Els mateixos funcionaris haurien d'adoptar una certa *multifuncionalitat*, és a dir, saber fer front a temes diversos del seu departament situant-se a anys llum d'aquell treballador públic només especialitzat en un o pocs temes. Adoptar, doncs, un esperit generalitzat de *finestreta única*, fins on fos possible i en tot cas, a cada comarca.

I un cinquè criteri seria el de **simplificar al màxim la implantació administrativa de la vegueria**. Aquest és un tema complex i de molta densitat tècnica. Com a idea potser es podria apuntar la de mirar de lligar-la amb la redefinició del paper dels Consells Comarcals i d'aprofitar al màxim les infraestructures ja existents. Hem d'evitar l'acusació reiterada de creació innecessària de places de treballadors públics. Acusació ben curiosa, perquè es fa al lloc on més es necessiten. Masoquisme?

ANOTEM L'EXPERIÈNCIA D'UN MANIFEST UNITARI: ANY 2005.

Aquest manifest fou el resultat del debat i de la recerca de consens entre representants de partits polítics, entitats i ciutadans de l'Alt Pirineu durant gairebé un any. No fou gens fàcil d'aconseguir-lo perquè llavors les posicions eren també força contraposades. Avui dia ja és tan sols una altra mostra d'una voluntat llargament expressada — tret no gens menyspreable—, d'un desig que esperem que ben aviat es converteixi en realitat.

Aquí el teniu, resistint el pas del temps —setze anys ens contemplen—, com la cançó, com una petita *Puerta de Alcalá*:

Els sotasignants, com a representants de Partits Polítics amb implantació a les comarques de l'Alt Pirineu i com a ciutadans i representants d'entitats de les comarques de l'Alt Pirineu, manifesten el seu acord amb els següents punts:

1er.-La implantació d'una divisió política i

administrativa pròpia que compregui les comarques de La Cerdanya, l'Alt Urgell, el Pallars Jussà, el Pallars Sobirà, l'Alta Ribagorça.

2on.-Respectar l'acord que sorgeixi de les negociacions entre les institucions araneses i el govern de la Generalitat referent a la vinculació del territori d'Aran amb la vegueria de l'Alt Pirineu.

3er.-El fet que la defensa seriosa del principi de reequilibri territorial passa obligadament a l'Alt Pirineu, en els termes establerts al punt primer, per la creació de la vegueria o regió administrativa pròpia.

4rt.-El gran avenç que per al conjunt dels pirinencs representarà el fet de comptar amb la implantació administrativa directa dels serveis de la Generalitat de Catalunya.

5è.-La consecució de la proximitat administrativa al ciutadà ha de significar que la pràctica totalitat de les gestions amb els organismes oficials que depenguin de la Generalitat de Catalunya pugui fer-se íntegrament a cada comarca.

6è.-La necessitat d'impregnar la nova administració d'un esperit de promoció i servei arrelada a les necessitats específiques del territori i fer viable el principi d'una administració capaç de desplaçar-se cap al ciutadà i no al contrari.

7è.-Atesa la configuració policèntrica de l'Alt Pirineu, la nova organització territorial de Catalunya tindrà com a referència els criteris d'equilibri territorial i la necessària descentralització de l'administració de la Generalitat en el conjunt de les valls que la conformen, en el moment de configurar la nova vegueria.

8è.-La formació de personal al servei de l'administració de l'Alt Pirineu adaptat a les necessitats d'aquests territoris i amb capacitat i vocació suficients per responsabilitzar-se de diverses temàtiques. Igualment, la necessitat de simplificar al màxim la implantació administrativa de la Generalitat de Catalunya tot relligant les diverses actuacions amb la remodelació o l'adaptació dels serveis ja existents als Consells Comarcals.

9è.-El manteniment de l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran com a organisme assessor i de desenvolupament que contempli la participació de les administra-

cions locals i de les organitzacions polítiques en la presa de decisions que afectin l'Alt Pirineu, fins que la vegueria no estigui plenament institucionalitzada.

10è.-Sol·licitar al Govern de la Generalitat de Catalunya que promogui la urgent creació a les comarques de l'Alt Pirineu dels llocs de Delegat del Govern i dels diferents Directors Territorials mitjançant les accions governatives i parlamentàries que hi corresponguin, sense deixar de donar total suport a les importantíssimes actuacions territorials que en un futur pròxim hagi de suposar el nou Estatut d'Autonomia per al nostre país i per a les nostres comarques.

11è.-Sol·licitar que la futura vegueria de l'Alt Pirineu sigui circumscripció electoral a la futura llei electoral de Catalunya tot respectant el que s'ha explicitat al punt primer.

A l'Alt Pirineu, setembre del 2005.

Comissió per a la Vegueria de l'Alt Pirineu:

1-Xavier Pont i Jordana.

Representant CDC.

2-Jaume Bertran Minguell.

Representant ERC.

3-Amadeu Gallart Sort.

Representant ICV.

4-Joaquim Llena Cortina.

Representant PSC.

5-Antoni Plans Lladós.

Representant Depana.

6-Joan Obiols Puigpinós.

Representant Col·lectiu Pirineus Culturals.

7-Àngel Portet Boixareu.

Associació Internacional Raiers.

tre mantinguem la situació administrativa de territoria de província que compta a més amb grans debilitats econòmiques, demogràfiques i d'equipaments. Jordi Borja, urbanista de gran prestigi, diu en el seu llibre *La ciudad conquistada*: "Qualsevol política territorial destinada a reforçar la identitat i la cohesió d'una àrea amenaçada per la decadència o la marginació necessita una certa capacitat d'autogovern. No només per promoure polítiques públiques, sinó també per expressar-se, per negociar, per confrontar-se amb els poders polítics d'àmbit superior... Avui toca redefinir els mapes d'organització del territori... Les formes d'autogovern per a l'Alt Pirineu, la Plana de Lleida, la regió metropolitana de Barcelona o les Terres de l'Ebre no tenen per què ser idèntiques".

Il·lustració Maria Rius

I, FINALMENT..., UNES CONCLUSIONS!

El redreçament de la situació de l'Alt Pirineu i Aran ha de passar evidentment per una multiplicitat d'actuacions en profunditat. Però és difícil que es facin men-

No tenim cap dubte que la nova capacitat d'autogovern representada per la Vegueria de l'Alt Pirineu i Aran, és avui imprescindible i necessària. La Vegue-

ria ens ha de permetre la potenciació del territori en tres grans vies. La primera és la millora de les inversions públiques en equipaments i en gestió administrativa. La segona és la potenciació dels papers dels ajuntaments de muntanya en el sentit abans esmentat. La tercera és la d'incentivar la inversió econòmica en un feliç maridatge de la inversió pública, a través dels pressupostos, amb la iniciativa privada. Cal recordar el paper inversor i d'empresa pública que ja han jugat els municipis altpirinencs *grans*, poblacions en què les *empreses* amb més treballadors, les més estratègiques, acostumen a ser les públiques: els mateixos ajuntaments, els consells comarcals, els CAP, els equipaments residencials i d'ensenyament, etc., etc.

Sovint s'han produït a les nostres comarques estudis i debats amb llistats de solucions per als problemes, individualitzats comarcament. Això no deixa de ser bo perquè es manifesta una dinàmica positiva de preocupacions per les realitats més immediates. No ens enganyem, però, el gran repte, la gran necessitat, del present o del futur immediat és que sapiguem alçar les nostres reivindicacions a l'àmbit d'una regió catalana, a l'àmbit de la Vegueria de l'Alt Pirineu i l'Aran. Cal aconseguir aquella *veu pròpia* que reclamava el Pla Territorial de l'Alt Pirineu i Aran del 2006. És molt

important que els altpirinencs i els aranesos creguem en nosaltres mateixos i fem un plantejament polític seriós de què podem obtenir amb una administració pròpia, que creguem que el somni de poder desenvolupar amb autonomia aquesta part del país pot ser realitzable.

No perdem mai l'esperança. A més, la Llei 30/2010 de Vegueries, va ser aprovada pel Parlament de Catalunya i és, avui, vigent. La nostra lluita mereix, si més no, de ser coneguda per una gran majoria dels residents a l'Alt Pirineu i a l'Aran. El que es decideixi de fer ja pertany a la voluntat col·lectiva. Seria ben incongruent que un país com Catalunya que tant malda i ha maldat per aconseguir una personalitat política pròpia, oblidés el tema territorial pel que fa referència a la seva estructuració interna. Però siguem optimistes, les contradiccions generen sovint una dinàmica constructiva i eficaç. Aquest hauria de ser el nostre camí.

**Economista.*

És viable la vegueria de l'Alt Pirineu?

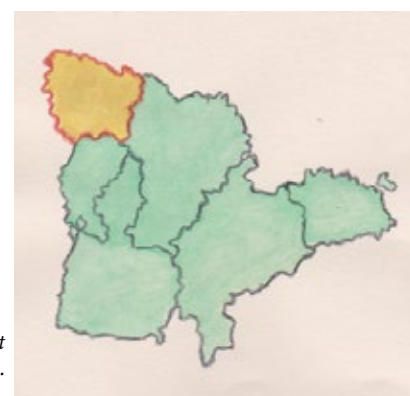
GUILLEM LLUCH TORRES

Tremp.

Primer de tot cal dir que qui escriu aquestes ratlles és un ferm defensor de la creació d'institucions pròpies que englobin el conjunt de l'Alt Pirineu -i l'Aran sempre que ho vulgui- per tal de dotar-lo de personalitat pròpia, representar millor els seus habitants i gestionar de forma més propera i adequada el bé comú. En diverses ocasions he reclamat la necessitat de recuperar el desplegament efectiu del govern de la Generalitat a l'Alt Pirineu i Aran. Cal que el nostre territori s'equipari a altres, com les Terres de l'Ebre o la Catalunya Central i disposi, no només d'un delegat territorial, sinó també de responsables sectorials d'aquelles conselleries amb més incidència a l'Alt Pirineu i Aran per poder fer polítiques més adaptades al territori, fugint de l'actual lògica -il·lògica- provincial i amb més coneixement de causa. Sembla que el nou govern té aquesta intenció i, sens dubte, és una bona notícia, si s'acaba materialitzant.

Més enllà d'aquest desplegament, que genera cert

Vegueria de l'Alt Pirineu i Aran.

consens a les cinc comarques de l'Alt Pirineu i també a Aran i que, en certa manera, només depèn de la voluntat del govern català, hi ha segons el meu punt de vista una altra necessitat: que l'Alt Pirineu -en aquest cas, Aran se'n despenja- disposi d'un òrgan de govern supracomarcal propi. Estem parlant, evidentment, de la vegueria. Dic que Aran se'n despenja perquè la Llei que regula el Règim Especial d'Aran estableix que, "pel seu caràcter singular, no pot ser inclòs dins de cap di-

visió territorial ni administrativa de Catalunya que no sigui ell mateix". Per tant, si Catalunya desenvolupa una divisió territorial pròpia, en forma de vegueries, Aran no pot ser inclòs en cap d'elles.

Els tres principals esculls

Aclarit el tema d'Aran, quins són els principals esculls per poder disposar d'una vegueria pròpia? Per mi, n'hi ha tres. D'una banda, el fet que en alguns territoris l'acceptació social pot ser baixa -o si més no, la població pot restar indiferent i no veure la necessitat de disposar d'aquesta institució. En aquest cas, és a determinades zones de la Baixa Cerdanya on crec que aquesta acceptació és menor o la qüestió es viu amb major indiferència. Vull pensar, però, que a poc a poc van calant les absurditats o dificultats que comporta el fet de viure dividits entre dues províncies i la necessitat d'unificar-se en un sol territori. D'exemples n'hi ha diversos, des dels mestres que no poden triar totes les escoles de Cerdanya quan s'apunten a llistes, perquè estan dividides entre els Serveis Territorials de Lleida i els de Girona, fins al fet que -afortunadament- el primer confinament es va fer per àmbit veguerial i no provincial, perquè això hauria implicat que la gent de Prats no podria haver anat a Mosoll però sí que podria haver anat a Balaguer o la d'Isòvol no podria haver anat a Bellver però sí a Platja d'Aro.

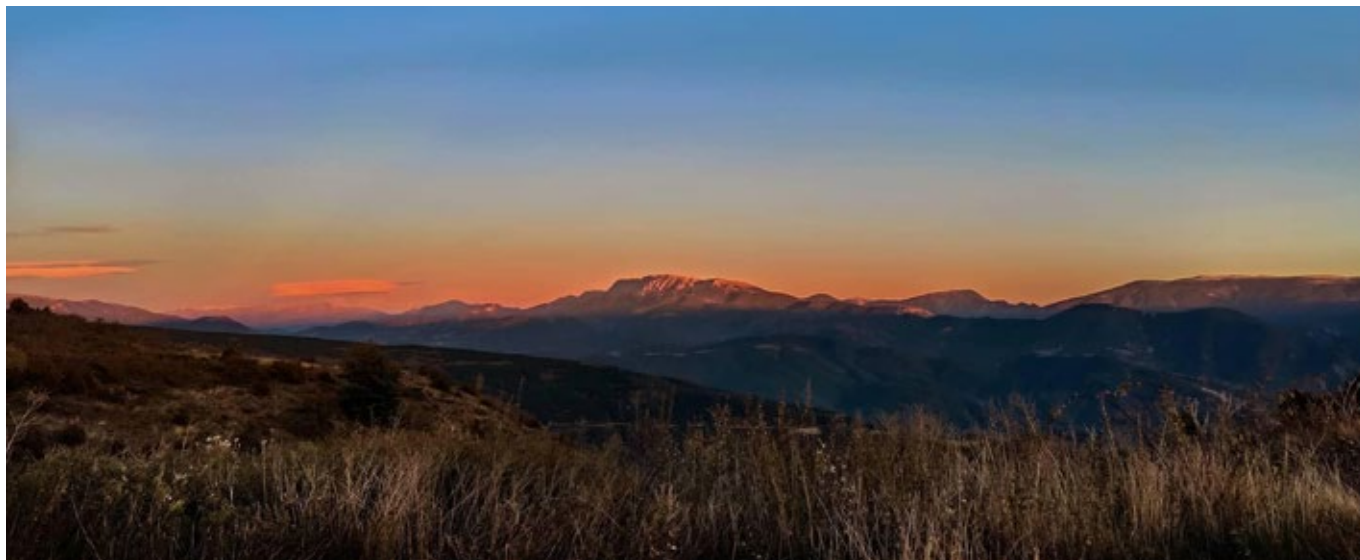
L'altre escull que cal solucionar és el de la viabilitat econòmica de la institució. Les Diputacions, que són els òrgans gestors de les actuals províncies, tenen un finançament provinent en la seva gran part de l'Estat i, en segon lloc, dels impostos recaptats al seu territori. El de l'Alt Pirineu és un territori molt

poc poblat, però molt extens i complicat -geogràficament, climatològicament...- que té unes necessitats d'inversió força elevades. La recaptació d'impostos al territori, lògicament, no cobreix ni una ínfima part de les inversions que cal fer-hi. Per tant, ha de ser necessàriament un territori subsidiat (com diu sempre el periodista bellverenc Carles Pont: per a un país, tenir muntanya és car).

I lligat a aquest aspecte hi ha el tercer i principal escull. Mentre Catalunya formi part de l'Estat espanyol, la implantació de les vegueries dependrà d'ell. D'una banda, perquè, com comentàvem anteriorment, la major part del finançament de les Diputacions ve de l'Estat, i els Consells de Vegueria, al final, en l'ordenament jurídic espanyol vindrien a ser noves Diputacions que governarien territoris diferents dels actuals, però Diputacions al cap i a la fi. Per tant, l'Estat hauria d'acceptar aquest canvi i passar a finançar les noves Diputacions / Consells de Vegueria. D'altra banda, i aquí hi ha potser el més complicat, per establir el sistema de vegueries cal modificar en tres casos els límits provincials. Per modificar un límit provincial, la Constitució espanyola estableix que cal que les Corts Generals ho aprovin mitjançant una llei orgànica. Això vol dir que s'hauria d'obtenir el suport necessari per aprovar-ho per majoria absoluta. L'actual correlació de forces al Congrés i al Senat podria fer-ho viable? El PSOE hi estaria disposat? Em sorprendria gratament que aquesta fos una de les qüestions que es posés sobre les diverses taules de diàleg i negociació establertes entre els governs català i espanyol, però no ho crec. Tirar-ho endavant requeriria un acord amb el PSOE i Unidas Podemos mentre hi hagi l'ac-

Il·lustració Maria Rius.

tual correlació de forces, ja que els seus vots sumats als d'Esquerra i Junts ja arriben a la majoria absoluta. Potser seria, doncs, una ocasió més propícia que quan hi hagi el PP -i Vox?- al govern, però molt em temo que és un tema que ara mateix no està a l'agenda de prioritats.

Si no calgués canviar aquests límits provincials potser seria una mica menys complicat, però hi ha tres "problemes": Cerdanya, el Solsonès i el Baix Penedès. Per entendre'ns, en el sistema veguerial, les quatre comarques de les Terres de l'Ebre formen part de la província de Tarragona, de manera que per crear una subdivisió no cal moure límits provincials. Si hi hagués voluntat política al territori, el govern de la Diputació de Tarragona podria establir una seu a les Terres de l'Ebre, dotar-la de pressupost -el que li pertocqués proporcionalment- i de certa autonomia política. No ho podria oficialitzar perquè legalment tot seguiria sent Diputació de Tarragona a ulls de l'Estat -i per tant, tot dependria sempre de la voluntat política del govern de la Diputació que hi hagués en cada moment- però en l'àmbit pràctic es podria crear un consell de vegueria format pels diputats electes de les quatre comarques ebrenques a qui el govern de la Diputació de Tarragona els reconegué la legitimitat de representar aquell territori. Actualment, ja tenim exemples d'òrgans que tenen una incidència i una capacitat de decisió reals sobre el seu territori, però que estan supeditats a la voluntat d'uns altres ens: els consells d'alcaldes. Formalment, els convoca el Consell Comarcal i allò que decideixen habitualment ho ha d'acabar aplicant el Consell Comarcal, que és qui té les competències. Com que, majoritàriament, el Consell Comarcal dona legitimitat al Consell d'Alcaldes,

normalment executa el que ell decideix. El mateix es podria aplicar en el cas de les Diputacions, si hi hagués voluntat política.

El problema, però, és que en el cas de l'Alt Pirineu, la immensa majoria del seu territori està integrat a la província de Lleida, però hi ha 11 municipis de la Baix Cerdanya que formen part de la de Girona. El mateix passa amb el Solsonès, que forma part de la província de Lleida, però s'hauria d'integrar a la vegueria de la Catalunya Central, les comarques de la qual formen part actualment de la província de Barcelona. I, finalment, el Baix Penedès forma part de la província de Tarragona, però s'hauria d'integrar a la vegueria del Penedès, formada per comarques pertanyents a la província de Barcelona. Més enllà d'això, hi ha casos molt més específics, com el de municipis que formen part d'una província diferent del de la comarca de què formen part -Gósol, Viladrau...-, però això ja és una altra història.

La possible "solució tarragonina", doncs, no seria d'aplicació per a la resta de vegueries, ja que en tots els casos caldria aquesta modificació dels límits provincials. Certament, es podrien buscar solucions imaginatives -la mateixa "solució tarragonina" o la legitimació dels consells d'alcaldes ho és-, però d'una manera o altra, em temo que s'acabaria topant amb les limitacions que imposa l'actual sistema provincial. Per tant, mentre es formi part de l'Estat espanyol, per poder aspirar a cap canvi en l'organització territorial catalana, caldrà aconseguir abans aquesta majoria absoluta a les Corts Espanyoles que permeti les modificacions provincials necessàries.

La vegueria, un intent de substituir la província

XAVIER ARBÓS MARÍN*

La vegueria del segle XX apareix per fer un nou mapa de l'organització territorial de la Generalitat. El 1931, la Generalitat republicana crea un grup d'estudi per dissenyar un nou mapa administratiu de Catalunya. Format per Ventura Gassol, Antoni Rovira i Virgili i Pau Vila, la iniciativa responia a la intenció de repensar el desplegament del poder sobre el territori. Tenia tot el sentit fer-ho un segle després de la divisió provincial del 1833, per tenir en compte el nou temps, amb altres mitjans de transport i de comunicació. I també, o potser més encara, per fer-ho des d'un govern propi de Catalunya, en comptes d'adaptar-se a la pauta imposada des de Madrid. En aquest sentit, el nom de "vegueria" recuperava el nom de la demarcació territorial que es va mantenir des de l'edat mitjana fins al Decret de Nova Planta de 1716. Era una restauració nominal, que donava un sentit simbòlic inequívoc.

Aquest context no es dona en el marc de la Generalitat que s'instaura el 1979. L'Estatut d'aquest any no té una previsió específica sobre les vegueries. L'article 5 es refereix a l'estructura territorial de la Generalitat, i diu que s'organitzarà "en municipis i comarques; també podrà crear demarcacions supracomarcales". La indeterminació podria explicar-se per la necessitat d'esperar la normativa estatal, de caràcter bàsic, que va aparèixer el 1985. El 1987 comença el desplegament del nou model territorial català, amb la llei d'organització comarcal de Catalunya. De fet, però, la reflexió sobre la reorganització del model territorial comença seriosament amb el Pla Territorial de 1995. La llei 1/1995, que l'aprova, no parlava de "vegueries". De manera molt més neutra, es referia a "àmbits d'aplicació" del Pla, que en tot cas eren superiors al territori de les co-

marques, que prenen com a base.

El pas decisiu el dona l'actual Estatut de 2006. L'article 83, dedicat al govern local, disposa que l'estructura territorial bàsica de Catalunya la formen els municipis i les vegueries, i l'àmbit supramunicipal el formen les comarques. D'entrada, doncs, sembla que es vol donar més importància política als municipis i a les vegueries, però no posa els uns i les altres al mateix nivell. Mentre que atribueix als municipis un seguit de competències (article 83), no fa el mateix amb les vegueries. De fet, el que sembla és que la preocupació primera dels redactors de l'Estatut és substituir les províncies per les vegueries. Ho veurem tot seguit, i a continuació, caldrà examinar com va impactar la sentència del

Tribunal Constitucional sobre l'Estatut (STC 31/2010) i les conseqüències que se'n poden desprendre.

La vegueria i la província

Si l'Administració de l'Estat es desplega a les províncies, l'Estatut ho deixa clar: "la vegueria és la divisió territorial adoptada per la Generalitat per a l'organització territorial dels seus serveis", diu l'article 90.1. Aquí podem veure un paral·lel amb la normativa estatal, però en això no hi ha cap interferèn-

cia amb la província. Però al mateix paràgraf s'indica que la vegueria és "l'àmbit territorial específic per a l'exercici del govern intermunicipal de cooperació local". I si ens fixem en la llei estatal 7/1985, reguladora de les bases del règim local, veurem com són properes a les de la vegueria les tasques que s'atribueixen: la vegueria governa la cooperació intermunicipal, com acabem de veure, i la província "assegura" a tot el seu territori la prestació "integral i adequada" dels serveis de competència municipal (article 31).

La tensió potencial entre ambdues institucions, ve-

gueria i província, té dues referències inevitables a la jurisprudència del Tribunal Constitucional. La STC 31/2010 n'és una, ja citada, de la que ens ocuparem més endavant. Ara cal fer una referència a una sentència anterior, que ve al cas: la STC 32/1981. Aquesta sentència deixa clar que una norma autonòmica, ni que sigui l'Estatut, no pot buidar de competències les províncies. Aquestes han de poder disposar d'un mínim de competències per tal de poder exercir l'autonomia que la Constitució les hi garanteix. Partint d'aquí, és imaginable un conflicte potencial si es considera que el "govern intermunicipal de la cooperació local", de l'Estatut, treu a la província la facultat d'assegurar la prestació dels serveis de competència municipal a què es refereix la llei estatal 7/1985. Cal afinar bé el que fa cadascú, i en això entra la llei catalana de vegueries: la llei 30/2010.

Qui examina la llei de vegueries se n'adona immediatament que la norma s'ocupa sobretot de dues coses: d'afirmar la vegueria com l'àmbit de desplegament de l'administració de la Generalitat, i de l'organització interna d'aquesta instància de govern local. Pel que fa a les competències, cal fixar-se en les del seu principal òrgan col·legiat: el consell de vegueria. A l'article 22.3 se n'enumeren les que li corresponen; pot cridar l'atenció la primera que li atribueix: "Coordinar els serveis municipals entre ells per garantir la prestació integral i adequada dels serveis en tota la demarcació veguerial". L'article 31.2.a de la llei estatal 7/1985, que ja s'ha esmentat, diu literalment que entre els fins propis de la província hi ha el d'"assegurar la prestació integral y adecuada en la totalidad del territorio provincial de los servicios de competencia municipal". No ens hem de sorprendre massa, però. L'Estatut preveu a l'article 91.3, de manera explícita, que els consells de vegueria "substitueixen les diputacions.". I, des del punt de vista dels límits territorials, també l'Estatut, a l'article 91.4 apunta la possibilitat que es faci una nova divisió provincial a Catalunya. Ho fa reconeixent la competència

estatal en la matèria, però amb la previsió de poder encaixar les províncies amb el mapa de les vegueries: "La creació, la modificació i la supressió, i també el desplegament del règim jurídic de les vegueries són regulats per llei del Parlament. L'alteració dels límits provincials, si s'escau, s'ha de portar a terme d'acord amb el que estableix l'article 141.1 de la Constitució."

El Tribunal Constitucional i les vegueries

La tensió potencial va arribar al Tribunal Constitucional. Cal recordar que l'Estatut del 2006 es va redactar amb la intenció d'aprofitar al màxim els marges que es pensava que la Constitució donava. Aquest projecte, en la mesura que buscava els màxims, s'arriscava a trobar-se en una posició vulnerable si, com va passar, l'Estatut era recorregut. En el que ens ocupa, hi havia una base per poder crear les vegueries. L'article 141.2 de la Constitució diu que el govern i l'administració autònoma de les províncies s'atribuiran a les diputacions o "a altres corporacions de caràcter representatiu.". I l'apartat 3 del precepte citat indica sucintament que "es podran crear agrupacions de municipis diferents de la província". De manera que, en principi, semblava que el govern provincial podria ser substituït pel de la vegueria. D'altra banda, assentada la comarca sense polèmica, es pensava que el mapa de les vegueries podia partir d'elles sense massa conflicte.

Les vegueries podien ser aquestes altres corporacions representatives que substituïssin les diputacions. Però substituir el govern provincial no és el mateix que substituir la província sencera, encara que això no es pretengui explícitament. És en aquest marc de línies fines i no massa clares on circula el Tribunal Constitucional a la STC 31/2010. La sentència dedica a les vegueries els fonaments jurídics 40 i 41, i allà, d'entrada, no troba cap problema en què, com diu l'article 83.1 de l'Estatut, la vegueria formi part de l'organització territorial bàsica de Catalunya. Pel que fa als articles de l'Estatut que més directament s'ocupen de les vegueries, el Tribunal Constitucional tampoc veu problemes majors al primer paràgraf de l'article 90, que considera constitucional. Però ho fa indicant, al fonament jurídic 40, que ho és si s'interpreta que la previsió estatutària de les vegueries no pot significar ni la supressió de les províncies ni la de les seves funcions constitucionals.

El fonament jurídic 41 veu més problemes a l'article 91. En principi, no hi veu dificultat a què la Diputació provincial sigui substituïda pel consell de vegueria, com apunta l'article 91.3 de l'Estatut. Però llavors el Tribunal es fixa en l'apartat 4. La primera frase diu: "La creació, la modificació i la supressió, i també el desplegament del règim jurídic de les vegueries, són regulats per llei del Parlament.". Però encara que a la diputació la substitueixi el consell de vegueria, o que, fins i tot, la província passi a dir-se "vegueria", les províncies, encara que sigui amb un altre nom, continuen existint. I, en aquesta mesura es manté la competència estatal per fixar-ne el règim jurídic. Per això entén que l'article 91.4 és constitucional si s'interpreta que es limita a la creació o supressió de la nova denominació de la província com a vegueria.

En la lògica del raonament, el Tribunal potser hauria acabat declarant inconstitucional allò que inequívocament va més enllà de les denominacions de la institució i de l'òrgan de govern: el "desplegament del règim jurídic de les vegueries". Va preferir limitar-se a dir que és el que podia fer, deixant que el silenci substituís la determinació expressa del que no es podia fer. En aquest cas, com en altres, el Tribunal va preferir limitar les declaracions d'inconstitucionalitat. Per aquesta via, i publicant abans el veredict que la sentència completa, el Tribunal va tapar temporalment l'abast de la seva resolució: poques declaracions d'inconstitucionalitat, però alteració de l'abast de molts dels seus preceptes importants enquadrant-los en una interpretació restrictiva.

Les conseqüències

Aquesta tècnica, emprada en comptes de la tisora de la declaració de constitucionalitat, va ser descrita com a "castració química". La metàfora, exagerada, però brillant, pot servir per a presentar les conseqüències de la sentència de l'Estatut. Si examinem qualsevol edició de la llei de vegueries actual, la trobarem acompanyada de notes a peu de pàgina que remetien alguns articles als fonaments jurídics de la sentència que acabem de veure. Un recordatori necessari, perquè la llei no sembla haver integrat el nou marc posterior a la sentència. Cal tenir en compte que va ser aprovada pel ple del Parlament el dia 27 de juliol, només onze dies després que el BOE hagués publicat

la sentència, signada amb data 28 de juny. La resolució del Tribunal Constitucional té gairebé cinc-cents pàgines, i potser els membres de la cambra catalana no havien pogut prendre la mesura d'allò que hagués estat convenient canviar.

Sigui com sigui, les conseqüències van ser importants. La província és una entitat emparada per la Constitució; se'n pot canviar el nom, i substituir el seu òrgan de govern pel consell de la vegueria. Però això no és substituir-la. Les vegueries sobreviuen, però ho fan al costat de les diputacions provincials, que tenen una trajectòria establerta als territoris. Han canviat a conseqüència de les eleccions municipals democràtiques. Són institucions populars, en la mesura que ofereixen serveis i els ciutadans no hi veuen en elles entitats recaptatòries com passa amb els ajuntaments. D'altra banda, també acullen una part del personal polític permanent dels partits polítics. I no oblidem que igualment poden ser considerades com un potencial contrapès a la força absorbent de la metròpolis barcelonina.

En aquestes condicions, les províncies s'han enfortit amb relació a les seves febleses del règim franquista. Eren la demarcació en la qual es desplegava l'administració d'un Estat opressor. I encara que les diputacions servien de suport als municipis, la cara negativa pesava molt. Els primers anys de la Generalitat constitucional, amb la llei 6/1980, es va voler el traspàs de la majoria de les competències de les diputacions, però, com hem vist, la STC 32/1981 ho va impedir. I després, amb el temps, el caràcter provincial de les diputacions va desaparèixer de les seves denominacions oficials. Les províncies continuen, però poques vegades s'hi al·ludeix directament. Parlem de "les comarques de Girona", i estem pensant en el seu territori provincial.

Les vegueries, en canvi, poden acabar tenint l'estigma de ser una institució innecessària. Poden ser perfectament enteses com a àmbit de desplegament de l'administració autonòmica, però costa veure-les com unes alternatives preferibles a les províncies. Si se les promou amb aquesta orientació, presenten un front vulnerable a la crítica: organismes redundants, que fan que l'organització territorial sigui innecessàriament complexa i burocratitzada. I des de les postures més populistes, se les desqualificaria com es fa amb les diputacions: organismes que convenen als partits

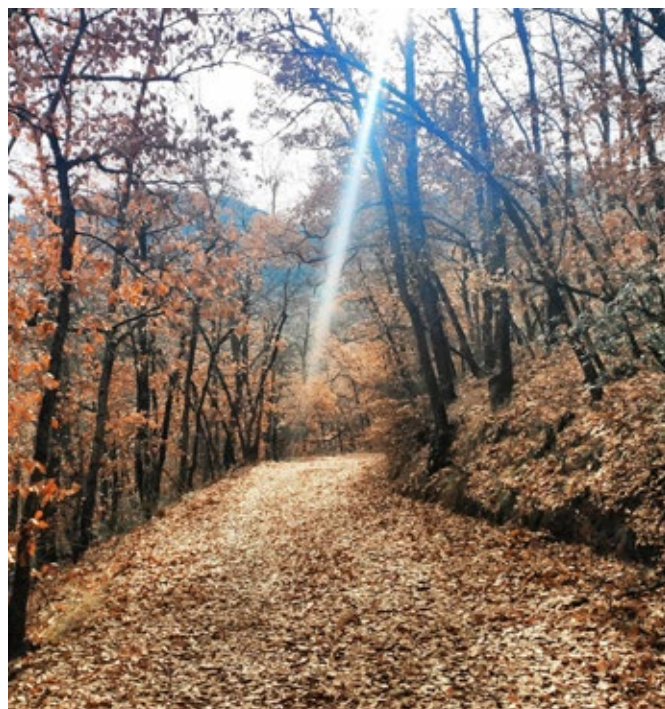
polítics per mantenir-hi assessors.

Es diu que la ciència de l'evolució ensenya que la funció crea l'òrgan. Alguns malintencionats afegeixen que la ciència de l'administració mostra que és l'òrgan qui crea la funció. Es tracta d'una ironia que no es pot aplicar a les vegueries. El disseny inicial, tal com em sembla veure'l en l'article 91.4 de l'Estatut, estava pensat per "entrar" a les diputacions i governar allò que n'és una de les seves raons de ser: la cooperació intermunicipal. Per part seva, el Parlament hauria refet el règim jurídic substituint les Corts Generals. Govern i normativa, de la Generalitat, i només quedaria la delimitació del territori en mans dels legisladors espanyols. El Tribunal Constitucional ho va impedir.

Si aquest balanç és correcte, estem davant una nova mostra dels límits de l'autogovern. La jurisprudència constitucional ho va mostrar aviat, i ho va reiterar de manera contundent al sentenciar l'intent més ambiciós, plasmat en l'Estatut de 2006. És clar que podem pensar que la reforma de l'organització territorial no tindria aquestes limitacions en un estat català independent, però el fet és que, de moment, els límits que ha establert la interpretació del Tribunal Constitucional semblen infranquejables. Em sembla que no es pot fer gran cosa. O potser una: que les institucions de la Generalitat intentin competir amb les diputacions en el camp en què aquestes mostren

la millor cara als ciutadans: exhibint la capacitat d'oferir un servei públic sense excessives estridències partidistes, i convencent al públic que això no es perdria si algun dia desapareguessin les províncies.

**Catedràtic de Dret constitucional de la Universitat de Barcelona.
És llicenciat i doctor en Dret per aquesta universitat, i diplomat
en estudis avançats per l'Institut d'Estudis Polítics de París.*

La vegueria del Alt Pirineu i Aran, una realitat que es resisteix

ISIDRE DOMENJÓ

Reunió dels presidents dels consells comarcals de l'Alt Pirineu i de la síndica d'Aran a la Seu d'Urgell el 15 d'octubre de 2021.

L'organització territorial de Catalunya és en permanent debat en l'àmbit polític, mediàtic i social des de la recuperació provisional de la Generalitat, l'any 1978, presidida per Josep Tarradellas després del seu retorn de l'exili. En un horitzó que havia de ser poc més que immediat, la institució autonòmica es disposava a reprendre el mapa comarcal i veguerial dissenyat per Pau Vila l'any 1932 i aprovat pel Parlament el 1936. Tanmateix, els terminis van ser molt més llargs dels previstos inicialment i no va ser fins al 1987 que es van restablir les comarques, mentre que les vegueries haurien d'esperar fins a l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia del 2006, tot i que des d'aleshores no s'han desplegat de manera efectiva. En conseqüència, Catalunya continua patint un dèficit d'organització territorial més que evident.

Quin tracte han rebut les comarques pirinenques en totes dues èpoques? El 1936, la Generalitat organitzava Catalunya en trenta-vuit comarques i nou vegueries. L'anomenada Vegueria IX comprenia la Vall d'Aran, el Pallars Jussà —que aleshores incloïa l'Alta Ribagorça—, el Pallars Sobirà i l'Alt Urgell, mentre que la Cerdanya s'englobava a la Vegueria VI, juntament amb el Ripollès i Osona. Aquesta organització per vegueries no va estar exempta de contestació des de diversos punts i sectors del Pirineu, alhora que va originar-se una forta polèmica en substituir la prevista capitalitat bicèfala de la Vegueria IX entre les ciutats de Tremp i la Seu d'Urgell per la capitalitat única de la primera. Aquella organització territorial es mantindria efectiva fins a l'abolició de les institucions d'autogovern per part del règim franquista.

Tanmateix, el que no va poder eliminar completament la dictadura va ser el sentiment de pertinença de la gent a una determinada comarca. Els pallaresos no deixaven pas de ser pallaresos ni els cerdans no han deixat mai de ser cerdans. En conseqüència, la recuperació oficial de les comarques el 1987 no es va fer segons un caprici polític sinó a una realitat completament assumida per àmplies capes de la ciutadania arreu del país. Només va caldre fer-hi uns petits retocs amb la creació de tres comarques més en relació amb les de la Generalitat republicana: l'Alta Ribagorça, el Pla d'Urgell i el Pla de l'Estany. Més recentment s'hi ha incorporat el Moianès, de tal manera que actualment Catalunya està formada per quaranta-una comarques més el territori d'Aran que, com és prou sabut, disposa d'un règim especial amb un nombre de competències més gran del que tenen les comarques pròpiament dites.

L'aprovació de les comarques el 1987 va comportar la creació d'una administració nova: els consells comarcals. Així i tot, cal no oblidar que el 1983 ja s'havien creat els consells comarcals de muntanya, derivats de la Llei d'Alta Muntanya aprovada pel parlament aquell mateix any, i que eren un total de deu: la Vall d'Aran, l'Alta Ribagorça, el Pallars Jussà, el Pallars Sobirà, l'Alt Urgell, la Cerdanya, el Solsonès, el Ripollès, el Berguedà i la Garrotxa; és a dir, les deu comarques considerades de muntanya per l'esmentada llei. La creació dels consells comarcals arreu del territori va acabar amb l'especificitat dels ja existents consells comarcals de muntanya en una operació que des dels sectors més sensibilitzats del Pirineu es va qualificar de "*café para*

todos a la catalana", en referència a la uniformització de l'Espanya autonòmica sorgida de la Transició i la Constitució de 1978.

En ple debat de l'elaboració del nou Estatut de Catalunya, l'organització territorial per vegueries va obligar els partits polítics a posicionar-se sobre com havia de ser la vegueria de l'Alt Pirineu i Aran. Per una banda, hi va haver un consens ampli en els límits de la vegueria: quines comarques havia de comprendre? Tothom va estar d'acord en el fet que, a diferència del mapa del 1936, la Cerdanya havia de formar part de la vegueria de l'Alt Pirineu i Aran, de tal manera que aquella Vegueria VI va quedar eliminada en passar el Ripollès a la vegueria de Girona i Osona a la vegueria de la Catalunya Central. Per altra part, el nom previst de bon principi de Vegueria de l'Alt Pirineu s'allargava amb la menció específica de l'Aran com a territori amb una personalitat diferenciada, amb una llengua i cultura pròpia.

Si bé els límits geogràfics i la denominació de la vegueria pirinenca no van originar grans discussions, sí que en va provocar la qüestió de la capitalitat. En un territori tan gran com és l'Alt Pirineu, amb unes comunicacions per carretera encara força deficientes i amb un marcat comarcalisme, era inevitable que la decisió de quina n'havia de ser la capital aixecaria moltes controvèrsies. Ningú està disposat a perdre. Qui aleshores era conseller de Governació de la Generalitat, el pirinenc Joan Carretero, va proposar la fórmula de la capitalitat compartida: Tremp, la Seu d'Urgell i Puigcerdà. I, a la pràctica, aquesta co-capitalitat va anar prenent forma amb el desplegament dels serveis

Hemicicle del Parlament de Catalunya.

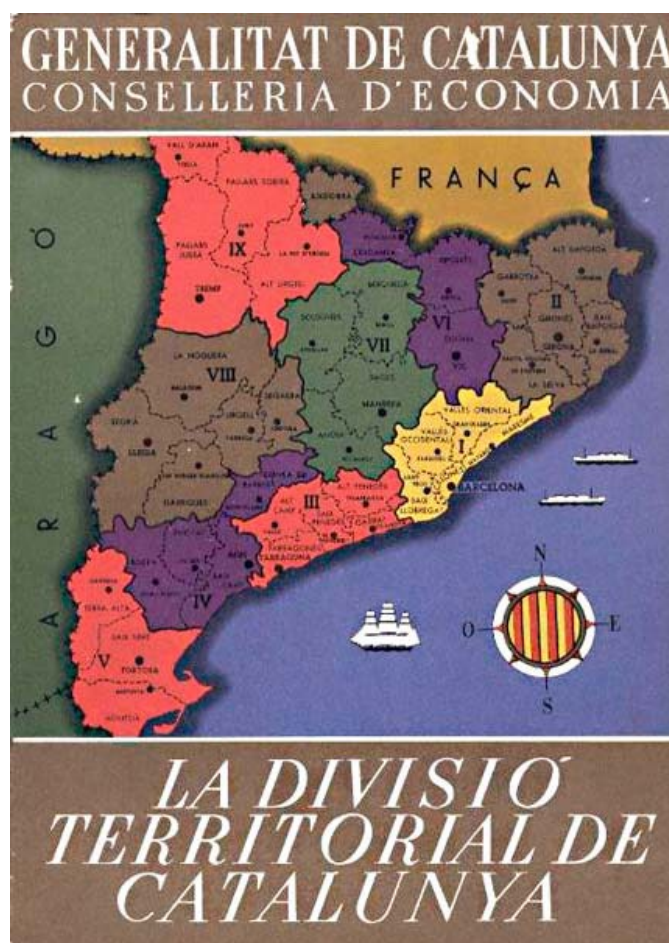
territorials del govern tripartit de la Generalitat a l'Alt Pirineu, de tal manera que les seues d'aquests serveis es va anar distribuint entre totes tres ciutats. El canvi de govern el 2010, amb la victòria electoral de Convergència i Unió i la presidència d'Artur Mas, va comportar el tancament de gairebé tots els serveis territorials a l'Alt Pirineu i la seua recentralització a Lleida i a Girona.

En paral·lel a la qüestió de la vegueria, el govern de la Generalitat va crear, el 2001, l'Institut per al Desenvolupament de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA), un organisme que naixia amb l'objectiu de canalitzar les demandes del territori i engegar projectes i programes transversals per tal de dinamitzar-lo. Creat per l'últim govern de Jordi Pujol, va rebre una embranzida important amb el primer tripartit i s'ha consolidat en els successius governs. La seu de l'IDAPA va passar de la Seu d'Urgell a Tremp i posteriorment va tornar a la capital de l'Alt Urgell, tot i que a Tremp hi manté una oficina tècnica, de tal manera que podríem parlar, també en aquest cas, d'una certa cocapitalitat.

L'actual govern de la Generalitat té un mandat del Parlament —aprovat amb els vots, entre altres grups, dels que estan en el mateix executiu— per desplegar els serveis territorials de tots els departaments a l'Alt Pirineu i Aran entre els anys 2021 i 2022. Mentrestant, encara es troben en tràmits parlamentaris dues lleis que han de ser claus per al futur d'aquestes comarques: la Llei d'Alta Muntanya de Catalunya, que ha de substituir la que és vigent des del 1983, i la Llei Territorial, que ha de permetre fer efectives les vegueries que figuren en l'Estatut del 2006. Cal recordar, tanmateix, que les retallades a l'Estatut per part del Tribunal Constitucional en la coneguda sentència del 2010 també van afectar l'article referent a les vegueries en el sentit que aquestes no poden substituir les províncies i, per tant, hauran de conviure unes i altres en un entramat polític i administratiu encara poc clar i sense saber com hi encaixaran les diputacions.

Mentrestant, des de l'Alt Pirineu es continua reivindicant el desplegament efectiu de la vegueria, tant per part dels polítics locals com des d'una part de la societat civil. En els darrers mesos n'han fet bandera els presidents dels consells comarcals i la síndica d'Aran, que es reuneixen periòdicament per compartir inquietuds i planificar estratègies. Quant al teixit social pirinenc, les veus que s'alcen en favor de la vegueria no

disposen d'altaveus prou potents per fer-se sentir, no només enllà del territori sinó també dins mateix del Pirineu. El fet que la població de l'Alt Pirineu i Aran representi tan sols el 0,95% del conjunt de Catalunya fa molt difícil que existeixi una massa crítica prou sòlida i potent per poder influir en les decisions de gran importància política. En qualsevol cas, la vegueria de l'Alt Pirineu i Aran continua trobant molts entrebancs per esdevenir la realitat que el territori més extens i menys poblat de Catalunya necessita.

Mapa de la divisió territorial en vegueries de l'any 1936.

Mapa de la divisió territorial en vegueries prevista actualment.

L'Aran i l'interregne veguerial

AMADOR MARQUÉS ATÉS*

Bossòst.

Encara ressona a l'Aran l'eco del rebombori polític entre els governs català i aranès amb la tramitació de la llei de vegueries, ara fa més de deu anys. I per això, quan aquí se sent el nom de la vegueria, hom tendeix a arrufar el nas, amb aires de malfiança. Tanmateix, la llei va acabar reconeixent, al seu article 10, que l'organització de la divisió territorial no és aplicable a l'Aran, en virtut del seu règim especial, malgrat que establia un règim transitori, dins el mateix interregne que articula la llei i la posterior modificació que va suspendre la creació de les vegueries, com veurem.

Des d'aleshores, mentre l'organització territorial catalana es traduïa en el desplegament de les delegacions territorials de la Generalitat a les virtuals demarcacions veguerials, coexistent amb les províncies i llurs diputacions, l'Aran va veure actualitzat el seu

règim especial amb una nova llei aprovada pel Parlament, encara que aquesta resta també per desplegar en una bona part. Però aquestes són figures d'un altre paner.

Val a dir, sense perdre el fil, que la Llei d'Aran és prou clara i estableix, al seu article 5, que "Aran, pel seu caràcter singular, no pot ésser inclòs dins de cap divisió territorial ni administrativa de Catalunya que no sigui ell mateix". A la vegada, com s'ha indicat, la llei de vegueries reconeixia que l'Aran, en virtut del règim jurídic especial garantit per l'article 94 de l'Estatut, constitueix una "entitat territorial singular dins de Catalunya" i que l'organització que estableix la divisió veguerial no li és aplicable, però ordenava, a la disposició transitòria segona, un règim transitori, valgui la redundància, mentre l'Aran "estigui integrat

per l'ordenament jurídic de l'Estat en la institució provincial de govern i administració local", formant-ne part, alhora, de la vegueria de l'Alt Pirineu, que serà la que "pot delegar en el Conselh Generau totes les seves funcions en l'àmbit territorial de l'Aran". Per tant, una virtual desvinculació veguerial aranesa es produiria "quan l'ordenament jurídic estatal permeti a l'Aran quedar al marge de la institució provincial de govern i administració local", segons la disposició addicional quarta. Serà llavors quan "l'Aran quedarà fora de l'organització veguerial". Però, abans, cal que les vegueries siguin constituïdes.

Aquest galimaties no s'entén sense la doble naturalesa de la vegueria: com a divisió territorial en què s'organitzen els serveis de la Generalitat i com a àmbit del govern intermunicipal de cooperació local, a través dels consells de vegueria, sense constituir, amb l'ajornament acordat per la Llei 4/2011, que modifica la disposició transitòria primera de la Llei 30/2010, reconeixent, per tant, la continuïtat *transitòria* de les diputacions provincials i dels preceptes corresponents de la legislació de règim local.

Resulta que allò que es troba en un règim de transició és la mateixa organització veguerial, mentre l'Aran segueix exercint el seu autogovern amb totes les seves

dificultats i limitacions, en el marc de la col·laboració necessària en l'àmbit pirinenc en què es troba incardinat, s'articuli aquest en Consell de Vegueria o resti encara com a delegació territorial, i també amb la ferma voluntat de seguir avançant en la "relació bilateral" entre ambdós governs (català i aranès), en virtut de la legislació vigent i, per tant, de les competències que ja exerceix el Conselh Generau, amb o sense les vegueries de les quals, legítimament, es vulgui dotar la resta del territori català.

Amador Marqués Atés

**Alcalde de Bossòst*

Com m'agradaria la vegueria de l'Alt Pirineu i Aran?

GERARD SABARICH I FERNÁNDEZ-COTO.*

Rialp.

M'agradaria poder dir que, com a pirinenc, ja fa anys que tenim desplegada, en ple funcionament a efectes legals i polítics la Vegueria de l'Alt Pirineu i Aran, però malauradament la realitat és una altra de ben diferent.

Vull pensar que no tenim desplegada i cent per cent operativa la Vegueria de l'Alt Pirineu i Aran per la greu crisi econòmica que viu el nostre país des de fa més de 14 anys, o bé per la falta de suficients majories

al nostre Parlament, o bé perquè encara ara, el nostre estimat Pirineu es troba en una situació d'abandonament tan gran des de fa anys per part de les diferents administracions, que no saben per on començar.

No sé si us passa a vosaltres, però com a alcalde, quan reclamo inversions o serveis per als meus veïns de diferents tipus, em fa gràcia perquè els del Pirineu sempre estem al percentatge del 3% que sempre falta quan els governs fan inversions o anuncis grandiloqüents i m'explico:

Catalunya té el 97% de carreteres en bon estat i falta el 3% restant que, majoritàriament, són les nostres, les del Pirineu, que estan abandonades.

Catalunya té desplegada la fibra òptica per al 97% de la població i nosaltres som els del 3% que no tenim el servei.

A Catalunya, les zones urbanes estan totes amb el sistema de sanejament operatiu amb depuradores

i dessaladores d'aigua potable, i en canvi, al món rural encara tenim molts nuclis sense fosses sèptiques o depuradores i aboquem les aigües negres a finques de particulars..., i així amb falta de servidors públics com la policia, personal docent, personal sanitari, personal d'emergències, etc.

Desitjo que la Vegueria de l'Alt Pirineu i Aran sigui, a tots els efectes, operativa al més aviat possible, perquè si el pretext per part del Govern és recuperar aquests anys d'abandonament, em temo que no ho veuran ni els meus dos fills, que tenen sis anys.

Com a alcalde em toca gestionar molts serveis bàsics dels quals tenim competència i molts d'altres que malgrat que no tenim competència els fem igualment, perquè som l'administració més propera i eficaç per al ciutadà, i ho fem amb molt pocs recursos humans i econòmics.

Explico això perquè no em queda una altra opció que ser optimista, perquè segur que vindran temps millors i cada cop tinc més clar que el món urbà que tots coneixem col·lapsarà i serà llavors quan al nostre estimat i preuat Pirineu li arribarà el seu moment i haurà d'estar preparat per aquest nou repte i aquesta serà tasca de tothom, perquè no oblidem que qui ha de decidir com volem el nostre Pirineu som nosaltres i no s'ha de decidir des d'un despatx de Barcelona (amb tots els respectes pels despatxos de Barcelona).

Certament, existeixen les bases per tal de fer efectiva la implantació total i absoluta de la Vegueria, ja que tenim la llei 30/2010, del 3 d'agost, de Vegueries,

aprovada pel ple del Parlament el 27 de juliol de 2010, afectada per la llei 4/2011, del 8 de juny, de modificació de la llei 30/2010, del 3 d'agost, de vegueries en vigor.

Crec no equivocar-me a afirmar que bona part dels pirinencs, de nord a sud i d'est a oest, voldrien poder gaudir dels avantatges que suposaria tenir una vegueria pròpia amb tota la seva extensió, no tan sols per millorar amb més i millors serveis per a la nostra ciutadania, sinó també per respecte a la nostra història, singularitat i realitat pirinenca, de la qual tant en fem bandera i ens omple d'orgull.

Dissortadament, encara avui i sembla que *sine die*, restem lluny de poder assolir la divisió territorial que tots enyorem.

El Molt Honorable president Artur Mas utilitzava una frase que m'agradava molt (presa d'un poema d'en Martí i Pol) i que diu així: "Tot està per fer i tot és possible".

Amb això vull dir que no ens hem de lamentar que tot sigui negatiu, ja que en l'actualitat tenim la delegació del Govern de la Generalitat a l'Alt Pirineu i Aran, que ja fa uns anys que es va fer efectiu el seu desplegament, però encara li queda molt de recorregut per a poder realitzar un desplegament total i efectiu amb la presència dels diferents departaments de la Generalitat de Catalunya a l'Alt Pirineu i Aran i que tanta falta ens fa.

Dic que tanta falta ens fa, perquè dissortadament cada cop els habitants pirinencs notem i patim una forta recentralització de la capacitat de poder i de

decisió respecte al cap i casal del nostre estimat país, que és Barcelona, i aquest fet és dolent per al territori, perquè ens resta oportunitats i capacitat de decisió i d'organització pròpies.

Molts cops, les alcaldesses i els alcaldes ens sentim tractats pels diferents governs (aquí i allà) com a menors d'edat, on no tenim massa marge de maniobra ni capacitat de decisió i on costa molt que entenguin que no hi ha res millor i tal vegada més eficient que la gent del mateix territori on visquin, puguin decidir el millor per la seva gent. Nosaltres portem vivint als nostres pobles des de fa generacions i volem continuar-hi vivint, i volem que els nostres fills i filles tinguin un millor territori que el que els hi podem deixar nosaltres, i sobretot, carregats d'oportunitats.

Aquest anhel d'un futur millor és al qual aspirem molts alcaldes i alcaldesses, així com diferents partits polítics. Treballem molt el dia a dia amb l'objectiu de deixar un futur millor per a les properes generacions, almenys ho fem així tots els regidors des de fa anys a l'ajuntament de Rialp, on tinc l'honor i el privilegi de ser alcalde des del 2007.

Amigues i amics de l'Alt Pirineu i Aran: ara és el nostre moment, ja que durant dècades hem estat sempre molts generosos amb la resta del país, però ara toca PIRINEU.

GOVERN DE CATALUNYA: ara més que mai, els habitants del Pirineu necessitem més i millors serveis per part vostra. Portem patint massa temps d'abandonament, persistim, som resilents, però la paciència no és infinita, i com he dit, ara és el nostre moment.

En un territori on abracem prop de 6.000 km² d'extensió territorial i residim al voltant de 68.000 habitants, on tenim una població envellida, on ens manquen molts serveis bàsics com són l'ensenyament, la sanitat, l'assistència a les persones, falta d'inversions en infraestructures viàries i telemàtiques; on els nostres joves han d'assolir una formació superior fora de casa seva i molts cops no tornen per falta d'oportunitats laborals, etc.

Tenim l'obligació de reclamar el que és nostre, no volem un país amb habitants de primera i de segona, necessitem oferir un present i un futur carregat d'il·lusions i oportunitats als nostres conciutadans i a les generacions futures, i això en part està a les nostres mans com a societat.

Al meu entendre, aquest canvi és un deure i una obligació de tothom. Un acte de responsabilitat i generositat compartit amb tots els actors que conformen el nostre Pirineu. Això sí, com no pot ser d'una altra manera, aquest lideratge i primer impuls s'ha de liderar des de les administracions públiques.

M'agradaria veure una realitat, més aviat que tard, una vegueria de l'Alt Pirineu i Aran totalment autònoma, plenament funcional i amb capacitat de decisió per part dels seus representants polítics elegits pels mateixos ciutadans, i dotada amb un molt bon finançament per fer front als reptes de present i futur immediats.

M'agradaria una Vegueria de l'Alt Pirineu i Aran forta, que tingués les mateixes capacitats i oportunitats que la resta. Que es tractessin totes les vegueries d'igual a igual, representada per electes de cada comarca, que es deguin al seu territori i no a consignes de partits polítics.

M'agradaria una vegueria on hi hagués molt present un govern que estigui desplegat per igual a totes les comarques del Pirineu i no concentrades en un parell de comarques.

M'agradaria una vegueria dotada amb un fort finançament pressupostari, per tal de recuperar tots aquests darrers anys de falta d'inversió per part del Govern de la Generalitat i que tanta falta ens fa als habitants del Pirineu.

Un pressupost inversament proporcional al nombre d'habitants que residim i treballem al Pirineu, ja que si no és així, tant se val que ens quedem amb el model d'ara amb les Diputacions provincials.

Una bona fórmula seria un finançament basat en l'extensió territorial que tenim, que de ben segur hi guanyàriem molt.

Per acabar aquest article i com a bon alcalde, que sempre demanem allí on podem, demanaria al Govern i al Parlament de Catalunya un compromís ferm i valent d'assumir aquest repte de fer el desplegament integral, ple i efectiu de les vegueries al nostre estimat país que tant ho necessita.

Us saluda un pirinenc il·lusionat.

Gerard Sabarich i Fernàndez-Coto.

**Alcalde-President del Municipi de Rialp.*

La Vegueria, un instrument necessari?

JORDI ABELLA PONS*

Esterri d'Àneu.

Com serà el Pirineu d'aquí 10, 50 o 100 anys?... Ens el podem imaginar? Segur que cada una de les persones que hi vivim tenim respostes diferents d'una qüestió que potser correspondria més a un o una vident que a un veí o una veïna de la serralada. En funció de l'edat, el sector econòmic, l'entorn cultural o social, la ide-

ologia o les experiències que hem viscut, tenim una visió o una resposta diferent. Però en tot cas, serem capaços de deixar als nostres fills i filles un Pirineu en què es pugui viure dignament i, sobretot, valgui la pena viure?

L'habitatge, el món laboral, l'educació, la sanitat, les comunicacions, el medi ambient, la cultura, el patrimoni o el turisme, entre molts altres, són àmbits claus que dependran de les decisions que prenguem avui. Un gran repte i responsabilitat no únicament per a les persones que prenen decisions polítiques, sinó també per la totalitat de la societat pirinenca que amb la nostra vida diària prenem opcions, participem en debats i discussions o simplement no fem res perquè considerem que ja no hi ha res a fer i tot està perdut.

Davant de tanta responsabilitat, com a comunitat vinculada a un territori específic, molt divers i dife-

rent, però en el que ens uneixen unes mateixes problemàtiques, riscos i oportunitats, és evident que hem de planificar, debatre i actuar. Però, més enllà de les voluntats polítiques i els grups de pressió econòmics, que sovint són els que acaben prenent les decisions, disposem d'instruments potents de planificació i d'acció? Tenim capacitat real, des del mateix Pirineu, de participar en la presa de decisions per definir i repensar quin model o models de futur volem? És evident que disposem d'ens de caràcter local, com ajuntaments o consells comarcals, que compleixen una important funció d'acompanyament i de servei de proximitat, però tenim prou múscul per superar la dimensió local? Realment tenim capacitat de prendre decisions estratègiques des del mateix Pirineu, o continuem movent-nos a redós de planificacions urbanes que sovint no entenen les problemàtiques i necessitats d'un territori al qual consideren llunyà no només geogràficament?

Cal dotar el Pirineu d'estructures estables, sòlides, i de llarg recorregut, que permetin planificar, dissenyar i desenvolupar estratègies de futur. Evidentment amb connexió amb la resta del país, no de manera aïllada, però amb un tracte d'igual a igual amb la resta d'àrees territorials de Catalunya. És necessari dotar d'instruments de gestió que reforcin la participació local, l'activació de debats i la presa de decisions des del mateix Pirineu. I per fer-ho ens cal, sens dubte, un model territorial més descentralitzat i proper. I crec que la

Vegueria de l'Alt Pirineu podria ser un d'aquests instruments. Una eina sobre la qual es podria bastir una proposta d'articulació i estructuració territorial que impliqués un pacte de futur entre els àmbits econòmics i socials, públics i privats, del Pirineu.

Aquesta vegueria no hauria de servir només per crear i coordinar unes delegacions territorials, que sovint neixen febles, amb pocs recursos i sense capacitat de decisió real. Tampoc s'hauria de diluir i dispersar en debats estèrils sobre capitalitats, repartiments de poder o lluites internes de tipus partidista.

És evident que Catalunya està immersa en grans debats i processos polítics i socials d'una gran dimensió i calat. Aquesta situació, d'alta complexitat i intensitat, però, no ens pot fer perdre de vista les necessitats territorials i de proximitat. Els reptes de futur per al Pirineu són immensos, complexos i decisius. El que és evident és que sense instruments ni estructura no tindrem cap oportunitat de decidir quin futur volem.

Jordi Abella Pons

**Antropòleg, director de l'Ecomuseu de les valls d'Àneu i pirinenc.*

 Querol _REVISTA
CULTURAL
DE Cerdanya

NÚM. 29
TARDOR 2021

Grup de Recerca
de Cerdanya